

Institut za razvoj malih i srednjih preduzeća

PROJEKAT

IZRADA LOKALNO EKONOMSKE STRATEGIJE OPŠTINE PREŠEVO

Panorama Preševa

**Beograd - Preševo
2005/2006**

Rukovodilac Projekta ***Prof. dr Edita Kastratović***
Izrada lokalno ekonomske strategije
opštine Preševo _____

Koordinator Projekta za LER ***Prof. dr Zvezdan Đurić***

Koordinator Projekta za QMS ***Mr Žarko Đokić***

Koordinator Projekta za Obuku i ***Prof. dr Zorka Grandov***
obrazovanje

SADRŽAJ:

I LOKALNO EKONOMSKA STRATEGIJA	7
I DIJAGNOZA STANJA, PROBLEMA, RAZVOJNIH MOGUĆNOSTI, POTREBA I KONKURENTSKIH PREDNOSTI	8
UVOD	8
1.1. Geografski položaj Opštine Preševo	9
1.2. Teritorijalna organizacija, prirodni resursi i druge značajne karakteristike opštine	12
1.3. Stanovništvo, radna snaga, obrazovanje, zdravstvo, socijalna struktura i infrastruktura u opštini Preševo	33
1.4. SWOT ANALIZA	48
DEFINISANJE RAZVOJNE POLITIKE	61
VIZIJA OPŠTINE PREŠEVO	62
MISIJA OPŠTINE PREŠEVO	62
VREDNOSTI OPŠTINE KAO REALNA OSNOVA ZA USPEŠNU RALIZACIJU VIZIJE, MISIJE I STRATEŠKIH CILJEVA	62
STRATEŠKI CILJEVI	63
STRATEŠKI PRIORITETI, MERE I INSTRUMENTI ZA UNAPREĐENJE EKONOMSKOG, INFRASTRUKTURNOG I INSTITUCIONALNOG RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO	64
1. STRATEŠKI PRIORITETI U LER-U OPŠTINE PREŠEVO	64
1.1. Sektori čijem razvoju treba težiti i koje treba jačati da bi se povećao LER i smanjila nezaposlenost.	64
1.2. Mere koje će imati kratkoročni efekat na LER i smanjenje nezaposlenosti	67
1.3. Važni srednjoročni i dugoročni ekonomsko-razvojni program koje treba pokrenuti i ojačati kako bi se pratila vizija razvoja opštine Preševo	67
2. STRATEŠKI PRIORITETI U INFRASTRUKTURNOM RAZVOJU	68
2.1. Opštinski infrastrukturni razvoj kojim bi se ojačali kratkoročni i srednjoročni procesi LER-a	68
2.2. Javne usluge koje treba ojačati radi poboljšanja kvaliteta života građana Preševa	68
2.3. Infrastruktura koja je u funkciji očuvanja i zaštite životne sredine	68
2.4. Slobodna zona Preševo-put ka bržem ekonomskom razvoju opštine	68
2.5. Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u opštini Preševo	71
2.6. KORIDOR 10 kao velika šansa za starteški razvoj opštine Preševo	71
3. STRATEŠKI PRIORITETI U INSTITUCIONALNOM RAZVOJU	72
3.1. Institucionalni kapaciteti koje treba ojačati u opštinskoj administraciji da bi se poboljšao LER:	72
3.2. Institucionalni kapaciteti građanskog društva i lokalne zajednice koje treba poboljšati u cilju jačanja LER-a	73
3.3. Institucionalni i organizacioni kapaciteti koje treba ojačati u opštinskoj organizaciji da bi se poboljšalo pružanje usluga stanovništvu	73
3.4. Institucionalni i organizacioni kapaciteti koje treba ojačati u javnim komunalnim preduzećima	73
3.5. Mere koje treba preduzeti da bi se poboljšala budžetska osnova opštine	73
3.6. Mogućnosti koje treba razviti da bi se povećao finansijski kapacitet opštine za promociju LER-a	74
STRATEŠKI AKCIONI PLAN	75
1. PERIOD IMPLEMENTACIJE	75
2. IDENTIFIKACIJA STRATEŠKIH PARTNERA ZA IMPLEMENTACIJU STRATEŠKOG OPŠTINSKOG AKCIONOG PLANA	75

3. KRATKOROČNI, SREDNJEROČNI I DUGOROČNI PROJEKTI U LOKALNO-EKONOMSKOM RAZVOJU OPŠTINE PREŠEVO	76
3.1. <i>Kratkoročni projekti</i>	76
3.1.1. <i>Identifikacija strateških kratkoročnih projekata u LER-u sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću</i>	76
3.1.2. <i>Identifikacija strateških kratkoročnih projekata u razvoju infrastrukture i komunalija sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću</i>	77
3.1.3. <i>Identifikacija projekata izgradnje jačanja institucija i jačanja kapaciteta u opštinskoj administraciji</i>	81
3.1.4. <i>Identifikacija projekata izgradnje institucija i jačanja kapaciteta u javno-privatnom i sektoru građanskog društva sa finansijskim konceptom i implementacionom odgovornošću uključujući angažovanje opštinske administracije.</i>	82
3.2. <i>Srednjeročni projekti</i>	82
3.2.1 <i>Identifikacija strateških srednjeročnih projekata u LER-u sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću</i>	82
3.2.2. <i>Identifikacija strateških srednjeročnih projekata u razvoju infrastrukture i komunalija sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću</i>	83
3.2.3. <i>Identifikacija projekata izgradnje jačanja institucija i jačanja kapaciteta u opštinskoj administraciji</i>	84
3.2.4. <i>Identifikacija projekata izgradnje institucija i jačanja kapaciteta u javno-privatnom i sektoru građanskog društva sa finansijskim konceptom i implementacionom odgovornošću uključujući angažovanje opštinske administracije.</i>	84
3.3. <i>Strateški dugoročni projekti</i>	84
3.3.1. <i>Identifikacija strateških dugoročnih projekata u LER- u sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću</i>	84
3.3.2. <i>Identifikacija strateških dugoročnih projekata u razvoju infrastrukture i komunalija sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću</i>	85
PROFIL INDUSTRIJSKE ZONE (PARKA) PREŠEVO (IZP) KAO SREDNJEROČNOG PROJEKTA RAZVOJA	86
PROFIL SLOBODNE ZONE PREŠEVO (SZP) KAO DUGOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE	90
PROFIL IZGRADNJE MULTIFUNKCIONALNIH OBJEKATA U OKVIRU MESNIH ZAJEDNICA U KOJIMA NE POSTOJE MESNE KANCELARIJE KAO SREDNJEROČNOG PROJEKTA GRADA PREŠEVA	95
PROFIL IZGRADNJE EKOLOŠKE DEPONIJE KAO SREDNJEROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO	97
PROFIL REHABILITACIJE KOLOVOZA M 25 KAO SREDNJEROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO	99
PROFIL REKONSTRUKCIJE LOKALNOG PUTA	100
«GRANICA KATASTARSKE OPŠTINE BUJANOVAC-RAJINCE-MIRATOVAC-GRANICA SA MAKEDONIJOM» KAO SREDNJEROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO	100

PROFIL PROJEKTA IZGRADNJE «VELIKE ZELENE PIJACE» PREŠEVO KAO SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO	101
PROFIL PROJEKTA ADAPTACIJE DOMA ZDRAVLJA U VANBOLNIČKO PORODILIŠTE KAO SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO	102
PROFIL PROJEKTA REGULACIJE PREŠEVSKRE REKE KAO SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO	103
PROFIL OBJEKATA NA KORIDORU 10 NA TERITORIJI OPŠTINE PREŠEVO	104
KORIDOR 10 KAO RAZVOJNA ŠANS A JUG A SRBIJE	105
PROFIL TURISTIČKE ORGANIZACIJE PREŠEVA	107
PROFIL HOTELSKOG OBJEKTA U GRADU PREŠEVO	108
PROFIL IZGRADNJE HOTELSKOG KAPACITETA NA LOKACIJI “PRŽAR”	109
PROFIL IZGRADNJE HOTELSKO- REKREATIVNOG KAPACITETA NA POSTOJEĆEM OBJEKTU OSNOVNE ŠKOLE U CEREVAJKI	110
PROFIL IZGRADNJE HOTELSKO-REKREATIVNIH KAPACITETA NA LOKALITETU JEZERA KOD BUŠTRANJA I ORAOVICE	111
PROGRAM ZA USMERAVANJE I PODSTICANJE RAZVOJA TURIZMA U OPŠTINI PREŠEVO.....	112
PROFIL PROJEKTA POSLOVNOG UDRUŽENJA ŽENA PREŠEVA	115
PROFIL STVARANJA KLASTERA U PREŠEVU	120
PROFIL BIZNIS INKUBATORA U PREŠEVU	123
PREDLOG BIZNIS OPCIJA ZA PROGRAME „ZAPOČINJANJE I VOĐENJE SOPSTVENOG BIZNISA“	126
PRAKTIČNI PRIMER OPERATIVNOG KONCIPIRANJA PREDUZETNIČKOG BIZNISA	140
OSNIVANJE I VODJENJE MALOG BIZNISA - DRUŠTVENO OKRUŽENJE, OSNOVNE VREDNOSTI, OČEKIVANJA, MOTIVI, INFORMACIJE I ZNANJE	145
OCENA STANJA U DRUŠTVU I LOKALNOJ ZAJEDNICI	148
STAVOVI O MATERIJALNOM POLOŽAJU I USLOVIMA ŽIVOTA U LOKALNOJ ZAJEDNICI	148
STAVOVI O MOGUĆNOSTIMA ZA POKRETANJE SOPSTVENOG BIZNISA U PREŠEVU	149
ZAINTERESOVANOST ZA POKRETANJE SOPSTVENOG BIZNISA	149
STEPEN OBAVEŠTENOSTI O USLOVIMA ZA POKRETANJE SOPSTVENOG BIZNISA I ZAINTERESOVANOST ZA UKLJUČENJE U PROGRAM OBUKE ZA POKRETANJE SOPSTVENOG BIZNISA	150
MOGUĆNOST ZA UKLJUČIVANJE ČLANOVA PORODICE U POKRETANJE SOPSTVENOG BIZNISA	150
OD KOGA GRAĐANI PREŠEVA OČEKUJU MOGUĆU POMOĆ U PROCESU POKRETANJA SOPSTVENOG BIZNISA	150
KOJA VRSTA POMOĆI VAM JE NAJPOTREBNIJA	151

<i>DA LI BISTE UZELI KREDIT OD POSLOVNE BANKE I DA LI BISTE UZELI SREDSTVA ZA POKRETANJE BIZNISA OD FONDA ZA RAZVOJ R. SRBIJE</i>	<i>151</i>
<i>INDIVIDUALNO – PSIHOLošKI FAKTORI KOJI UTIČU NA POKRETANJE MALOG I PORODIČNOG BIZNISA</i>	<i>152</i>

I

***LOKALNO EKONOMSKA
STRATEGIJA***

I DIJAGNOZA STANJA, PROBLEMA, RAZVOJNIH MOGUĆNOSTI, POTREBA I KONKURENTSKIH PREDNOSTI

UVOD

U Srbiji i Crnoj Gori, kao i u ostalim zemljama u razvoju postoji povećana svest o potrebi za formulisanjem i implementacijom strategija za ekonomski razvoj na lokalnom i regionalnom nivou. Posebno je jaka zainteresovanost lokalnih aktera opštine Preševo da kroz edukaciju, inovacije i saradnju (poslovnu i međuetničku) doprinesu stvaranju naprednog i stabilnog društva.

U tom kontekstu, CHF u saradnji sa lokalnom samoupravom je dodelio projektni zadatak pod nazivom: ***"Izrada strategije lokalno ekonomskog razvoja opštine Preševo"*** Institutu za razvoj malih i srednjih preduzeća iz Beograda. Projektni zadatak obuhvata niz aktivnosti usmerenih ka stvaranju povoljnijeg okruženja za lokalno ekonomski razvoj.

Prva od aktivnosti je ***dijagnoza stanja problema, razvojnih mogućnosti i konkurentskih prednosti***. U cilju utvrđivanja dijagnoze stanja, ekspertski tim Instituta je imao određene aktivnosti na terenu i u radnim kabinetima. Aktivnosti koje su preduzete su sledeće:

- 1. Radni sastanak sa predsednikom Opštine Preševo i njegovim najbližim saradnicima***
- 2. Radni sastanak sa najznačajnijim privrednicima, predstavnicima Triple EEE grupom i predstavnicima CHF-a***
- 3. Radni sastanak sa načelnicima opštinskih službi***
- 4. Radni sastanak sa predstavnicima mesnih zajednica***
- 5. Obilazak svake mesne zajednice na terenu i upoznavanje sa položajem , infrastrukturom, privrednim i drugim potencijalima***
- 6. Radni sastanak sa direktorima škola***
- 7. Radni sastanak sa predstavnicima poreske uprave***
- 8. Radni sastanak sa predstavnicima javnog preduzeća "Srbijašume"***
- 9. Radni sastanak sa predstavnicima filijale Nacionalne službe za zapošljavanje***
- 10. Radni sastanak sa predstavnicima ostalih javnih preduzeća***

Cilj ovih sastanaka je bio sledeći:

- 1. Upoznavanje svih aktera bitnih za lokalno ekonomski razvoj sa misijom i zadatkom Instituta MSP***
- 2. Upoznavanje eksperata Instituta sa problemima, potencijalom, ograničavajućim faktorima i šansama Opštine Preševo za lokalno ekonomski razvoj***
- 3. Aktivno učešće svih aktera u smislu diskusija, predloga, inicijativa a sve u cilju adekvatnog i realnog LER-a***

Eksperti Instituta, u izvršavanju svojih zadataka su naišli na veliku kooperativnost od strane svih aktera počev od predstavnika lokalne samouprave pa do najnižeg nivoa-žitelja određene mesne zajednice. Nakon održanih radnih sastanaka, obilaska terena i upoznavanja sa problemima i

potencijalima, ekspertske tima Instituta daje sledeću: Dijagnozu stanja, problema, razvojnih mogućnosti, potreba i konkurentskih prednosti.

1.1. Geografski položaj Opštine Preševo

Opština Preševo spada u najnerazvijenija područja u Republici Srbiji u kojima je rast nacionalnog dohotka, zaposlenosti, društvenog standarda i svih drugih per capita kategorija bio najsporiji. Po svim osnovnim pokazateljima nivoa privredne aktivnosti, ova Opština značajno zaostaje za prosekom Republike.

Opština Preševo se nalazi na krajnjem Jugu Srbije, na razvodju crnomorskog i egejskog sliva, u dolini reke Moravice, između zapadnih planina Skopske Crne Gore i istočnih obronaka planine Rujan i opštine Bujanovac i Gnjilane, dok se na jugu graniči sa Republikom Makedonijom, odnosno otvorena je prema Kumanovskoj kotlini. Preko njene teritorije prolaze najvažniji infrastrukturni koridori: železnička pruga i putni pravac Beograd-Niš-Skoplje.

Opština Preševo, zahvata prostor Preševske kotline i njenog planinskog oboda. Opština Preševo zahvata prostor od 264 km. Ima 35 naselja u kojima živi oko 35.000 stanovnika i 10.000 stanovnika koji se nalaze na privremenom radu u inostranstvu. Region grada Preševa raspolaže sa nekoliko hiljada hektara obradive površine. Poljoprivredne površine se nalaze u dolini, formirane su između masiva skopske Crne Gore na zapadnoj strani i planine Kozjak na istočnoj strani. Dolina fizički je podeljena na dva slična dela auto-putem Beograd- Skoplje kao i vodotokom reke Južna Moravica. Sama dolina je ispresecana jarugama i lokalnim vodotocima i teren je dosta talasast. Na višim terenima susrećemo aluvijalna zemljišta a na nižim deluvijalna.

Reljef:

Reljef je veoma karakterističan : složena geografska gradja /viši delovi sastoje se od gnajseva, nikašista, filita, sa čestim interkalacijama mermera/, teritorija je izdužena na oko 30 km, sa prosečno dužinom dna od 423 do 462 m, posebnu specifičnost reljefa predstavlja tektonska depresija u kojoj je razvodje slivova Morave i Vardara.

Klima:

Usled složene geološke gradje specifični su i klimatski uslovi, koje karakterišu sušno podneblje i kratko trajanje snežnog pokrivača. Od velikog značaja je otvorenost ka jugu preko doline Vardara, kojom prodiru uticaji Egejskog mora. **Klima u regionu grada Preševa je kontinentalna sa srednjom mesečnom temperaturom u periodu vegetacije od 1.04. do 15.09. od 10,4 do 22,8 stepeni Celzijusa.** Ovi podaci pružaju mogućnost za gajenje inenzivnih kultura kao što su duvan, povrtarske kulture, kukuruz, žitarice. **Zimski meseci su dosta topli sa minimalnom temperaturom za mesec januar od -0,3 što znači da temperatura i u zimskim mesecima je relativno visoka.**

Hidrografija:

Generalno posmatrano, region grada Preševa, bogat je vodom, budući da je ova dolina ograđena planinama pa se voda u vidu snega akumulira na višim planinskim delovima odakle njegovim topljenjem ponire kroz krečnjačke masive i kasnije javlja se u podnožju planina u vidu izvora. Voda sa izvora je čista, bistra i kvalitetna kako za oiće tako i za navodnjavanje. **Režim vodotoka je prirodno regulisan tako da u vegetacionim periodu često nedostaje voda a u periodima van vegetacije postoje viškovi voda.** Zbog navedenog javlja se potreba za veštačkim regulisanjem režima vodotoka u cilju postizanja mogućnosti za veći nivo navodnjavanja obradivih

površina. (Oraovica i selo Buštranje gde su izgrađena veštačka jezera). U toku vegetacije šuma padavine su oko 270mm odnosno 2 700m³/ha što je svakako nedovoljno za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju.

Hidrografska mreža je dosta razvijena, ali su osnovne karakteristike strukture tokova nestalnost, periodičnost i bjični karakter. Jedini značajniji tok je Moravica, desna pritoka Južne Morave. Postoje još: Preševska reka, Rajunska rečica, Trnavska reka i Reljanska reka, reka Banjka kod sela Miratovac.

Preševska (Kurbalijska) reka ima površinu sliva sa oko 9 km², protiče kroz grad Preševu i uliva se u reku Moravicu kod sela Žujince. Dužina toka reke je oko 13 km. Protok vode po ocenama stručnjaka iznosi oko 20-30 lit-sek.

Smatra se da treba napomenuti da reka iznad grada Preševa protiče kroz usku klisuru, dok su planinski masivi obrasli gustom šumskom vegetacijom. Geološka podloga je sastavljena od krečnih sedimenata, a zabeležene su i partije bigra. Sama reka teče kroz teren koji ima izrazito veliki pad od oko 32%. Međutim, zahvaljujući pokrivenosti terena vegetacijom, nije se zapazila pojava intenzivne erozije.

Odmah iznad grada Preševa na oko 2km nalazi se vrlo podesan profil za izgradnju eventualne brane za akumuliranje vode, koja bi se iskoristila višenamenski. Gornje izloženo daje pravo da se predloži sledeće rešenje uređenja ove reke:

- Sa minimalnim protokom od cca 25 l/sek tokom časa dobili bi 2.160.000 l vode, što podeljeno sa 12.000 stanovnika Preševa iznosi 180 l/dan /stanovnik.

Imajući u vidu da se za ovakve aglomeracije uzima dnevna potreba vode za piće u cilju povećavanje životnog standarda od 120 l/s/24 časa prema tome dnevno omamo određenu količinu viška vode od 60 l što ukupno iznosi 720 m³ na dan što omogućava navodnjavanje na oko 350 ha.

Ovaj je proračun načinjen uzimajući u obzir minimalni protok vode. Međutim u ostalom delu godine bi bio veći što znači da ćemo imati i viška vode, koju bi mogli da koristimo za navodnjavanje. Ovom koncepcijom se omogućava vodosnabdevanje naselja za idućih 20 godina pri čemu će se koristiti postojeći vodovodni sistem ali bez pumpne stanice i potisni cevovod, čime bi se uštedela električna energija. U ovu svrhu bi se podigla lučna brana iznad grada sa visinom od oko 30 m koja bi mogla da akumulira 2,0 x 10 m³ vode.

Prema tome, ovom količinom vode, mogao bi se snabdeti grad pijaćom vodom za potrebu industrije kao i vodom za potrebu navodnjavanja 350 ha površine. Računajući na prosečan protok, prema površini slivnog područja, bi iznosilo oko 75 l/sek, što bi značilo, da pored zadovoljavajućih potreba vodom za piće, moglo bi se navodnjavati 650 ha.

Reka Rainska ima slivno područje od oko 9,2 km². Izvori se nalaze u selu Gare. Sama reka je sačinjena od dve pritoke i to: Rajinske reke i reke Rvena voda. Ukupna dužina toka od izvora do uliva u reku Moravicu iznosi oko 8 km. Samo slivno područje je sačinjeno od sedimentnih formacija koji su na površini degradiranih i obrasli visokim listopadnim šumama i niskom žbunastom vegetacijom. Ovo nam ukazuje da procesi erozije nisu izraziti. Na nekim delovima slivnog područja primećuje se i škriljaste partije. Na ovim delovima slivnog područja primećuje se i prisutnost erozije. Kao što je ranije napomenuto poseta slivnih područja izvršena je u ekstremno malim vodama tako da je protok vode ocenjen na oko 4 l/sek dok se srednjegodišnji protok ocenjuje na oko 20 l/sek. Ukupna godišnja minimalna količina vode iznosila bi oko 126 144 m³ dok ukupna godišnja srednjegodišnja zapremina iznosi 630 720 m³.

Ova zapažanja nam daju za pravo da konstatujemo da je na ovoj reci moguće uređenje režinma toka reke sa izgradnjom brane na pogodnom profilu. Izvršenim uvidom na terenu su od više mogućih

odabrana 2-3 profila što daje osnovnu pretpostavku za izgradnju brane sa optimalnim karakteristikama, visina, dužina i sl. Pregradni profili su „U“ oblika sa padom spuštanja terena od oko 18%. Na ovom potezu moguće je izgraditi kameno nasipnu branu sa glinenim jezgrom sa sledećim karakteristikama. Visina brane bi iznosila oko 17m sa širinom u krugu brane od oko 6m. Nagibi kosine iznosili bi 1: 2, ukupna zapremina brane iznosila bi oko 70 000 m³ za dužinu krune brane od oko 160 m. Sa ovako predviđenom branom stvoriće se akumulacija od oko 300 000 m³.

Iskorišćavanje akumulisane vode bilo bi dvonamenski i to za vodosnabdevanje i navodnjavanje poljoprivrednih površina. Selo Rajince ima oko 3 000 stanovnika sa priraštajem za oko 15 godina imaće oko 4 200 stanovnika za vodosnabdevanje sela za srednji životni standard od 120 l/dan/stanov. Potreba vode iznosiće oko 500 m³ na dan, dok godišnja potreba iznosi oko 182 500 m³.

Ostatak vode u akumulaciji od oko 117 500 m³ koristiće se za navodnjavanje poljoprivrednih površina u okolini sela. Na površinama u okolini sela najviše se gaji duvan, žitarice i nešto manje povrtarske kulture i iznose oko 2 500 m³. Akumulacijom od oko 117 500 m³ moguće je izvršiti navodnjavanje na oko 50 ha.

Reljanska reka nalazi se na desnoj strani autoputa. Ima ukupnu dužinu 7,5 km od izvora Dedovica do ulivanja u Moravicu. Posmatrano slivno područje može se podeliti u nekoliko delova i to: nizinski deo koji zahvata površinu od uliva reke do ispod s. Reljane, padinski deo koji obuhvata površinu slivnog područja os s. Reljane do kote od oko 620 mnv. i visinski planinski deo od kote 620 do najviše kote u slivu od oko 800 mnv.

Ukupna površina zadnja dva dela slivnog područja ima oko 10 km² od kojih 8 otpada na r. Reljansku i oko 2 km² na t.z. Brezovčanski potok koji se uliva u reku Reljansku iznad samog sela.

Prema konfiguraciji terena u nizinskom delu slivnog područja stanovništvo se bavi uglavnom poljoprivredom (duvan, žitarice i povrtarske kulture). Padinskim delom slivnog područja stanovništvo se bavi uglavnom stočarstvom i to ovčarstvom. Uvidom na teren i pregledom terena sa karte može se zaključiti da ceo ovaj deo slivnog područja je pogodan za još intenzivno gajenje stoke pogotovo ovce. Sami pašnjaci rasprostranjeni su u padinskom delu slivnog područja i imaju ukupno oko 8 km² koje je dobro zatravljeno i omogućava još veću ispašu od prisutnih ovaca što je intencija lokalnog stanovništva i šire društvene zajednice. Prema uobičajenim normama za savremeno intenzivno stočarstvo- ovčarstvo na jednom hektaru moguće je gajiti od 5-7 ovaca što na površini od 8 km² ukupno iznosi oko 4 800- 5 000 ovaca. Za omogućavanje ispaše na ovaj broj ovaca je potrebno preduzeti sledeće mere:

- Vršiti zaštitu pašnjaka, vršiti povremeno đubrenje pašnjaka, vršiti povremeno sejanje površine sa intenzivnim travama koje će pri mogućem navodnjavanju iz lokalnih izvora dati 1-2 otkosa, podići savremena pojila za čistu i u dovoljnim količinama vodu kao i podizanje mikro akumulacije reda veličine 500 do 1 000 m³ za pojila i navodnjavanje pašnjaka. Potrebna količina vode za jedno grlo sitne stoke ovce iznosi 650 l/grlo/god. Za zadovoljavanje potrebe za oko 5 000 ovaca potrebno je oko 3 250 m³. Uvidom na licu mesta i proverom raspoloživih podataka za padavine na tom području se može konstatovati:
- Padavine sa prosečnim iznosom od oko 600 mm/god. daje količinu od oko 900 000 m³ što je više nego potrebno. Osnovni problem koji se međutim, treba rešiti za akumuliranje potrebne količine vode, koja se gubi usled isparavanja i poliranja.

Za rešenje ovog problema predlaže se podizanje najmanje 4 mikroakumulacije visine do 4 m i površine od oko 300-500 m². Zaštita od poniranja vode postigla bi se postavljanjem PVC folije ili sličnom zaštitom. Brane bi bile zemljanim materijalom koji se nalazi u neposrednoj blizini terena.

Geomorfološka konfiguracija

Povoljna geomorfološka konfiguracija terena /znatne površine na manjim nadmorskim visinama, veoma mala diseciranost reljefa, značajan deo terena bez velikih nagiba/ predstavlja izuzetno povoljne prirodne predispozicije za infrastrukturno povezivanje različitih geografskih oblasti. Vegetacioni pokrivač u velikoj meri je prilagodjen pedološkim/ dominiraju kisela, smeđa i podzolasta zemljišta, u manjem obimu su zastupljeni recentni aluvijalni nanosi u dolini Moravice/ i klimatskim uslovima. Šumski resursi su veoma slabog kvaliteta/visok procenat šikara/, pašnjaci su degradirani, dok je veliki prostor napadnut erozionim procesima. Time je značajno umanjena estetska vrednost celokupnog predela, samim tim i turistička funkcionalnost vegetacionog pokrivača.

1.2. Teritorijalna organizacija, prirodni resursi i druge značajne karakteristike opštine

OPŠTI PODACI O OPŠTINI PREŠEVO

Naselja: teritorija Opštine Preševo, utvrđeno zakonom, čine naseljena mesta, odnosno područja katastarskih opština i to:

Red. broj	Naseljena mesta	Katastarske opštine
1.	Aliderce	Aliderce
2.	Berčevac	Berčevac
3.	Bujić	Bujić
4.	Bukovac	Bukovac
5.	Bukurevac	Bukurevac
6.	Buštranje	Buštranje
7.	Gare	Gare
8.	Golemi Dol	Golemi Dol
9.	Gornja Šušaja	Gornja Šušaja
10.	Gospođince	Gospođince
11.	Depce	Depce
12.	Donja Šušaja	Donja Šušaja
13.	Žujince	Žujince 1, Žujince 2
14.	Ilince	Ilince
15.	Kurbalija	Kurbalija
16.	Ljanik	Ljanik
17.	Mađere	Mađere
18.	Miratovac	Miratovac
19.	Norča	Norča
20.	Oraovica	Oraovica
21.	Pečeno	Pečeno
22.	Preševo	Preševo
23.	Rajince	Rajince
24.	Ranatovac	Ranatovac
25.	Reljan	Reljan

Red. broj	Naseljena mesta	Katastarske opštine
26.	Svinjište	Svinjište
27.	Sefer	Sefer
28.	Slavujevac	Slavujevac
29.	Stanevce	Stanevce
30.	Strezovce	Strezovce
31.	Trnava	Trnava
32.	Cakanovac	Cakanovac
33.	Cerevajka	Cerevajka
34.	Crnotince	Crnotince
35.	Čukarka	Čukarka

AŠANE

Naselje Ašani nalazi se u Opštini Preševo levo od auto-puta Beograd Skoplje na 6km od grada Preševa.

Broj stanovnika: 1230

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu: -

Broj domaćinstava: 140

Ambulanta: postoji

Obdanište: nalazi se u sastavu škole

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Infrastruktura:

- putna mreža (put na ulazu u selo asfaltiran, potrebno asfaltirati sporedne ulice a posebno put prema mahali Šabanzojce)
- elektrifikacija:
 1. selo je elektrificirano ali napon nije na zadovoljavajućem nivou
 2. uličnog osvetljenja
- vodosnabdevaje nije na zadovoljavajućem nivou
- privatne izvore staviti u funkciju zajedničkog seoskog vodovoda
- kanalizacija: postoji

Privreda:

- najznačajni privredni objekat je mini-farma ovaca (230 komada) vlasnika Envera Raimija; vlasnik poseduje projekat za hiljadu ovaca ali trenutno nema finansijskih sredstava
- osim ove farme nema drugih zanatski i drugih preduzeća

ALIDERCE

Naselje Aliderce nalazi se u Opštini Preševo levo od auto-puta Beograd Skoplje na 5km od grada Preševa.

Broj stanovnika: 1043

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu: 347

Broj domaćinstava: 234

Ambulanta: ne postoji

Broj đaka: 130

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoji

Infrastruktura:

- putna mreža (put na ulazu u selo asfaltiran, međutim centar naselja i sporedne ulice nisu asfaltirane)
- elektrifikacija:
 1. selo je elektrificirano ali napon nije na zadovoljavajućem nivou
 2. uličnog osvetljenja
- vodosnabdevanje nije na zadovoljavajućem nivou
- četiri bunara otvorena za snabdevanje vodom Aliderca i dve susedne mesne zajednice ali zbog neispravnosti vode stalo se sa radom
- kanalizacija: ne postoji
- telefonizacija: postoji

Meštani naselja Aliderci u saradnji sa rukovodstvom mesne kancelarije su izradili plan prioriternih projekata koje je potrebno realizovati u narednom periodu:

1. Izrada fekalne i atmosfenske kanalizacione mreže
2. Izgradnja i rekonstrukcija puteva u zajednici
3. Izgradnja medicinskog objekta, objekta za predškolsku decu i kancelarija za potrebe zajednice
4. Izgradnja deponije za smeće
5. Izgradnja sportskog terena
6. Izgradnja rečnog korita
7. Rekonstrukcija električne mreže
8. Nastaviti sa telefonizacijom

Privreda: Nema značajnijih privrednih objekata

BUKUREVAC

Naselje Bukurevac nalazi se u Opštini Preševo desno 2km od auto-puta Beograd Skoplje od grada Preševa.

Broj stanovnika: 841

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu: 226

Broj domaćinstava: 177

Ambulanta: ne postoji

Broj đaka: 220

Obdanište: postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: uz sportske terene postoji i park na zelenoj površini površine od oko 1ha (izgradnju parka i sportskih teren finansirao je UNDP)

Infrastruktura:

- putna mreža –put kroz naselje je asfaltiran, potrebno je asfaltirati sporedne ulice (potrebno uraditi tri kilometra puta do Oraovice)
- elektrifikacija:
 1. selo je elektrificirano
 2. uličnog osvetljenja ima
- vodosnabdevaje je na veoma lošem nivou
- četiri bunara otvorena za snabdevanje vodom Aliderca i dve susedne mesne zajednice ali zbog neispravnosti vode stalo se sa radom
- kanalizacija: urađeno je tri kilometra
- telefonizacija: ne postoji
- regulisanje reke Moravice-izgradnja kolektora potrebna

Privreda: Postoje dve mlekare- „Fontana“ i „Ajka“, razvijeno je stočarstvo

BUKOVAC (Gospođince, Gornja Šušaja, Bukovac i Gare)

Mesna zajednica Bukovac nalazi se u Opštini Preševo u planinskom i brdovitom delu na granici sa Kosovom. Obuhvata četiri sela :Gospođince, Gornju Šušaju, Bukovac i Gare.

Broj stanovnika: 245

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu: 228

Broj domaćinstava: 56

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: postoji u Bukovcu i Gornjoj Šošaji

Broj đaka: -

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoje

Infrastruktura:

- putna mreža –put je najnižeg reda (samo za terenska vozila)
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na veoma niskom nivou
 2. uličnog osvetljenja nema
- vodosnabdevanje je na veoma lošem nivou
- kanalizacija: ne postoji
- telefonizacija: ne postoji
-

Napomena: veći broj stanovnika u zimskom periodu ne živi na navedenom lokalitetu.

Privreda: Nema nikakvih privrednih aktivnosti;

BUŠTRANJE

Mesna zajednica Buštranje nalazi se u Opštini Preševo sa leve strane auto-puta na 5km od grada.

Broj stanovnika: 883

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu: 203

Broj domaćinstava: 198

Ambulanta: postoji

Broj đaka: -

Obdanište: postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – potrebno je reasfaltiranje
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na veoma niskom nivou
 2. ulično osvetljenje je veoma slabo
- vodosnabdevanje je na veoma lošem nivou-individualni bunari
- kanalizacija: urađena atmosferska kanalizacija 3km
- telefonizacija: postoji (50 priključaka)
- postoji veštačko jezero čiji potencijal nije na pravi način iskorišćen (postoji inicijativa za mini-centralu i korišćenje jezera za navodnjavanje zemljišta u mesnoj zajednici)

Privreda:Nema nikakvih privrednih aktivnosti.

CRNOTINCE

Mesna zajednica Crnotince nalazi se u Opštini Preševo 3km od centra grada.

Broj stanovnika: 1453

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:778

Broj domaćinstava:305

Ambulanta: postoji objekat ali još nije stavljen u funkciju

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: -

Obdanište: postoji

Kancelarija mesne zajednice: postoji

Tereni za sport i rekreaciju: postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – put kroz selo asfaltiran u dužini od 3km;potrebno uraditi još 7 7 km asfalta
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na veoma niskom nivou (projekat za trafo stanicu urađen)
 2. ulično osvetljenje postoji
- vodosnabdevaje je na veoma lošem nivou
- kanalizacija: urađena atmosferska kanalizacija 330m
- telefonizacija: ne postoji

Privreda: Preduzeće za metalnu galanteriju „Zenit“; meštani se bave gajenjem duvana i povrća

CEREVAJKA (Depce, Pečeno, Sefer, Cerevajka, Kurbalija, Buhič, Ilince i Ranatovce)

Mesna zajednica Cerevajka nalazi se u Opštini Preševo na putu za Gnjlane

Mesnu zajednicu Cerevajka možemo podeliti na dva dela:

1. Mađare koji obuhvata: Mađare, Ilince i Ranatovac.
2. Cerevajka obuhvata: Buhič, Stanevce, Kurbalija, Depce, Pečeno, Sefer i Cerevajka koja nije uopšte naseljena.

Broj stanovnika: 1211

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 185

Ambulanta: postoji u školi za sva naselja- jednom nedeljno dolazi lekar

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 114

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: postoje u školi

Infrastruktura:

- putna mreža – za sva naselja je na veoma niskom nivou; samo selo Bujič ima relativno dobar put
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na veoma niskom nivou
 2. ulično osvetljenje ne postoji
- vodosnabdevaje-ima dosta prirodnih izvora
- kanalizacija: nema
- telefonizacija: ne postoji ni fiksna ni mobilna telefonija

Napomena: naselja se nalaze na brdovitom delu Preševa „Karadak“, tako da ima malo obradivih površina a i one su ugrožene od naleta divljači.

Privreda: Ne postoje nikakve privredne aktivnosti.

NORČA

Mesna zajednica Norča nalazi se na jedan kilometar od centra Preševa.

Broj stanovnika: 981

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu: 335

Broj domaćinstava: 172

Ambulanta: postoji u školi za sva naselja- jednom nedeljno dolazi lekar

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 240

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: postoje u školi

Infrastruktura:

- putna mreža – asfaltiran put kroz selo ali sporedne ulice nisu
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na pristojnom nivou
 2. ulično osvetljenje ne postoji
- vodosnabdevanje-ima 20% sela-urađeno u sopstvenoj režiji
- kanalizacija: urađen jedan kilometar
- telefonizacija: ne postoji

Privreda: Postoji farma koka nosilja (200 komada);potrebno napraviti zemljoradničku zadrugu

RELJAN (Reljan, Golemi Do)

Mesna zajednica Reljan nalazi se na levoj strani auto-puta na 5km od grada Preševa.

Mesna zajednica Reljan ima 688 stanovnika. Mesna zajednica Reljan ima 182 domaćinstva

Naselje Golemi Do koje broji 285 stanovnika i 74 domaćinstva.

Broj stanovnika: 973

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 182

Ambulanta: postoji

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 240

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: postoje u školi

Infrastruktura:

- putna mreža – na dobrom nivou
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na dobrom nivou sem Golemog Dola
 2. ulično osvetljenje postoji
- vodosnabdevanje- na lošem nivou
- kanalizacija: delimično postoji
- telefonizacija: postoji

Napomena: na teritoriji mesne zajednice Reljan kontaminiran je teren na izlazu iz sela i nije adekvatno obeležen.

Veoma je interesantno da je mesna zajednica Reljan pre 50 godina posedovala veliku zgradu u centru sela u kojoj su bili smešteni dom kulture a kasnije i bioskop. Sada je zgrada ruinirana.

Privreda: Nema bitnijih privrednih aktivnosti ali ima mogućnosti za razvoj poljoprivredne proizvodnje.

ŽUJINCE

Mesna zajednica Žujince nalazi se na desnoj strani auto-puta na 4km od grada Preševa.

Broj stanovnika: 1270

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu: 507

Broj domaćinstava: 276

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: postoji (u veoma lošem stanju)

Broj đaka: 300

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – na dobrom nivou
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na dobrom nivou (potrebna rekonstrukcija elektro-mreže)
 2. ulično osvetljenje postoji
- vodosnabdevanje- relativno dobro stanje
- kanalizacija: 95% urađeno
- telefonizacija: postoji

Privreda: postoji mlin, dve bravarske i šest stolarskih radionica;

SLAVUJEVAC

Mesna zajednica Slavujevac nalazi se na samoj granici sa Makedonijom blizu naselja Ašani.

Broj stanovnika: 481

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 148

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 50

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – postoji put kroz selo
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na dobrom nivou
 2. ulično osvetljenje postoji
- vodosnabdevanje- relativno dobro stanje
- kanalizacija: ne postoji
- telefonizacija: ne postoji

Privreda: Nema privrednih aktivnosti.

STREZOVCE

Mesna zajednica Strezovce nalazi levo od auto-puta blizu granice sa Makedonijom.

Sastoji iz tri mahale: Strezovce, Mamince i Cer.

Broj stanovnika: 1002

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 249

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: postoji i u Strezovcima i u Mamincima

Broj đaka: 20

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – put je veoma loš
- prevoz veoma loš
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na veoma niskom nivou (potrebna rekonstrukcija)
 2. ulično osvetljenje ne postoji
- vodosnabdevanje- Mamince ima seoski vodovod a Strezovce nema
- kanalizacija: ne postoji
- telefonizacija: ne postoji

Privreda: Postoji firma za tov junadi i vinogradi u vlasništvu „Rubina“

ORAOVICA

Mesna zajednica Oraovica nalazi se na 1km od centra grada Preševa.

Broj stanovnika: 3849

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 814

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 820

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: postoji (nova)

Tereni za sport i rekreaciju: postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – put je u dobrom stanju
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija na dobrom nivou (potrebna rekonstrukcija)
 2. ulično osvetljenje postoji
- vodosnabdevanje- dobro-potreban još jedan rezervoar za vodu
- kanalizacija: postoji
- telefonizacija: postoji

Privreda: Zemljoradnička zadruga

TRNAVA

Mesna zajednica Trnava nalazi se na 1km od centra grada Preševa.

Broj stanovnika: 1163

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava:265

Ambulanta:ne postoji

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 250

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – put je u dobrom stanju do osnovne škole
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija -loše stanje (potrebna nova trafo stanica)
 2. ulično osvetljenje postoji ali je u lošem stanju
- vodosnabdevanje- dobro stanje
- kanalizacija: ne postoji (urađen je projekat za kanalizaciju)
- telefonizacija: ne postoji

Privreda:Fabrika kreča, fabrika za preradu kamena

U ataru sela Trnava postoje obradive površine na oko 250 ha koje bi se mogle navodnjavati sa vodom iz Trnavske rke, ako bi se napravila kamenonasuta brana visine 20-25 m sa opremom za navodnjavanje.

MIRATOVAC

Mesna zajednica Miratovac nalazi se na 5km od centra grada Preševa na samoj granici sa Makedonijom.

Broj stanovnika: 2777

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 686

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 250

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – put je u veoma lošem stanju, trenutno se izvode radovi asfaltiranja puta kroz selo
- elektrifikacija:
 1. elektrifikacija - loše stanje
 2. ulično osvetljenje - postoji ali je u lošem stanju
- vodosnabdevanje- loše stanje
- kanalizacija: ne postoji
- telefonizacija: ne postoji

Napomena: Kao jedan od najvećih problema navodi se nemogućnost prelaska graničnog prelaza sa Makedonijom na čijoj teritoriji se nalaze i posedi i rodbina stanovnika Miratovca tako da im to izuzetno otežava komunikaciju u svakom smislu.

Miratovac se nalazi na lokalitetu koji je veoma blizu „Koridora 10“. Zemljište je u privatnom vlasništvu, tako da tu postoji mogućnost za razvijanje preduzetničke inicijative i ulaganja.

U ataru sela Miratovac postoje obradive površine na oko 250 ha koje bi se mogle n avodwavati sa vodom iz reke Banjke, ako bi se napravila kaptaža sa opremom za navodnjavanje.

Privreda: Ne postoji nikakve privredne aktivnosti

DONJA ŠOŠAJA

Mesna zajednica Donja Šošaja nalazi se na 3km od centra grada Preševa.

Broj stanovnika: 342

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 60

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: ne postoji (šaci idu u Crnotince u osnovnu školu)

Broj đaka:

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – put je u veoma dobrom stanju i on prolazi kroz selo
- elektrifikacija
 1. elektrifikacija – dobro stanje
 2. ulično osvetljenje - postoji
- vodosnabdevanje- izuzetno loše stanje (napravljen bunar i snimljen na terenu ali nije u funkciji)
- kanalizacija: ne postoji
 - telefonizacija: ne postoji

Privreda: Postoje dve građevinske firme sa po 20 zaposlenih

ČUKARKA

Mesna zajednica Čukarka se na 5m od centra grada Preševa na desnoj strani auto-puta.

Broj stanovnika: 531

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 113

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola:

Broj đaka: 50

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – put je dobar, potrebno je uraditi još 800m puta
- elektrifikacija
 1. elektrifikacija – dobro stanje
 2. ulično osvetljenje - postoji
- vodosnabdevanje- u dobrom stanju ; postoji bunar pitke vode kapaciteta 16l u sekundi koje se ne koristi
- kanalizacija: postoji ; sa jedne strane sela (urađeno 1200m kanalizacije); urađen projekat za još 4km kanalizacione mreže
-
- telefonizacija: postoji

Napomena: Postoje dobri infrastrukturni uslovi za razvoj sela;

Privreda: Postoji jedna auto-mehaničarska radnja i jedna auto-linarska radnja.

CAKANOVAC

Mesna zajednica Cakanovac se nalazi na 5km od grada Preševa.

Čine je Cakanovac i naselje Trnavska reka.

Broj stanovnika: 222

Broj stanovnika na privremenom radu u inostranstvu:

Broj domaćinstava: 79

Ambulanta: ne postoji

Osnovna škola: postoji

Broj đaka: 15

Obdanište: ne postoji

Kancelarija mesne zajednice: ne postoji

Tereni za sport i rekreaciju: ne postoje

Infrastruktura:

- putna mreža – jako loše stanje
- elektrifikacija
 1. elektrifikacija – jako loše stanje
 2. ulično osvetljenje - ne postoji
- vodosnabdevanje- u veoma lošem stanju
- kanalizacija: ne postoji

- telefonizacija: postoji (90%)

Privreda: Ne postoje nikakve privredne aktivnosti;

Opština Preševo pripada krugu najnerazvijenijih opština u Republici i ima status prvog ranga prioriteta u razvojnoj politici Republike. Tokom višedecenijskog perioda Opština Preševo suočena je sa visokom stopom prirodnog priraštaja. U periodu 1948.-1991. godine ukupno stanovništvo beleži rast od 66,6% /sa 23.379 na 38.943/, a u periodu od 1961. godine ukupan broj stanovnika se povećao za 41,3%. Treba reći daje dinamika rasta ubrzana: dok je u periodu do 1960. godine stopa rasta iznosila 1,17%, u periodu do 1970. godine 1,22%, u periodu do 1980. godine 1,86%, u periodu do 1991. god. 2,11%, i to pod uticajem migracione komponente. U poslednjoj deceniji neto stopa migracije je smanjena, tako migracioni procesi u analizi faktora rasta stanovništva nemaju onaj značaj koji su imali 70-tih godina.

Visok stepen poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu /39,8%/, stepen zaposlenosti radno sposobnog stanovništva je pod presudnim uticajem mlađeg kontigenata stanovništva /48,3% proseka Republike, u 1995./, svaki treći radnik je zaposlen u vanprivredi /37,3 %/, dok je u strukturi zaposlenih u privredi 45,6% zaposleno u industriji, koeficijent nezaposlenih je izuzetno visok /64,2% više od proseka Republike/, slaba ekonomska snaga stanovnika / aktivna osnovna sredstva po stanovniku samo 11,6% proseka Republike u 1995., promet na malo po stanovniku 65,3%, izvorni budžetski prihodi po stanovniku 49,6% proseka Republike/ i nedovoljno izgrađena privreda/dotrajala putna i vodoprivredna mreža, svaki 15 stanovnik ima telefon/ i socijalna infrastruktura /1.274 stanovnika na 1 lekara, ostali indikatori se nalaze na 1/2 republičkog proseka; izuzetak je iznos sredstava osnovnog obrazovanja po učeniku koji je u 1995.godini iznosio 83,4%

republičkog proseka /predstavljaju najznačajnija obeležja sa kojima opština započinje novu fazu razvoja. Osnovni razvojni problem leži u konstataciji da opština Preševo nije uspela da, u relativno dugom vremenskom periodu /više od 3 decenije ima status nedovoljno razvijenog područja/ izgradi osnovne razvojne pretpostavke koje bi joj omogućile rešavanje vitalnih razvojnih i drugih problema i održavanje koraka u razvoju.

Dinamički posmatrano, celokupni današnji razvoj opštine Preševo determinisan je, skoro u celini, investicijama koje je obezbeđivala Republika, a na internom planu niskom efikasnošću, kadrovskim problemima i organizacionim slabostima.

ANALIZA

Opština Preševo se sastoji od 35 naselja i 23 mesne zajednice. Ekspertski tim Instituta je u želji da upozna opštinu u celini obišao sve mesne zajednice i došao do sledećeg zaključka:

1. **Mesne zajednice su raspostranjene na tri lokacije i to**
 - **u brdovitom delu Preševa (npr. Cerevajka, Bukovac);**
 - **u blizini grada, tj. u ravničarskom delu Preševa (npr. Oraovica, Crnotince, Bukarevac, Žujince, Rajince itd.);**
 - **i u pograničnom delu prema granici sa Makedonijom (npr. Slavujevac, Miratovac, Mamince);**
2. **Opakva razuđenost mesnim zajednicama daje određene prednosti za razvoj, a određenim stvarima i određene probleme.**
3. **Mali broj mesnih zajednica ima mesnu kancelariju.**
4. **U nekim mesnim zajednicama nema obdaništa (Aliderce na primer) nema adekvatne škole (Žujince), nema Ambulante.**
5. **Mali broj mesnih zajednica ima poštu.**
6. **Potrebna je telefonizacija (povećati broj priključaka).**
7. **Veoma je slab napon električne energije (planinska sela i Buštranje na primer).**
8. **Zagađenost uranijumom (lokacija u mesnoj zajednici Reljan).**
9. **Nedostatak kanalizacije u većini mesnih zajednica.**
10. **Veoma loša vodosnabdevenost kvalitetnom pijaćom vodom.**
11. **Nedostaju sportski tereni.**
12. **Veoma slaba privredna aktivnost u svim naseljima.**
13. **Potrebno je napraviti u svakoj mesnoj zajednici multifunkcionalni objekat koji bi u svom sastavu sadržao: ambulantu, mesnu kancelariju, poštu i zajedničku kancelariju za građane.**
14. **Potrebno je bolje iskoristiti dva jezera za poljoprivredu i lovni turizam (Oraovica i Buštranje).**
15. **Očistiti rečno korito u blizini sela Bukarevac.**
16. **Poboljšati puteve (hitno!!! Cerevajka, Bukovac, Strezovce).**

1.3. Stanovništvo, radna snaga, obrazovanje, zdravstvo, socijalna struktura i infrastruktura u opštini preševo

TABELA br. 1: *Naselja, stanovništvo, domaćinstva, građani na privremenom radu u inostranstvu opštine Preševo po popisu iz 2002. godine*

Red. broj	Naseljena mesta	Br. stanovnika	Br. domaćinstava	Broj st. na privr. radu u inostranstvu
1.	Aliderce	1043	234	
2.	Berčevac	19	6	
3.	Bujić	104	20	
4.	Bukovac	109	17	
5.	Bukurevac	841	177	
6.	Buštranje	883	198	
7.	Gare	-	18	
8.	Golemi Dol	285	74	
9.	Gornja Šušaja	95	14	
10.	Gospođince	41	7	
11.	Depce	502	53	
12.	Donja Šušaja	342	60	
13.	Žujince	1270	276	
14.	Ilince	139	26	
15.	Kurbalija	154	32	
16.	Ljanik	29	19	
17.	Mađere	175	33	
18.	Miratovac	2777	686	
19.	Norča	981	172	
20.	Oraovica	3849	814	
21.	Pečeno	121	13	
22.	Preševo	13506	3148	
23.	Rajince	1940	470	

Red. broj	Naseljena mesta	Br. stanovnika	Br. domaćinstava	Broj st. na privr. radu u inostranstvu
24.	Ranatovac	64	17	
25.	Reljan	688	182	
26.	Svinjište	103	50	
27.	Sefer	58	14	
28.	Slavujevac	481	148	
29.	Stanevce	77	21	
30.	Strezovce	1002	249	
31.	Trnava	1163	265	
32.	Cakanovac	222	79	
33.	Cerevajka	71	20	
34.	Crnotince	1453	305	
35.	Čukarka	531	113	
Ukupno		35 118	8 030	10 171

Tabela nam pokazuje da u Opštini Preševo živi u proseku 30% stanovništva na privremenom radu u inostranstvu. Ta činjenica nam govori da mladi ljudi odlaze na rad u inostranstvo i to masovno u ovom slučaju a to je posledica dugogodišnje nerazvijenosti ovog kraja i Opštine Preševo, nemogućnosti dobijanja radnog mesta a samim tim nemogućnosti života.

Velika prednost je u tome što ljudi koji su na privremenom radu u inostranstvu imaju želju da se vrate a i da ulažu uštedeni novac u svoj zavičaj. Naravno, da bi se to ostvarilo, potrebno je napraviti infrastrukturu i obezbediti pravnu sigurnost za investicije .

TABELA br.2: Broj stanovnika u periodu između popisa 1953-2002

Opština	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.
Preševo	24607	26738	30057	33948	38943	35118

Tabela nam ukazuje na veliki prirodni priraštaj stanovništva Opštine Preševo u proteklih 40 godina koji iznosi oko 15% po dekadi.

TABELA br. 3: *Etnička struktura stanovništva Opštine Preševo po popisu iz 2002.*

Etnička struktura stanovništva	Procentualno učešće (%)
Albanci	89.10
Srbi	8.55
Romi	0.92
Ostali	1.43
UKUPNO	100%

Tabela nam pokazuje da je procentualno najzastupljenije stanovništvo albanske nacionalnosti i njegov udeo je 89.10%. Posle albanskog najzastupljenije je stanovništvo srpske nacionalnosti. Mali procenat (0.92%) predstavljaju Romi.

TABELA br.4: *Starosna struktura stanovništva Opštine Preševo po popisu iz 2002.*

Starosna grupa stanovništva od 0-90	Procentualno učešće (%)
0-19	40.87
20-39	28.77
40-59	17.25
60-79	10.10
80 i više	0.96
neregistrovani	2.05
UKUPNO	100%

Tabela nam ukazuje na podatak da je odnos u strukturi stanovništva grada Preševa 50%-50%. Isto tako, uviđamo da je prosečna starost stanovništva 29 godina osim u naseljima Pečeno (43), Svinjište (45) i Slavujevac (37).

Ovi podaci nam pokazuju da je stanovništvo Opštine Preševo veoma mlado, sa najmanjim prosekom starosti u Republici Srbiji.

To je veoma bitan momenat jer je taj resurs dobro koristiti u cilju razvoja Opštine jer baš ti mladi ljudi treba da budu okosnica budućeg ekonomskog i razvoja u svakom drugom smislu.

Na ovo ukazujemo jer je opštepoznata činjenica da se mladi ljudi lakše prilagođavaju promenama, više prate svetske trendove na svim poljima i uz dobru strategiju kada je u pitanju edukacija, obuka, stručno usavršavanje mogu mnogo doprineti razvoju svog grada.

TABELA br.5: Stanovništvo po aktivnosti po popisu iz 2002.

Stanovništvo po aktivnostima	Aktivno stanovništvo		Stanovništvo sa ličnim primanjima	Izdržavano stanovništvo	Živi u inostranstvu manje od godinu dana
	Ukupno	Iznos u procentima (%)			
Preševo	11600	33.23	2232	20838	234

Tabela nam pokazuje da radno aktivno stanovništvo predstavlja procenat od 33.23% . Veoma veliki broj stanovništva predstavlja izdržavano stanovništvo što nam ukazuje na veliku ekonomsku nerazvijenost ovog kraja i nedostatak radnih mesta i osnovnih uslova za život i rad.

TABELA br.6: Stanovništvo prema veroispovesti

Opština	Muslimani	Pravoslavni	Katolici	Protestanti	Ostali
Preševo	87.40%	8.69%	0.04%	0.04%	3.83%

Tabela nam ukazuje da je Opštini Preševo živi stanovništvo koje je, kada je religija u pitanju dominantno islamsko. Posle islamita, najviše je zastupljeno hrišćansko pravoslavno stanovništvo, a u manjoj meri su zastupljeni i katolici i protestanti.

TABELA br. 7: Stanovništvo prema maternjem jeziku

Opština	Albanski	Srpski	Romski	Ostali
Preševo	89.21%	8.59%	0.92%	1.28%

Tabela nam pokazuje da je stanovnicima Preševa u najvećoj meri maternji albanski jezik i to sa udelom od 89.20%. Posle albanskog najzastupljeniji je srpski jezik sa udelom od 8.60% i u manjoj meri romski jezik sa 0.90% i bosanski i makedonski sa 0.10%.

TABELA br.8: Društveni proizvod po stanovniku u evrima:¹

Opština	2000.	2001.	2002.
Preševo	138,44	199,02	307,70

Tabela nam pokazuje rast GDP po glavi stanovnika ali to je samo nominalan rast.

¹ Zavod za razvoj Republike Srbije

TABELA br.9: Narodni dohodak po glavi stanovnika

Opština	Narodni dohodak po stanovniku u \$
Preševo	154,4

GNP po glavi stanovnika je 154.4\$ što nam govori da je on manji nego u drugim krajevima Republike i to je posledica veom sporog privrednog razvoja

TABELA br.10 Nezaposlenost po vlasništvu 2003. u Opštini Preševo

Sektori	Procentualno učešće(%)
Društveni	35.30
Privatni	31.50
Zadružni	5.50
Mešoviti	22.60
Državni	5.50
UKUPNO	100

Tabela nam ukazuje da je u Opštini Preševo još uvek dominantno društveno vlasništvo sa 35.30% .

TABELA br.11: Prosečna mesečna zarada u dinarima 2003.²

2003.	Ukupno		Privreda		Vanprivreda	
	Bruto	Neto	Bruto	Neto	Bruto	Neto
Preševo	11835	8131	6915	4755	20408	14018

Tabela nam pokazuje da je zarada u privredi daleko ispod republičkog proseka a nešto veći prosek je u vanprivredi. Konstatujemo da je ovo posledica prestanka rada određenih privrednih kapaciteta i nedovršene privatizacije tako da preduzeća i dalje posluju veoma neefikasno.

TABELA br.12: Broj nezaposlenih u Preševu; kraj 1990-kraj 2005.³

Opština	1990.	2000.	2002.	2003.	2005
Preševo	3871	2859	5079	5027	6439

Tabela nam pokazuje da se broj nezaposlenih u Opštini Preševo draštično povećao u proteklih 15 godina a to je posledica nepostojanja investicija u privredne delatnosti. Ovaj podatak ne ukazuje

² Izvor: Zavod za statistiku i informatiku Republike Srbije

³ Izvor: Zavod za statistiku i informatiku Republike Srbije i Nacionalna služba za zapošljavanje-Kancelarija Preševo

pravo stanje nezaposlenosti. Pretpostavka je da više od 30% nije prijavljeno na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje.

TABELA br. 13: *Stopa nezaposlenosti u Opštini Preševo*

Opština	1990.(%)	2005. (%)
Preševo	50.90	38.70

TABELA BR. 14:

P R E G L E D
BROJA NEZAPOSLENIH LICA PO ZANIMANJIMA, STAROSTI I POLU
SA STANJEM NA DAN 31.05.2006 GODINE⁴

Z A N I M A N J E		U K U P N O D O 1 8 G O D 1 9 - 2 5 G O D 2 6 - 3 0 G O D 3 1 - 4 0 G O D 4 1 - 5 0 G O D P R E K O 5 0 G O D													
Š I F R A N A Z I V		SVEGA	ŽENA	SVEGA	ŽENA	SVEGA	ŽENA	SVEGA	ŽENA	SVEGA	ŽENA	SVEGA	ŽENA	SVEGA	ŽENA
**	UKUPNO ZA I STEPEN STR. SPR.	3757	2480	17	12	295	191	476	324	1603	1073	938	642	428	238
**	UKUPNO ZA II STEPEN STR. SPR.	18	3	0	0	0	0	2	1	3	1	7	1	6	0
**	UKUPNO ZA III STEPEN STR. SPR.	767	68	0	0	103	6	74	3	314	41	238	16	38	2
**	UKUPNO ZA IV STEPEN STR. SPR.	888	342	0	0	175	89	128	75	303	131	227	42	55	5
**	UKUPNO ZA V STEPEN STR. SPR.	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
**	UKUPNO ZA VI-1 STEP. STR. SPR.	46	19	0	0	1	1	4	3	7	4	24	10	10	1
**	UKUPNO ZA VI-2 STEP. STR. SPR.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
**	UKUPNO ZA VII-1 STEP. STR. SP.	64	18	0	0	2	0	14	7	25	7	19	2	4	2
**	UKUPNO ZA VII-2 STEP. STR. SP.	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
**	UKUPNO ZA VIII STEP. STR. SP.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
**	UKUPNO ZA NESTRUČNE (I + II)	3775	2483	17	12	295	191	478	325	1606	1074	945	643	434	238
**	UKUPNO ZA STRUČNE (III - VIII)	1767	447	0	0	281	96	220	88	651	183	508	70	107	10
**	T O T A L Z A O R J I N . - 0 8 0 3 -	5542	2930	17	12	576	287	698	413	2257	1257	1453	713	541	248

⁴ Nacionalna služba za zaposljavanje Republike Srbije

Tabela 14 pokazuje veliki procenat nezaposlenih lica sa veoma niskom stručnom spremom (I + II). Isto tako je visok procenat nezaposlenih lica sa nivoom obrazovanja od III-VIII, a posebno je izražena kod lica od 31-40 i 41-50 godina starosti, faktički kod onih koji bi trebali da budu u naponu i koji mogu da budu najefikasniji na svojim radnim pozicijama. Analizom smo došli i do veoma važnog podatka oko 66% nezaposlenih čine žene i da će biti vrlo bitno u implementaciji Strategije razvoja da se podstakne aktivno traženje posla kod ženske populacije, samozapošljavanje i razvoj preduzetništva, a sve u cilju drastičnog smanjenja njihove nezaposlenosti.

TABELA br. 15:

P R E G L E D
BROJA NEZAPOSLENIH LICA (LKZ) PO ZANIMANJIMA, DUŽINI ČEKANJA NA ZAPOSLENJE I POLU
NA KRAJU MESECA MAJA 2006 GODINE⁵

Z A N I M A N J E		UKUPNO	PRVO ZAP.	DO 1 GOD.	1-2 GOD.	2-3 GOD.	3-5 GOD.	5-8 GOD.	8-10 GOD.	PREKO 10
SIFRA	N A Z I V	ŽENE	ŽENE	ŽENE	ŽENE	ŽENE	ŽENE	ŽENE	ŽENE	ŽENE
**	UKUPNO ZA I STEPEN STRUČNE SPREME	3757	3476	982	779	222	792	382	148	452
		2480	2380	652	510	133	554	260	101	270
**	UKUPNO ZA II STEPEN STRUČNE SPREME	18	6	3	9	1	2	0	0	3
		3	3	0	2	0	0	0	0	1
**	UKUPNO ZA III STEPEN STRUČNE SPREME	767	584	258	141	37	129	64	32	106
		68	48	30	15	4	8	3	2	6
**	UKUPNO ZA IV STEPEN STRUČNE SPREME	888	738	325	204	40	106	85	23	105
		342	293	142	87	16	39	30	5	23
**	UKUPNO ZA V STEPEN STRUČNE SPREME	1	0	0	1	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0
**	UKUPNO ZA VI-1 STEPEN STRUČNE SPREME	46	28	12	12	1	8	4	1	8
		19	12	4	7	0	5	0	0	3
**	UKUPNO ZA VI-2 STEPEN STRUČNE SPREME	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0
**	UKUPNO ZA VII-1 STEPEN STRUČNE SPREME	64	46	27	20	5	9	0	0	3
		18	16	6	8	1	1	0	0	2
**	UKUPNO ZA VII-2 STEPEN STRUČNE SPREME	1	0	0	1	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0
**	UKUPNO ZA VIII STEPEN STRUČNE SPREME	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0	0	0	0
***	UKUPNO ZA NESTRUČNE (I+II)	3775	3482	985	788	223	794	382	148	455
		2483	2383	652	512	133	554	260	101	271
***	UKUPNO ZA STRUČNE (III-VIII)	1767	1396	622	379	83	252	153	56	222
		447	369	182	117	21	53	33	7	34
***	T O T A L ZA ORJ II NIVO A --0803-	5542	4878	1607	1167	306	1046	535	204	677
		2930	2752	834	629	154	607	293	108	305

⁵ Nacionalna služba za zaposljavanje Republike Srbije

Tabela 15 prikazuje alarmantne podatke da u Presevu, 47% nezaposlenih lica cine ljudi koji su nezaposleni preko tri godine a 12% cine lica koja su nezaposlena cak preko 10 godina. Podaci iz tabele govore da je nezaposlenost definitivno najveći problem Preseva koji se može rešiti samo kroz implementiranje Strategije razvoja opštine Presevo i predloga Instituta MSP koji će biti prezentirani kroz Strateski akcioni plan i Profile.

TABELA br. 16:

P R E G L E D
NEZAPOSLENIH LICA PREMA STEPENU STRUČNE SPREME
U MESECU MAJU 2006 GODINE⁶

	----------*-----*-----*-----*-----*-----*-----*-----*											
	UKUPNO I II III IV V VI-1 VI-2 VII-1 VII-2 VIII											
	----------*-----*-----*-----*-----*-----*-----*-----*											
	SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA SVEGA											
	ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA ŽENA											
	----------*-----*-----*-----*-----*-----*-----*-----*											
LICA KOJA TRAŽE ZAPOSLENJE	5541	3755	18	763	892	2	48	0	62	1	0	
NA POČETKU IZVEŠTAJNOG MESECA		2927	2481	3	66	340	0	20	0	17	0	0
LICA PRIJAVLJENA	153	95	0	25	28	0	1	0	4	0	0	
U TOKU IZVEŠTAJNOG MESECA		80	61	0	3	15	0	0	0	1	0	0
OD TOGA NEZAPOSLENI	153	95	0	25	28	0	1	0	4	0	0	
OD TOGA BILI U RADNOM ODNOSU		80	61	0	3	15	0	0	0	1	0	0
OD TOGA BILI U RADNOM ODNOSU		3	2	0	0	3	3	0	0	0	0	0
OD TOGA BILI U RADNOM ODNOSU		3	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0
LICA BRISANA IZ EVIDENCIJE	152	93	0	21	32	1	3	0	2	0	0	
U TOKU IZVEŠTAJNOG MESECA		77	62	0	1	13	0	1	0	0	0	0
LICA ZAPOSLENA ILI OTIŠLA U	8	2	0	4	1	0	0	0	1	0	0	
INOSTRANSTVO U IZVEŠTAJNOM MESECU		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LICA KOJA TRAŽE ZAPOSLENJE	5542	3757	18	767	888	1	46	0	64	1	0	
NA KRAJU IZVEŠTAJNOG MESECA		2930	2480	3	68	342	0	19	0	18	0	0
LICA BILA U RADNOM ODNOSU	664	281	12	183	150	1	18	0	18	1	0	
NA KRAJU IZVEŠTAJNOG MESECA		178	100	0	20	49	0	7	0	2	0	0
LICA PRVI PUT TRAŽE ZAPOSLENJE	4878	3476	6	584	738	0	28	0	46	0	0	
NA KRAJU IZVEŠTAJNOG MESECA		2752	2380	3	48	293	0	12	0	16	0	0

*** T O T A L Z A O R J I I N I V O A ---0803-----

⁶ Nacionalna služba za zapošljavanje Republike Srbije

Tabela 16 prikazuje podatak da najveći procenat nezaposlenih lica ima veoma nisku stručnu spremu (I stepen, čak 68%) a najniži procenat predstavljaju lica sa visokim nivoom obrazovanja (VII-1, VII-2). Tabela nam govori da je veliki problem Preševa nedostatak više i visoko obrazovanih kadrova.

Smatramo da je razvoj ljudskih resursa u gradu Preševu, nezaobilazan faktor bez koga zasigurno neće doći do ekonomskog prosperiteta ovog kraja, jer kao što nam je svima poznato, znanje i ljudi su najmoćniji resurs kada je u pitanju razvoj i prosperitet određene zajednice.

TABELA br. 17: Broj registrovanih preduzeća po sektorima i delatnostima u 2005.⁷

Ukupno	Trgovina	Restorani	Saobraćaj, skladištenje i veze	Građevinarstvo i komunalne delatnosti	Zdravstvo	Prerađivačka industrija	Menjačnice
229	164	2	40	6	2	9	2

TABELA br. 18: Broj registrovanih preduzetnika u Opštini Preševo, oktobar 2005.⁸

Ukupno	Trgovina na malo	Trgovina na veliko	Građevinarstvo	Prerađivačka industrija i restorani	Finansijsko posredovanje i advokati	Saobraćaj, skladištenje i veze	Zdravstvo
389	306	10	3	36	15	12	7

Tabela nam pokazuje da su najviše zastupljena trgovačka preduzeća, u dobroj meri građevinska a primetna je evazija prerađivačkih preduzeća. Pretpostavka je da ima dosta neprijavljenih preduzetnika i radnji i da ima dosta firmi koje postoje samo na papiru.

TABELA br.19: Poljoprivredne površine na teritoriji Opštine Preševo u procentima(%)⁹

Opština	Površina(kvm2)	Poljoprivredna površina (%)
Preševo	264	60.60

Tabela nam pokazuje da Opština Preševo poseduje velike površine obradivog zemljišta i upravo je to jedan od krucijalnih razloga da tvrdimo da je sektor poljoprivrede najbitniji za budući razvoj Opštine Preševo.

⁷ Izvor: : Poreska uprava Republike Srbije, ekspozitura Preševo

⁸ Izor: Poreska uprava Republike Srbije, ekspozitura Preševo

⁹ Izvor: Zavod za razvoj Republike Srbije

TABELA br. 20: *Stočni fond Opštine Preševo*

Opština	Goveda		Svinje		Ovce		Živina	
	1990.	2002.	1990.	2002.	1990.	2002.	1990.	2002.
Preševo	6636	5578	859	486	11716	1787	40329	38.512

Tabela nam ukazuje na osetno opadanje stočnog fonda, pogotovo kada su u pitanju ovce gde je fond opao čak šest puta. Svi ovi podaci nam govore da nema organizovanog nastupa na tržištu i usled toga opada prodaja stoke a samim tim i svrha bavljenja stočarstvom.

TABELA br. 21: *Proizvodnja voća- ukupni prinos u 2002. godini u tonama¹⁰*

Opština	Grožđe	Jabuka	Šljiva
Preševo	2996	163	104

TABELA br.22: *Putevi u km i njihovo stanje u 2003.*

Opština	Nacionalni	Savremeni	Regionalni	Savremeni	Lokalni	Savremeni
Preševo	214	94	12	12	168	48

TABELA br. 23: *Broj fiksnih telefonskih priključaka u 2002. ¹¹*

Opština	Broj fiksnih telefonskih priključaka	Broj stanovnika po jednom priključku
Preševo	2556	13.66

Tabela nam pokazuje da je telefonizacija u Opštini Preševo na veoma niskom nivou i da je poboljšanje situacije u sektoru PTT usluga veoma važan faktor za dalji privredni razvoj Preševa.

TABELA br.24. *Broj pošti u Preševu 2002.¹²*

Opština	Broj pošti
Preševo	6

Tabela nam ukazuje da je broj od 6 pošti na nivou Opštine Preševo koja podrazumeva 35 naselja, veoma mali i da treba povećati kapacitete i sagraditi objekte u kojima bi se nalazile pošte.

¹⁰ Izvor: Zavod za razvoj Republike Srbije

¹¹ Izvor:Zavod za razvoj Republike Srbije

¹² Izvor:Zavod za razvoj Republike Srbije

TABELA br. 25: *Obrazovne institucije u Opštini Preševo*

Mesto	Osnovne	Srednje	Br. učenika	Br. radnika	Br. nastavnika	Isturena odeljenja	Sportske sale
Grad Preševo	15. Novembar		2700	171	133	(Žujince, Žel.stanica. Norča, Kurbalija, Trnava)	Da
Oraovica	Seljami Hilači		762	58	51	(Bukovac, Gospođince i G. Šošaja)	Ne
Rajince	Zejnel Ajdini		352	34	21		Ne
Crnotince	22. decembar		492	52	44	(Bukurevac)	Da
Miratovac	Abdulah Krasnići		688	50	41		Ne
Reljan	9. maj		780(621 na albanskom jeziku i 159 na srpskom)	69	48	Buštranje, Svinjište, Aliderci, Strezovce, Ašane, Mamince, Slavujevac, Čukarka	ne-da
Grad Preševo		25 maj	864	110	92	Bujanovac (210)	Ne
Železnička stanica	Vuk Karadžić		226	36	27	Cakanovac	Da
Grad Preševo		Srednjo tehnička škola	930	93	83	-	Da

Tabela nam ukazuje da skoro u svakom naselju Opštine Preševo postoji osnovna škola. Postoje i dve srednje škole, jedna stručna i jedna gimnazija.

Konstatacija je da je Opštini Preševo potrebna i institucija višeg ili visokog školstva.

TABELA br.26: *Broj stanovnika na jednog lekara u Opštini Preševo*

Opština	Broj stanovnika na jednog lekara
Preševo	1304

Tabela nam ukazuje na katastrofalnu činjenicu da na jednog lekara dolazi 1304 stanovnika što nam govori da

TABELA br.27: Broj korisnika socijalne pomoći u Opštini Preševo¹³

Opština	Maloletni	Punoletni	Ukupno
Preševo	746	851	1597

Tabela nam ukazuje na procentualno dosta veliki broj socijalnih slučajeva i kada su u pitanju maloletna a i punoletna lica.

TABELA br. 28: Kulturne institucije u Opštini Preševo

Opština	Pozorišta	Biblioteke	Bioskopi	Muzeji
Preševo	1	1	1	-

Tabela nam ukazuje na veoma mali broj kulturnih institucija.

Sigurno da će se uz rast ekonomije doći i do podsticanja velike kulturne baštine ovog kraja.

TABELA br.29: Najvažniji mediji u Opštini Preševo

Opština	Novine	Radio	Televizija
Preševo	-	Radio Preševo (na albanskom jeziku) Osnivač Opština	TV Preševo na albanskom jeziku Osnivač Opština

Tabela nam ukazuje da na teritoriji Opštine Preševo egzistiraju jedna radio i jedna TV stanica na albanskom jeziku. Potrebno je u perspektivi da se broj elektronskih medija poveća i da se pokrenu i štampani mediji koji trenutno ne postoje.

TABELA br.30: Kulturno-istorijska obeležja u Opštini Preševo:

Opština	Kulturno-istorijska obeležja
Preševo	<ol style="list-style-type: none"> 1. neistraženo arheološko nalazište na lokalitetu „Markovo kale“ 2. lokalitet „Šuplji kamen“ 3. objekat „stare džamije“ iz 17. veka 4. crkve u s. Orahovica i u Preševu 5. objekat „stare zgrade“ 6. lokalitet „Vlažnih staništa“ 7. stara čaršija

¹³ Izvor: Zavod za razvoj Republike Srbije

Tabela ukazuje na postojanje velike kulturno-istrijske baštine ovog kraja i objekata koji datiraju još iz 17. veka kao što je objekat "STARE DŽAMIJE".

TABELA BR. 31: Šumski kapaciteti Opštine Preševo

Katastarska opština	Vrsta seče	Površina ha	Ukupna zapremina	Zapremina po 1ha m ³	Prirast po 1ha m ³
Golemi Do	Proreda	28.00	1710.0	61.1	2.5
Buštranje	Proreda	32.00	1440.0	45.0	2.5
Slavujevac	Proreda	66.00	2970.0	45.0	2.5
Ljanik	Proreda	83.00	3735.0	45.0	2.5
Oraovica	Proreda	118.00	6960.0	59.0	2.5
Gare	Proreda	313.00	21910.0	70.0	2.5
Reljan	Proreda	7.00	350.0	50.0	2.5

Tabela ukazuje da najviše predela pod šumom iam u brdovitom delu Opštine Preševo, konkretno na području naselja Gare.

1.4. SWOT ANALIZA

Uvod

Ekspertska grupa stručnjaka Instituta za mala i srednja preduzeća je sačinila **SWOT analizu** sa komparativnim prednostima i svojim zaključcima za nekoliko strateških ciljeva i razvojnih šansi opštine Preševo. SWOT analiza predstavlja uobičajni instrument strateškog planiranja, namenjen identifikaciji komparativnih prednosti, ali i osnovnih slabosti opštine, koji predstavljaju glavne inpute, odnosno inhibitore razvoja. Generalno, SWOT analiza je pregled unutrašnjih snaga i slabosti, kao i šansi i pretnji koje su pod uticajem spoljnih činilaca. U smislu SWOT analize, pod **snagama** se podrazumevaju svi unutrašnji faktori koji imaju pozitivan uticaj na položaj opštine Preševo i kreiranje regionalnih komparativnih prednosti. Unutrašnji faktori koji imaju negativan uticaj na poziciju opštine Preševo su definisane kao **slabosti**. **Šanse** proizilaze iz bolje upotrebe snaga ili umanjivanja slabosti, kao i iz pozitivnog uticaja eksternih faktora. **Pretnje** su sagledane kao očekivani nepovoljni spoljni uticaj na poziciju opštine Preševo.

Ovako definisana, SWOT analiza, zajedno sa temeljnom analizom trenutne situacije, daje i osnovne elemente za definisanje strateških ciljeva i prioriteta, kao i parametre njihove opravdanosti.

I POLJOPRIVREDA KAO JEDAN OD FAKTORA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Stanovništvo (ljudski resursi)			
▪ Jeftina	▪ Nizak nivo	▪ Povratak	▪ Migracija

radna snaga <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tradicija proizvodnje ▪ Mlada radna snaga 	poznavanja tržišta <ul style="list-style-type: none"> ▪ Needukovanost ▪ Niska produktivnost ▪ Nemotivisanost ▪ Slaba saradnja sa inst. iz oblasti poljoprivrede 	seoskim imanjima velikog broja radnika iz propalih fabrika <ul style="list-style-type: none"> ▪ Povratak seoskim imanjima penzionera iz grada i iz dijaspora ▪ Povećanje znanja iz oblasti agronomije u cilju veće i kvalitetnije proizvodnje ▪ Povećanje proizvodnje postojećih kultura ▪ Proizvodnja novih i profitabilnijih kultura ▪ Proizvodnja eko. proizvoda ▪ Stvaranje preševskog poljopr. brenda 	stanovništva iz sela u grad <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ekstezivna poljoprivreda ▪ Loša infrastruktura
--	---	--	---

Životni uslovi u seoskim oblastima opštine Preševo

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ekološki očuvana životna sredina ▪ Kvalitetni pašnjaci ▪ Prostor bogat lekovitim biljem i pečurkama 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Loša infrastruktura ▪ Nedovoljan napon el. energije ▪ Nedostatak telefonizacije (fiksna i mobilna mreža) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razvoj seoskog turizma ▪ Veće interesovanje lokalne samouprave za seosku sredinu ▪ Veće interesovanje Vlade ▪ Veće 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Slaba socijalna i materijalna infrastruktura ▪ Sve manja zainteresovanost mladih za život na selu

		interesovanje donatora za seosku sredinu	
--	--	--	--

Poljoprivredne delatnosti (ratarstvo, stočarstvo, voćarstvo)

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dobra geografska pozicija i klima za određene kulture u ratarstvu i voćarstvu ▪ Plodno zemljište za određene kulture <ul style="list-style-type: none"> ▪ Preševo je poznato po nekim poljoprivrednim proizvodima kao što su sir, jogurt, voćni sokovi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zastarela mehanizacija ▪ Opadanje stočnog fonda ▪ Usitnjeni posedi ▪ Gašenje većine zemljoradničkih zadruga ▪ Neorganizovan tržišni nastup ▪ Nedostatak novih brendova ▪ Nedostatak gradskog udruženja poljoprivrednika ▪ Slab menadžment i marketing ▪ Neadekvatna razvojna strategija 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Povećana potražnja za zdravom hranom ▪ Povećana finansijska pomoć od strane Vlade ▪ Pomoć međunarodnih organizacija 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jaka konkurencija iz drugih gradova ▪ Jaka konkurencija iz drugih regiona (Makedonija, Kosovo, Turska) ▪ Nekontrolisana uvozna politika

Prehrambena industrija

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nekoliko dobro poznatih mlekarar (Ajka, Fontana, Doda) ▪ Fabrika za proizvodnju voćnih sokova "Fluidi" ▪ Postojeći manji proizvodni kapaciteti 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nezavršena privatizacija ▪ Gubitak tržišta ▪ Loša oprema ▪ Velika konkurencija u regionu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razvoj boljih proizvodnih tehnika ▪ Ulazak SCG u EU 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak investicija za razvoj prehrambene industrije

ANALIZA:

Opština Preševo u svom sastavu ima 35 katastarskih naselja. Veći deo tih naselja su seoskog tipa. Ta naselja su razučena u ravničarskom i u brdovitom delu. U najvećem broju naselja poljoprivreda predstavlja najveći izvor prihoda. Međutim, iako je to jedan od glavnih prihoda stanovništva, poljoprivreda je ekstenzivnog tipa, i obavlja se na tradicionalan način, tako da je produktivnost na niskom nivou.

Posmatrajući strukturu korišćenja ukupnih zemljišnih površina, 90% ili 10.218 ha zauzima poljoprivredno zemljište, 1.2% ili 136 ha na šumsko zemljište a ostatak od 8.8% ili 999 ha je neplodno zemljište. Od ukupne veličine poljoprivrednog zemljišta koja iznosi 10.218 ha u privatnom vlasništvu se nalazi 99.64% a samo 0.36% ili 42 ha je društveno vlasništvo. Prosečna površina parcela u privatnom sektoru iznosi 0.25 ha a u društvenom sektoru 0.49 ha.

Usitnjenost parcela nepovoljno utiče na ostvarenje veće poljoprivredne proizvodnje i primene moderne agrotehnike. U strukturi ostvarene poljoprivredne proizvodnje u opštini Preševo preovlađuju tradicionalna proizvodnja duvana, pšenice, kukuruza.

Region opštine Preševo raspolaže sa nekoliko hiljada hektara gde se može organizovati voćarska proizvodnja. Same poljoprivredne površine nalaze se u tzv. Preševskoj dolini formiranoj između masiva Skopske Crne Gore na zapadnoj strani i planine Kozjak na istočnoj strani. Sam teren je dosta talasat a u generalnom smislu naklonjen prema sredini odnosno ka reci J. Moravica. Na višim terenima susreće aluvialna zemljišta a na nižim deluvialna zemljišta. U višim terenima podzemne vode su dosta duboke a u nižim su čak i na samoj površini terena.

Klima u regionu opštine Preševo je kontinentalna sa srednjom mesečnom temperaturom od 01.04. do 15.09. od 10.4 do 22 celzijusa.

Ovi prirodni uslovi pružaju mogućnost za gajenje intenzivnih kultura kao što su : voće i druge kulture. Zimski meseci su dosta topli sa minimalnom temperaturom u mesecu januaru od -0,3 što znači da je temperatura u zimskom periodu relativno visoka.

Suma godišnjih padavina u ovom regionu je relativno mala. Visina vodenog taloga prosečno iznosi 626 mm i približava se aridnim krajevima gde se navodnjavanje javlja kao imperativ. U toku vegetacije suma padavina je oko 270 mm odnosno 2700 m³/ha što je nedovoljno za intenzivnu voćarsku proizvodnju. Zemljište se odlikuje bogatstvom baza koje daju povoljnu reakciju za uzgoj voća. Osnovna karakteristika ovog zemljišta je što su bogata u kloidnoj frakciji čak 35% i potpuno su bezkarbonatna a imaju i povoljnu neutralnu do slabo kiselu reakciju koja je pogodna za voćarsku proizvodnju.

Na bazi gore navedenih podataka može se zaključiti da je region opštine Preševo idealno područje za podizanje i organizovanje voćarske proizvodnje.

- Idealni prirodni uslovi, zemljište, klima, voda nadmorska visina
- Povezanost sa regionima, putna mreža

Lokaliteti gde bi se organizovala voćarska proizvodnja:

I. Dolina reke Južna Moravica sa obe strane reke:

- Jabuka- 200 ha
- Kruška- 150 ha
- Breskva- 100 ha

2. Istočna strana reke Južna Moravica, nadmorska visina 450- 500 m; lokaliteti: Strezovce, Alidërce, Golemi Do, Reljan, Buštranje
 - Šljiva- 350 ha
 - Višnja- 150 ha
 - Kajsija- 150 ha

Sitno voće

- Malina- 100 ha
- Jagoda- 159 ha
- Kupina- 20 ha

3. Zapadna strana od reke Južna Moravica od 450- 550 m nadmorske visine; lokaliteti : Miratovac, Trnava, Preševo, Oraovica, Crnotince, Rajince i planinska sela nadmorske visine 550 m.

- Jabuka- 350 ha
- Kruška- 250 ha
- Šljiva- 150 ha

Sitno voće

- Jagoda- 150 ha
- Kupina- 100 ha
- Malina- 80 ha

Ukupno pod voćem

- Jabuka- 550 ha
- Kruška- 350 ha
- Šljiva- 450 ha
- Kajsija- 100 ha

Sitno voće

- Jagoda- 300 ha
- Kupina- 120 ha
- Malina- 180 ha

Podizanjem ovih površina pod voćarskom proizvodnjom treba uraditi sledeće:

- Urediti parcele kroz komasaciju, arondaciju ili primeniti druge oblike uređivanja zemljišta
- Vršiti navodnjavanje pomoću sistema „kap po kap“ i drugih sistema pomoću veštačkih akumulacionih jezera i iz postojećih reka i vodotokova.

Podizanjem ovih površina pod voćem, došlo bi do porasta novog zapošljavanja a u perspektivi bi se izgradila i hladnjača za preradu voćki, što nam govori da je razvoj voćarstva jedan od prioriteta u implementaciji lokalno- ekonomske strategije razvoja grada Preševa.

Stanovništvo u seoskim sredinama je relativno mlado ali stručno needukovano. Farmeri nisu dovoljno informisani o najnovijim tehnološkim dostignućima i metodama proizvodnje. Nisu informisani i nisu obučeni da apliciraju za sredstva kod Vladinih institucija i fondova i kod međunarodnih organizacija.

Osnovni elementi infrastrukture (el. energija, vodosnabdevanje, kanalizacija) nisu u potpunosti dostupni u svim područjima opštine Preševo.

Najviše su ugrožene mesne zajednice Cerevajka i Bukovac kao i mesne zajednice koje gravitiraju ka granici sa Makedonijom.

Obrazovanje, dodatna edukacija, kultura i zdravstvo, adekvatno su dostupni samo u većim selima. Prevoz radnika i robe je na veoma niskom nivou u ruralnim područjima opštine Preševo.

Snaga ovog područja je u zdravoj životnoj sredini i razvoju seoskog turizma.

Poljoprivredna proizvodnja se u najvećoj meri obavlja na malim i usitnjenim posedima sem u mz. Oraovici, što usporava produktivnost i otežava uslove života na selu.

Poljoprivredna mehanizacija je zastarela što predstavlja ograničavajući faktor rasta.

Pozitivan uticaj će nastupiti kroz obnovljen interes Vlade R.Srbije za razvoj poljoprivrede, kroz sve veće interesovanje određenih međunarodnih organizacija za podsticanje poljoprivrede; stvaranje određene službe za podršku i obezbeđenje informacija farmerima; stvaranjem određene službe na nivou opštine koja će obezbediti marketing podršku za poljoprivredne proizvode iz Preševa.

Zadatak ovih službi na nivou opštine treba da bude i saradnja sa institucijama koje se bave uvođenjem sertifikacije i standarda u poljoprivrednoj proizvodnji.

II TURIZAM I USUGE KAO ŠANSA ZA RAZVOJ OPŠTINE PREŠEVO

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Turistički resursi			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Planinski prevoj oko Preševa ▪ Jezera (Oraovica i Buštranje) ▪ Neistraženi predeli ▪ Lov ▪ Arheološke lokacije ▪ Visoki kvalitet planinskih izvorišta ▪ voda 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nepotpuna iskorišćenost potencijala ▪ Loša infrastruktura ▪ Loša označenost ▪ Nepostojanje hotela i restorana ▪ Nedovoljno razvijene arheološke lokacije ▪ Slab menadžment i 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Porast interesa za aktivnim odmorima ▪ Porast interesovanja učenika za rekreativnu nastavu ▪ Porast interesovanja za seoski turizam ▪ Razvoj multifunkcionalnih objekata pored auto- 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Konkurencija ostalih gradova i regiona ▪ Konkurencija iz bližeg okruženja

	marketing	puta (Koridor 10) i magistalnog puta M25	
--	-----------	---	--

Pristupačnost usluga

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duga tradicija stanovnika Preševa u sektoru usluga ▪ Blizina auto-puta Beograd-Skoplje ▪ Postojanje određenih uslužnih objekata na auto-putu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nepostojanje turističke organizacije na nivou opštine ▪ Nepostojanje web sajta koji bi pružio informacije o uslužnim i turističkim objektima u Preševu ▪ Udaljenost autobuske stanice od auto-puta ▪ Udaljenost ostalih uslužnih objekata od auto-puta i magistalnog puta M25 ▪ Neki turistički objekti su na lošim lokacijama tako da nemaju direktan kontakt sa potencijalnim turistima 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Koridor 10 ▪ magistralni put M25 (Preševo-Gnjilane) ▪ Tranzitni turizam ▪ Ribolov 	

Turistička ponuda i marketing

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Investicija u objekat gde je smeštena škola u Cerevajki ▪ Plan za 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Slaba promocija događaja u opštini ▪ Nedefinisane turističke 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Plan premeštanja autobuske stanice ▪ Plan izgradnje uslužno- 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Konkurencija iz okruženja

izgradnju hotela u gradu Preševu	komparativne prednosti i imidž opštine <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nepostojanje adekvatnih turističkih i uslužnih kapaciteta 	turističkih objekata pored auto-puta i na graničnom prelazu <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stvaranje određene turističke manifestacije ▪ Saradnja sa turističkim organizacijama u okruženju ▪ Promocija etno-kulture 	
----------------------------------	--	---	--

ANALIZA:

Preševu je karakteristično po tome da poseduje po mali deo svega što se tiče turizma i usluga: kulturu, religiju, prirodu, sport i usluge ali nije specijalizovano ni za jednu vrstu turizma. To otežava definisanje adekvatnog paketa ponude a u vezi sa tim promociju turističkog imidža.

Preševu nema nijedan kapacitet za prijem turista.

Trebalo bi uraditi mnogo toga na afirmaciji turizma kako bi preduzetnici a i opština počeli da investiraju u izgradnju savremenih turističkih objekata.

Globalni trend povećanja tražnje specifičnih turističkih kategorija kao što je aktivni odmor (planinarenje, biciklizam, lovni turizam, ribolov), seoski turizam, Koridor 10, magistralni put M25, velike su mogućnosti na koje opština Preševu mora da reaguje.

Preševu ima velike potencijale za razvoj seoskog turizma ali oni nisu u celosti iskorišćeni. Takođe, opština Preševu ima velike mogućnosti za razvoj lovnog i tranzitnog turizma.

Najveća šansa za razvoj turizma i usluga priće se opštini Preševu izgradnjom Koridora 10 i magistralnog puta M25. Izgradnja Koridora 10 podrazumeva zapošljavanje oko 100.000 ljudi u narednom periodu.

Sigurno je da Opština Preševu treba da iskoristi svoju blizinu Koridoru 10 tako što će podstaknuti postojeće i nove preduzetnike da ulažu sredstva kako bi obezbedili usluge za veliki broj ljudi koji će koristiti ovaj Koridor.

Smatramo da će najprofitabilnija ulaganja biti u pumpne stanice, internet kioske, prodavnice brze hrane, prodavnice suvenire koje karakterišu region u kome se nalazi Opština Preševu.

Ovo je mogućnost koju u potpunosti treba iskoristiti kako bi se rešio jedan od gorućih problema ove opštine a to je problem velike nezaposlenosti koja po podacima NSZ iznosi 38.5%..

Veliki nedostatak je slaba koordinacija u prezentaciji opštine u drugim regionima. Trebalo bi raditi na tome da se opština turistički prezentuje na sajmovima u Beogradu i na sajmovima međunarodnog karaktera i raditi na unapređenju marketing koncerta u turističkoj ponudi Preševa.

III RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA KAO ŠANSA RAZVOJA

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Stanje privrede			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dobar geografski položaj ▪ Dobri privredni resursi ▪ Kapaciteti za proizvodnju zdrave hrane ▪ Kapaciteti za vršenje usluga ▪ Maloprodajni kapaciteti ▪ Maloprerađivački kapaciteti ▪ Zanatske radnje 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tradicionalni menadžment ▪ Slab marketing ▪ Visoki nivo sive ekonomije ▪ Loša infrastruktura (ptt, kanalizacija, elektosnabdevanje) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Koridor 10 ▪ Granični prelaz ▪ Put M25 ▪ Izgradnja novih i modernizacija postojećih puteva ▪ Povećana tražnja za zdravom hranom ▪ Povećana tražnja za novim uslugama ▪ Šanse za ulazak u EU ▪ Jasno usmerena strategija za razvoj MSP od ostrane opštine 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Politička nestabilnost ▪ Neadekvatna pomoć Vlade ▪ Neadekvatna pomoć međunarodnih organizacija ▪ Nizak nivo životnog standarda ▪ Nelojalna konkurencija od strane ulučnih prodavaca

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Razvoj MSP-a u oblasti proizvodnje, usluga i trgovine			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jeftina radna snaga ▪ Razvoj novih usluga ▪ Gašenje velikih sistema ▪ Lakoća transformacije ▪ Inicijalni kapital iz dijaspore 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedovoljna razuđenost preduzetničkog duha ▪ Neadekvatan obrazovni nivo iz oblasti malog biznisa ▪ Zastareli tehnički kapaciteti ▪ Spore birokratske procedure 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Povećanje broja tranzitnih turista ▪ Aktiviranje akumuliranog privatnog kapitala ▪ Aktivnosti fondova i donatora ▪ Blizina Kosova i Makedonije 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak menadžmenta i tehničkog ? ▪ Nedostatak tržišnih informacija ▪ Spora privatizacija ▪ Slab pristup kapitalu ▪ Neadekvatna povezanost sa naučno-istraživačkim

	prilikom osnivanja preduzeća <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak informacija o tržištu i komunikaciji ▪ Nepovoljni kreditni uslovi ▪ Nepostojanje udruženja preduzetnika 	kao potencijalnog tržišta <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dijaspora kao izvor novčanih sredstava ▪ Smanjenje ? 	institucijama
--	---	---	---------------

ANALIZA

Zadnjih 15 godina privredom Preševa je dominirao manji broj preduzeća. Međutim, većina ovih preduzeća pogođena erozijom kapitala i imovine i lošim menadžmentom doživela je kolaps.

Posledica toga je smanjenje broja radne snage, redukcija posla i ekonomske aktivnosti. Nakon propasti većine ovih preduzeća, opština Preševo je ostala bez potrebnog ekonomskog razvoja a to je dovelo do velike nezaposlenosti i sive ekonomije koja ozbiljno ugrožava dalji razvoj opštine iako utiče na očuvanje socijalnog mira. U ovakvom ekonomskom miljeu koji je karakterističan za Preševo ali i za druge gradove u Srbiji, mala preduzeća su našla svoje mesto a imaju još mnogo prostora za rad. Da bi se postigao veći razvoj MSP sektora, potrebno je staviti akcenat na razvoj institucionalnih okvira i drugih preduslova za uspešan razvoj MSP-a.

Mala i srednja preduzeća u Preševu danas mnogo obećavajuali se i suočavaju sa pronalaženjem novih tržišta.

Trebalo bi povećati investicije u tehnologiju kako bi proizvodi MSP-a bili konkurentni na tržištu.

Finansije su ozbiljna blokada brzom razvoju MSP sektora u Preševu. Posebno veliki problem je velika needukovanost menadžmenta u pisanju biznis planova, nemogućnost obezbeđivanja garancija, a sve to onemogućava pristup sredstvima banaka.

Zemljišne knjige takođe predstavljaju dodatni problem pri uknjižavanju imovine i s tim u vezi obezbeđenje kredita.

Sektor usluga za mala i srednja preduzeća je relativno nerazvijen.

Rešenja mogu doći iz nekoliko pravaca:

- Aktivirati opštinski fond za razvoj MSP-a
- Usmeriti preduzetnike ka Fondu za razvoj Republike Srbije
- Usmeriti preduzetnike ka međunarodnim fondovima
- Organizovati programe obrazovanja
- Programe konsaltinga i istraživanja tržišta
- Marketinga i jačanja kvaliteta
- Organizovanje biznis inkubatora u napuštenim halama
- Formiranje biznis centra

IV INFRASTRUKTURA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE KAO ŠANSA ZA RAZVOJ

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Transportni putevi i železnička mreža			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Koridor 10 ▪ M 25 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Loše održavanje lokalnih puteva ▪ Slabo funkcionisanje putničkog prevoza ▪ Loše stanje puta M 25 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Iskorišćavanje potencijala dobre lokacije ▪ Priključenje integracijama EU 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak nacionalne strategije
Pošta i telekomunikacije			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postojanje mreže fiksne i mobilne telefonije u najvećem delu opštine 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak telefonskih priključaka u određenim seoskim opštinama ▪ Nepostojanje digitalne centale ▪ Nepostojanje pošte u svakom selu ▪ Slab prijem 063 i 064 mreže ▪ Nepostojanje kablovskog interneta i kablovske TV mreže 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Modernizacija fiksne mreže ▪ Modernizacija mobilne operature 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak strategije
Energetika			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dobro snabdevanje električnom energijom zbog smanjenja industrijske potrošnje ▪ Postojanje hidro elektrana i energetske akumulacije (jezera) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Visoki distributivni gubici zbog niske voltaže ▪ Spora gasifikacija ▪ Zastarelost postojećih lokalnih mreža ▪ Slaba politika u naplati računa od industrije i domaćinstava 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Izgradnja novih hidro elektrana 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Investiranje u snabdevanje južne Srbije električnom energijom ima nizak prioritet

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Javne službe i životna sredina			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postojeće komunalne mreže ▪ Prirodni resursi nedovoljno iskorišćeni ▪ Plan za ekološku deponiju ▪ Nezagaden region ▪ Raznolikost prirodnih resursa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Loše stanje opštinskog sistema vodosnabdevanja ▪ Nedostatak moderne tehnologije u kanalizacionom sistemu ▪ Niske cene komunalnih usluga i slaba naplativost računa ▪ Nedostatak novca ▪ Nedostatak kapaciteta za preradu otpadnih voda ▪ Nedostatak fabrike za reciklažu čvrstog otpada ▪ Nedostatak filtera za prečišćavanje otpadnih voda ▪ Brojni ilegalni otpadi ▪ Nedostatak ekološke kulture stanovništva ▪ Nedostatak učenja o životnoj sredini i ekologiji ▪ Nedostatak strategije i prioriteta u zaštiti životne sredine 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Racionalizacija potrošnje vode i redukcija gubitaka ▪ Izgradnja regionalnih otpadnih ▪ Razvoj turizma i formiranje ekokampova ▪ Regionalni i reciklažni kapaciteti za opštnu Bujanovac i Preševo ▪ Saradnja između opština ▪ Izgradnja brane na reci Lapušica 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Loš biološki kvalitet vode za piće ▪ Zagađena voda, vazduh i zemljište ▪ Nekontrolisana eksploatacija drveta

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
-------	----------	-------	---------

Infrastruktura u celini			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Obrazovano opštinsko osoblje ▪ Veliki broj projekata sa kompletnom projektnom dokumentacijom 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Visoka amortizacija kapaciteta ▪ Nedostatak finansijskih resursa ▪ Inercija u rešavanju problema ▪ Zastarela tehnologija ▪ Nedostatak infrastrukture u ruralnim oblastima 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Relativno loša bezbednosna situacija ▪ Nestabilna politička situacija ▪ Loše mogućnosti za ekonomski razvoj

ANALIZA:

Putna mreža u opštini Preševo je poboljšana u zadnjih godinu dana. Renoviran je put od Bujanovca do granice sa Makedonijom. Lokalni putevi su bili u veoma lošem stanju ali zahvaljujući opštinskim organima, CHF-u i intervenisanjem države određeni deo puta je asfaltiran i rekonstruisan.

Glavni problem opštine Preševo je održavanje puteva a razlog je nedostatak finansijskih sredstava i opreme.

Potrebno je pod hitno uraditi rekonstrukciju asfaltnog puta od auto-puta do centra grada.

Potrebna je rehabilitacija železnice u onom delu koji prolazi kroz Preševo. Međutim, detaljni plan poboljšanja za budući period nije poznat.

Stanje telekomunikacija pokazuje podeljenu sliku. Pokrivenost mobilne telefonije nije adekvatna.

S druge strane, fiksne telefonske linije su dosta oskudne. Nedostatak telefonskih linija predstavlja ozbiljan limitirajući faktor koji otežava otvaranje novih preduzeća i opstruira zastupljenost interneta u mnogim kućama.

Investiranje u proširenje mreže je neophodno i prioritarno.

Električna energija je osnov za razvoj preduzetništva. Međutim, napon električne energije u većem delu opštine, pogotovu u seoskom području je veoma nizak što čini limitirajući faktor u razvoju MSP-a.

Većina privatnih kuća koristi drvo kao izvor energije. Eksploatacija drveta je veća od nivoa prirodnog obnavljanja šumskih površina, što ukazuje na to da će, ukoliko se ovaj trend nastavi, doći do iscrpljivanja kapaciteta.

Postojeća infrastruktura (vodovod, kanalizacija, deponija) je u veoma lošem stanju, međutim, zadnjih godinu dana lokalna samouprava u saradnji sa državom i donatorima je uradila mnogo toga na poboljšanje stanja.

Nedostatak kontrolisane i ekološke deponije takođe predstavlja veliki problem za grad Preševo.

Svuda se vrši nelegalno odlaganje čvrstog otpada a posebno pored puteva.

Ovakvo stanje i nedostatak adekvatne deponije utiču na opštinu Preševo da ne može u punoj meri aktivirati svoje potencijale za razvoj eko-turizma i proizvodnju zdrave hrane.

Dotrajalost vodovodne i kanalizacione mreže još jedna je u nizu slabosti.

Ono što predstavlja pozitivnu stranu ovog problema jeste postojanje određenog broja planova za unapređenje sa kompletnom projektnom dokumentacijom, čija realizacija je stopirana usled nedostatka finansijskih sredstava.

Većina tih planova je urađena na nivou opština, te je neophodno stavljanje u širi, regionalni kontekst, što će, u određenoj meri, umanjiti i neohodna sredstva za njihovu realizaciju.

Velike investicije su neophodne za modernizaciju svih elemenata infrastrukture.

Posebna pažnja mora biti usmerena na sveobuhvatnu akciju promene mentalitete ljudi, u smeru podizanja društvene svesti o važnosti životne sredine.

DEFINISANJE RAZVOJNE POLITIKE

Nakon prikazane dijagnoze stanja, problema, razvojnih mogućnosti, potreba i konkurentskih prednosti, aktivnosti smo usmerili ka definisanju razvojne politike opštine Preševo ona obuhvata izradu vizije i misije opštine, utvrđivanje strateških ciljeva opštine, kao i starteških pitanja u Lokalno-ekonomskoj strategiji, infrastrukturnom i institucionalnom razvoju.

Da bismo govorili o rastu i razvoju Opštine Preševo, tj. o razvojnoj strategiji, definisaćemo šta je to razvojna politika, dok je razvojna strategija je samo njen jedan deo.

Razvojna politika predstavlja *skup načela, principa, stavova i kriterijuma na kojima se zasniva proces donošenja odluka o pravcima, metodama i tempu rasta i razvoja opštine.*

Razvojna politika je *politika opštine na dugi rok i odnosi se na duže vremensko razdoblje u kojem mogu da se izvrše veoma značajne promene u razvojnoj orijentaciji opštine, njenom položaju u regionu i njenom uticaju na celokupni društveni razvoj.*

Da bi opština ostvarila razvojnu politiku u dugom vremenskom periodu, ona mora da utvrdi strategiju realizacije tj. razvojnu strategiju. **Razvojna strategija ima orijentacioni karakter i ona pokazuje opštini putanju kojom će stići do razvojnih ciljeva.**

Razvojna strategija opštine Preševo znači povećanje njenih dimenzija odnosno opsega aktivnosti u svim područjima. Razvojni plan je osnova za definisanje zajedničke vizije budućnosti i akcija koje se trebaju preduzeti u cilju ostvarenja definisane vizije. Razvojna strategija je vodič koji će pomoći opštini pri određivanju aktivnosti u različitim oblastima od strane individualnih institucija i na taj način obezbeđuje osnovu da svaka institucija svojim ljudskim i materijalnim potencijalima daje podršku u implementiranju vizije razvoja opštine Preševo. Proces izrade razvojne strategije opštine Preševo ima za cilj da definiše ekonomsku budućnost opštine kroz održiv i ravnomerno izbalansiran razvoj.

VIZIJA OPŠTINE PREŠEVO

Vizija opštine Preševo u narednoj deceniji (2005.-2015.), jeste da postane opština koja je ekonomski održiva, ekološki čista, privredno i turistički razvijena, infrastrukturno opremljenija i saobraćajno povezaniya i da do kraja 2015. godine postane vodeća opština na jugu Srbije i u regionu. Kvalitet je jedini neiscrpn resurs za kojim se može posegnuti pri ostvarenju ove vizije i on predstavlja osnovno polazište i smernicu.

Vizija opštine Preševo je i da postane prostor koji će svojim žiteljima nuditi bolje ekonomske, socijalne, kulturne i političke uslove za rad i život a privrednicima uslove za perspektivan i dinamičan razvoj. Definisana vizija opštine zasnovana je na realnim razvojnim mogućnostima i pretpostavka u narednih deset godina, međutim sve će se to ostvariti samo ako se strateški koraci ka viziji aktivno sprovode.

MISIJA OPŠTINE PREŠEVO

Misija opštine Preševo je da kao lokalna samouprava bude istinski predstavnik političke volje građana, koja će poštujući princip dobrog menadžmenta, raditi na što boljem pružanju usluga građanima i poboljšanju kvaliteta kroz:

- *Infrastrukturno izgrađivanje*
- *Podizanje nivoa ljudskih sposobnosti u lokalnoj samoupravi*
- *Podizanje nivoa tehničke sposobnosti*
- *Očuvanje zdrave životne sredine*
- *Otklanjanje postojećih i potencijalnih zagađivača*
- *Stvaranje uslova za privredni razvoj i razvoj malih i srednjih preduzeća*
- *Stvaranje uslova za turistički razvoj i bolje saobraćajno povezivanje*
- *Stvaranje potrebnih uslova da opština Preševo postane ekonomski održiva opština*

VREDNOSTI OPŠTINE KAO REALNA OSNOVA ZA USPEŠNU RALIZACIJU VIZIJE, MISIJE I STRATEŠKIH CILJEVA

Vrednosti opštine su veoma značajne za viziju jer se vizija treba zasnivati na jasnim i prihvaćenim vrednostima. Vizija, misija i strateški ciljevi opštine Preševo upravljace se sledećim vrednostima:

- *Odgovornost za ekonomski prosperitet, (povećanje fiskalnog kapaciteta opštine i formiranje uravnotežene opštinske zajednice)*
- *Inovativnost, (ohrabrivati inicijative koje vode ka boljitku opštine i stvarati uslove za njihovo realizovanje)*
- *Profesionalnost u radu, (pružanje kvalitetnih usluga stanovništvu)*
- *Odgovornost za zaštitu životne sredine (činiti napore kako bi se zaštitila životna sredina i otklonili potencijalni i postojeći zagađivači vode, zemljišta, vazduha, životinjskog i biljnog sveta)*
- *Razvoj sektora malih i srednjih preduzeća (smanjenje birokratske procedura prilikom osnivanja)*
- *Poštovanje potreba svih stanovnika opštine (nastojanje da se izade u susret ostvarenju što širih i raznovrsnijih potreba građana)*

- *Timski rad (rad sa punom saradnjom i duhom kolegijalnosti, uključivati što širi krug korisnika u procesu odlučivanja)*
- *Solidarnost (pomoći svima koji se nalaze u stanju socijalne potrebe)*
- *Ljubav i nostalgija prema Preševu (kroz različite oblike saradnje nastojati da se što veći broj građana poreklom iz Preševa vrati i uključi u razvojne projekte); stvoriti uslove kojim bi se Preševska dijaspora privukla da investira u svoj rodni kraj*

STRATEŠKI CILJEVI

Vremenski horizont za opštinsku viziju predstavlja period od deset godina. Strateški ciljevi su temelji procesa razvoja opštine Preševo. **Strateški ciljevi** su formulisani kao realne mogućnosti tokom očekivanog vremenskog perioda od deset godina. Ovi ciljevi treba da imaju široku prihvaćenost, da budu očigledni i ne isuviše udaljeni od trenutne realnosti u opštini Preševo. Ciljevi treba da imaju rok trajanja od pet do deset godina u zavisnosti od brzine realizacije. Strateški ciljevi opštine Preševo obuhvataju sledeće:

1. **poboljšanje kvaliteta pružanja usluga građanima** (Skupština opštine Preševo će raditi na kadrovskom jačanju i stručnoj osposobljenosti opštinskih službenika, tehničkoj opremljenosti službi i podizanju etičkog poslovnog ponašanja svih zaposlenih)
2. **očuvanje i unapređenje postojećeg nivoa ekološkog razvoja** (pošto je životna okolina Preševa dosta očuvana, potrebno je raditi na stvaranju svih uslova koji će opštinu približiti idealu- **Preševo ekološka opština**) kako bi se ona svrstala u red ekoloških opština; to bi omogućilo proizvodnju zdrave hrane i razvoj turizma u opštini Preševo
3. **razvoj infrastrukture da bi se sprečilo dalje zaostajanje u ekonomskom razvoju i poboljšao kvalitet života stanovništva** treba raditi na sledećem:
 - obezbeđivanje kvalitetnijeg snabdevanje električnom energijom privrede, institucija i stanovništva,
 - poboljšanje saobraćajne povezanosti opštine sa okruženjem i unutar opštine;
 - poboljšanje telekomunikacione povezanosti,
 - poboljšanje snabdevanja vodom za piće građana,
 - trajno rešenje otklanjanja čvrstog komunalnog otpada,
 - rešavanje problema otpadnih voda i regulisanje rečnog korita,
 - unapređenje komunalnih usluga.
4. **stvaranje uslova za brži LER;** LER opštine Preševo zasnivaće se na:
 - razvoju malih i srednjih preduzeća
 - aktiviranje postojećih kapaciteta , ubrzanje procesa privatizacije
 - proizvodnja zdrave hrane na bazi sirovina sa lokalnog područja
 - iskorišćavanju šuma, sakupljanju šumskih plodova, lekovitog bilja
 - razvoju turizma (lovni, tranzitni, školski, etno)
 - institucionalno organizovanje proizvođača u vidu udruženja i klastera
 - organizovan nastup na tržištu zasnovan na savremenim marketinškim principima
5. **smanjenje saobraćajne izolovanosti**
 - izgradnja Koridora 10 i magistralnog puta M25 kao i lokalne i regionalne putne infrastrukture smanjiće se sadašnja relativna saobraćajna izolovanost opštine sa glavnim putnim i železničkim pravcima
6. **zaustavljanje migracija stanovništva**

Realizacijom prethodnih strateških ciljeva stvaraju se uslovi za školovanje, zapošljavanje i trajni ostanak mladih na ovom prostoru, naročito povratak građana u brdsko planinska sela.

7. podizanje ukupnih socijalno-ekonomskih i kulturnih uslova za bolji kvalitet življenja

Realizacijom prethodnih strateških ciljeva, stvorice se uslovi za socijalno-ekonomski i kulturni napredak kao i uslovi za opšte poboljšanje kvaliteta života.

STRATEŠKI PRIORITETI, MERE I INSTRUMENTI ZA UNAPREĐENJE EKONOMSKOG, INFRASTRUKTURNOG I INSTITUCIONALNOG RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO

Razvojno opredeljenje opštine Preševo na osnovu definisane vizije jeste afirmacija čitavog prostora opštine u jedinstven prirodni ekosistem, brža integracija u regionalne i republičke razvojne tokove, razvoj malih i srednjih preduzeća, prerada sirovina sa lokalnog područja, proizvodnja biološki zdrave hrane, poboljšanje infrastrukture, razvoj turizma i približavanje najznačajnijim saobraćajnicama. Razvojem privrede i podizanjem društvenog standarda kao i opštih uslova života, opština Preševo će doprineti smanjenju nezaposlenosti i povratku svojih sugrađana iz raznih zemalja sveta i na taj način će prevazići status nerazvijenosti.

Strategija je nauka i veština da se bilo kojoj vrsti akcije odredi glavna tačka napada, radi postizanja cilja i uspeha. Kao i sve strategije, strategija razvoja opštine Preševo mora da odredi tačke napada (strateška pitanja radi postizanja uspeha). Strateški prioriteti su specifični ciljevi namenjeni unapređenju ključnih oblasti koje utiču na postizanje već definisanih dugoročnih strateških ciljeva. Oni su instrumenti za korišćenje postojećih resursa u cilju ispunjenja definisanih ciljeva.

Strateški prioriteti i pitanja moraju biti praćeni konkretnim merama koje predstavljaju vodiče za neophodne aktivnosti na terenu koje će neposredno doprinosti realizaciji definisanih prioriteta i strateških ciljeva. Na osnovu svih gore navedenih razvojnih ciljeva opštine Preševo mogu se formulisati sledeći strateški prioriteti:

1. Strateški prioriteti u LER-u opštine Preševo

1.1 Sektori čijem razvoju treba težiti i koje treba jačati da bi se povećao LER i smanjila nezaposlenost.

Područje opštine Preševo pripada ravničarsko-planinskom makroregionu sa dominirajućim i razvijenijim ravničarskim delom. U svom sastavu područje ima 35 katastarskih naselja i one su većinom seoskog tipa. U najvećem broju naselja poljoprivreda predstavlja najveći izvor prihoda. Travnate površine čine veći deo poljoprivrednog zemljišta. Jedan deo je bogat i šumom i šumskom plodovima uz prisustvo mnogo divljači što daje osnovu za poljoprivredni i turistički razvoj. Opština Preševo raspolaže značajnim vodnim potencijalom u brdsko-planinskim naseljima među kojima se ističu brojni planinski izvori koji se mogu iskoristiti za pakovanje čiste pijaće vode. Na osnovu ovoga može se zaključiti da jačanje LER-a i smanjenje lokalne nezaposlenosti treba zasnovati na razvoju sledećih sektora:

a) proizvodnja biološki zdrave hrane na bazi sirovina sa lokalnog područja (preševski sir)

Poljoprivredno zemljište predstavlja najobimniji resurs. Obuhvata 61.5% teritorije opštine i prostire se na oko 16.000ha, sa dominacijom oranica i bašta (53.5%). Livade su zastupljene sa 9.1% a pašnjaci sa 34.6%. Preko 80% poljoprivrednih površina je u posedu individualnog sektora. Ovakva raznovrsnost i obimnost poljoprivrednog zemljišta omogućavaju i raznovrsnu proizvodnu aktivnost u oblasti stočarstva, ratarstva pa i voćarstva. Ekološki zdrava sredina omogućiti će u budućnosti i proizvodnju zdrave hrane sa određenim Preševskim brendovima. Poboljšanje uslova za razvoj poljoprivredne proizvodnje povećaće obim a samim tim stvorice se dobra osnova za izgradnju prerađivačkih mini kapaciteta.

b) jačanje primarne poljoprivredne proizvodnje (stočarstvo- kako bi se otvorilo još farmi ovaca i krava).

Atraktivni lokaliteti za razvoj stočarstva su brdsko planinska sela u opštini Preševo. U budućem razvojnom periodu potrebno je uložiti materijalno finansijske napore kako bi se obezbedio stočni fond i motivisalo stanovništvo da živi i da se bavi stočarstvom u tim brdsko planinskim naseljima. Osnovni prirodni uslovi postoje.

c) jačanje prerađivačkih poljoprivrednih kapaciteta (otvaranje novih hladnjača ili kapaciteta za preradu krompira, proizvodnju testenina)**d) razvoj voćarstva**

S obzirom na relativnu raspoloživost ratarskih voćarskih proizvoda kao sirovinske osnove potrebno je u budućnosti pristupiti izgradnji pogona za proizvodnju i prerade zdrave hrane.

e) uzgoj i sakupljanje lekovitog bilja i šumskih plodova

U opštini Preševo postoje prirodne predispozicije za sakupljanje i doradu šumskih plodova i lekovitog bilja. Da bi se program sakupljanja, prerade, plasmana, otkupa, pasterizacije (pečuraka) i pakovanja uspešno odvijao potrebna je izgradnja sabirnih centara na odgovarajućim lokacijama, sa magacinskim prostorom, sušarom i drugom neophodnom opremom. Postoje takođe mogućnosti za organizovano gajenje pojedinih vrsta lekovitog i aromatičnog bilja i šumskih plodova na neiskorišćenim parcelama. Pored skupljanja pečuraka sa šumskih površina postoji mogućnost proizvodnje pečuraka (šampinjona) koje se može organizovati u nepuštenim i neiskorišćenim objektima.

Budući razvojni period do 2015. godine trebao bi da stvori materijalno finansijske uslove za izgradnju prerađivačkih kapaciteta za sušenje i prerađivanje konzerviranje pečuraka.

f) proizvodnja zdrave vode za piće (MZ Cerevajka) i ostalih raspoloživih prirodnih sirovina

Najznačajnije izvorište je reka Moravica koja ima nekoliko manjih rečica (Kurbalijska, Bajka, Preševska, Oraovačka, Rainska i Crnotinska). Postojeća vodna osnova nije u dovoljnoj meri iskorišćena. Postoje mnogi izvori koji u budućnosti mogu biti adekvatno iskorišćeni i za vodu snabdevanje a i za navodnjavanje. Izvor reke Lapušnice u mesnoj zajednici Cerevajka moguće je iskoristiti za vodosnabdevanje stanovnika opštine

g) razvoj turizma (tranzitni, lovni, školski, etno i zdravstveni)

Za razvoj turizma u oštini Preševo postoje povoljni prirodni uslovi kao i atraktivni lokaliteti (Przar, veštačko jezero u Oravici i selu Buštranje – izuzetno pogodno za ribolovni turizam). Geografski položaj pruža izuzetne mogućnosti za razvoj tranzitnog turizma najvišeg stepena naročito ako se ima u vidu izgradnja koridora 10 i proširenje i rekonstrukcija puta Preševo-Gnjilane (M25) koji opštinu povezuje sa Kosovom i Metohijom.

Pored tranzitnog prirodni uslovi omogućavaju razvoj izletničkog, školskog, lovnog, etno i zdravstvenorekreativnog turizma. U budućem periodu treba nastojati uz pomoć donatora završiti turistički objekat u okviru škole u mesnoj zajednici Cerevajka kako bi se isti mogao upotrebiti za razvoj školskog i izletničkog turizma. Formiranjem turističke organizacije Preševo, takva organizacija bi mnoga uradila na promociji Preševskog etno turizm. Zadatak opštine je da u budućem razvojnom periodu realizuje prostorno uređenje lokaliteta, izgradi odgovarajuću saobraćajnu i ugostiteljsko- turističku infrastrukturu.

h) racionalno iskorišćavanje šuma

Potpunijom valorizacijom i racionalnom eksploatacijom šumski potencijali treba značajnije da doprinesu ukupnom razvoju opštine. Da bi se to postiglo potrebno je u saradnji sa JP Srbijašume preduzeti određene mere u budućnosti:

- pošumljavanje najugroženijih površina regeneracija postojećih šumskih kultura
- poboljšanje kvaliteta šumskih puteva u cilju racionalnijeg gazdovanja
- uređivanje šumskih površina
- šumarstvo u narednom periodu treba da bude u funkciji razvoja lovstva i buduće aktivnosti treba da budu usmerene ka uređenju i opremanju lovišta.

i) organizovanje proizvođača u udruženja i druge strukovne organizacije a sve u interesu boljeg i skladnijeg korišćenja resursa i povećanja ponude kao i organizovanog nastupa na tržištu u zemlji i regionu

U cilju organizovanja proizvođača u udruženja i druge strukovne organizacije potrebno je u budućem periodu preduzeti sledeće aktivnosti:

- evidentirati sve preduzetnike na nivou opštine koji se bave proizvodnjom, trgovinom ili uslugama
- napraviti reklamni preduzetnički bilten u kome bi se našli svi evidentirani preduzetnici sa teritorije opštine Preševo. Cilj biltena je prezentacija privrednih mogućnosti Preševa i upoznavanje potencijalnih investitora i poslovnih partnera
- udruživanje preduzetnika po vertikalnoj i horizontalnoj liniji u klastere koji bi mogli imati i regionalni karakter. Cilj klastera u budućnosti treba da bude čvršće povezivanje preševskih, bujanovačkih, vranjskih, kumanovskih, gnjilanskih preduzetnika u cilju zajedničkog nastupa na evropskom tržištu.
- Formiranje biznis inkubatora pod pokroviteljstvom opštine i uz pomoć udruženja preduzetnika i međunarodnih donatora. Cilj biznis inkubatora je osnivanje novih preduzeća koji će uticati na razvoj Preševa.
- Formiranje strukovnih udruženja i njihovo povezivanje na regionalnom i nacionalnom nivou.

Ovi sektori mogu da angažuju raspoloživu radnu snagu sa teritorije opštine Preševo čime bi se smanjila nezaposlenost i povećao životni standard građana

1.2. Mere koje će imati kratkoročni efekat na LER i smanjenje nezaposlenosti

a) aktiviranje već postojećih kapaciteta (koji trenutno rade sa nedovoljno iskorišćenim kapacitetima ili uopšte ne rade) kroz odgovarajuću privatizaciju bi imalo neposredan efekat na LER

Na teritoriji opštine Preševo postoje određene fabrike u kojima još nije izvršena privatizacija i rade sa nedovoljno iskorišćenim kapacitetima a to su:

- IGM „Budućnost“ (krečana i kamenolom)
- Duvanska industrija Preševo (prerada i otkup)
- Fabrika plastičnih masa „7. juli“
- AD „Grafofleks“
- AD „Metal“ (proizvodnja kotlova, cilindara)
- Pogon fabrike nameštaja „Simpo“

U budućem razvojnom periodu predviđena je njihova privatizacija a sve u cilju povećanja iskorišćenosti kapaciteta i jačeg uticaja na razvoj opštine.

b) povećanje iskorišćenosti postojećih malih i srednjih preduzeća

c) izgradnja novih malih i srednjih preduzeća u oblasti trgovine i usluga;

Da bi se uspešno rešili ovi strateški ekonomski prioriteti potrebno je preduzeti neke od sledećih mera:

- obezbediti kvalitetna finasijska sredstva (kredite od međunarodnih institucija, Fonda za razvoj R. Srbije)
- razrešiti vlasnički status i početi sa privatizacijom

1.3 Važni srednjoročni i dugoročni ekonomsko-razvojni program koje treba pokrenuti i ojačati kako bi se pratila vizija razvoja opštine Preševo

a) inteziviranje primarne poljoprivredne proizvodnje i prerađivačkih kapaciteta iz oblasti poljoprivrede

b) efikasnije korišćenje veštačkog jezera u Oraovici i stavljanje u istu funkciju veštačkog jezera u Buštranju

c) proizvodnja vode za piće za stanovništvo i za tržište

d) institucionalno povezivanje proizvođača (osnivanje zadruga i udruženja u cilju koncentracije i povećanja ponude)

e) razvoj turizma i usluga (iskoristiti sve pogodnosti koje će pružiti Koridor 10 i magistralni put M25, sve pogodnosti koje pružaju brdsko-planinska područja i kulturna znamenja Preševa)

f) izgradnja slobodne carinske zone Preševo

2. Strateški prioriteti u infrastrukturnom razvoju

2.1 Opštinski infrastrukturni razvoj kojim bi se ojačali kratkoročni i srednjeročni procesi LER-a

- a) snabdevanje područja opštine Preševa kvalitetnom električnom energijom kroz rekonstrukciju visokonaponske i niskonaponske mreže
- b) poboljšanje lokalne i regionalne putne mreže čime bi se stvorili povoljniji uslovi za uspešniju privrednu aktivnost, protok robe, turista i zaposlenih
- c) razvoj i poboljšanje železničkog saobraćaja
- d) razvoj PTT kapaciteta i mobilne telefonije
- e) izgradnja kolektora za prečišćavanje otpadnih voda

2.2. Javne usluge koje treba ojačati radi poboljšanja kvaliteta života građana Preševa

Da bi se poboljšao kvalitet života građana Preševa u oblasti javnih usluga potrebno je:

- a) poboljšati vodosnabdevanje građana kako u samom gradu tako i u seoskim i prigradskim naseljima
- b) poboljšati pokrivenost Preševa radio i TV prijemom
- c) poboljšati usluge fiksne i mobilne telefonije

2.3 Infrastruktura koja je u funkciji očuvanja i zaštite životne sredine

U cilju očuvanja životne sredine potrebno je u Preševu organizovati sledeće aktivnosti:

- a) poboljšati upravljanje čvrstim otpadom
- b) izmestiti postojeću deponiju, izgraditi novu deponiju i sanitarno je zaštititi
- c) nastaviti izgradnju kanalizacione mreže (fekalne i atmosferske kanalizacije)
- d) početi sa radovima na prečišćavanju otpadnih voda
- e) nastaviti sa uređenjem rečnih korita i potoka kroz određena sela; u perspektivi izvršiti gasifikaciju u cilju toplifikacije opštine
- f) nabaviti potrebnu opremu i sredstva za održavanje puteva i čistoće u naseljenim mestima

2.4. Slobodna zona Preševo-put ka bržem ekonomskom razvoju opštine

Na osnovu dijagnoze stanja i intervju sa lokalnim akterima predloženo je formiranje **Slobodne industrijske zone** na teritoriji opštine Preševa.. Glavni razlog za to je velika šansa da kroz formiranje slobodne zone Preševa brzo dođe do slobodnog protoka ideja, roba, usluga i ljudi, bez carinskih i ostalih prepreka, uz minimalno administriranje što bi sigurno dovelo do ekspanzije biznisa i preduzetničke inicijative na ovom prostoru. **Slobodna zona** bi bila formirana na jednoj od nekoliko atraktivnih lokacija na teritoriji opštine Preševa, slobodna zona bi nudila odlične

mogućnosti drumskog saobraćaja, a činjenica da bi se slobodna zona nalazila na putu kroz koji prolazi Koridor 10, dala bi joj posebnu privlačnost uz blizinu graničnog prelaza sa BJR Makedonijom.

Predlog Instituta MSP podrazumeva da **Slobodna zona Preševo** bude moderno akcionarsko društvo čiji bi akcionari bili privatne kompanije, banke, državne institucije i kompanije u mešovitom vlasništvu. Slobodna zona bi podrazumevala postojanje proizvodno- skladišnog prostora gde bi se realizovali konkretni korisnički programi. Tu bi bili zastupljeni programi iz oblasti informatičke industrije, trgovinske kuće, multinacionalne kompanije, distributeri raznih roba. Oni bi koristili brojne prednosti poslovanja u **Slobodnoj zoni**, a jedna od njih bi bila-poreska pogodnost, s obzirom na to da se prema zakonu o PDV-u ne plaća porez na unos dobara u slobodnu zonu- osim dobara za krajnju potrošnju u zoni. Ne bi se plaćao ni porez na pružanje prevoznih i drugih usluga korisnicima slobodnih zona koje su neposredno povezane sa unosom i smeštajem dobara u zonu.

Sa poreskim idu i carinske olakšice:

- korisnici **Slobodne zone** ne bi plaćali *carinske usluge na opremu, rezervne delove, sirovine i repromaterijal koji se koriste za rad u zoni,*
- *a carinske obaveze nastaju samo ukoliko se roba izvozi na domaće tržište i odnose se samo na ino-komponentu sadržanu u toj robi.*

Jedna od najvećih prednosti **Slobodne zone** bi bila i ta što su uvoz u zonu i izvoz iz nje potpuno slobodni, što znači da se na tom prostoru ne bi primenjivali kontingenti, uvozne ili izvozne dozvole ili druga ograničenja spoljnotrgovinskog prometa. Znatno je pojednostavljen i postupak privremenog iznošenja robe van granica zone u cilju finalizacije, dorade, prerade ili ugradnje, atestiranja i marketinške prezentacije. Ukratko, **misija Slobodne zone Preševo** je da pruži svojim korisnicima najpovoljnije uslove poslovanja u regionu, i tako posredno utiče na poboljšanje poslovnog ambijenta i standarda rada i života u okruženju, poštujući pri tom najviše profesionalne i ekološke standarde.

Slobodna zona Preševo će, da bi poboljšala kvalitet i obogatila lepezu usluga koje nudi, pružati i niz posebnih usluga, kreirajući sistem „**one stop shop**“, gde na jednom mestu, uz minimum vremena i administriranja, korisnici mogu u potpunosti da realizuju svoje programe: na jednom mestu se nalaze banke, osiguranje, špedicija, usluge manipulacije robom i održavanja, restoran itd.

Slobodna zona Preševo će sigurno pospešiti privredni razvoj opštine i različitim mehanizmima, dodatnim garancijama i stimulacijama obezbediti privlačenje stranog kapitala.

U opštini Preševo, trenutno imamo nezadovoljavajući nivo rasta proizvodnje, stalni rast i visoku stopu nezaposlenosti i snažno izražen socijalni momenat koji usporava brži ekonomski razvoj. Privatizacija još nije sprovedena, privredni ambijent karakteriše visok nivo ekonomskog rizika i deluje destimulativno na strane ulagače i partnere a dodatno je multipliciran i političkim rizikom koji je direktno povezan sa još uvek velikim uticajem države na ekonomske tokove. U takvim okolnostima, **Slobodna zona Preševo** će predstavljati koncept koji je kvalitativno unapređen i afirmativno podržan od strane države a može značajno da doprinese poboljšanju privrednih prilika i imidža opštine Preševo. Takav stav Institut MSP na osnovu komparativnih analiza sa državama u bližem i širem okruženju, koje su upravo sa razvojem sličnih modela slobodnih zona postigle kvalitetne rezultate. Naglašavamo da višenamenski koncept **Slobodne zone Preševo** i za samu državu veoma interesantan jer ne zahteva nikakva ulaganja: *država kreira mikroambijent i uslove u njemu, a finansijska sredstva donose investitori.*

Tim Instituta MSP predložiće model razvoja **Slobodne zone Preševo** i unapređenja u industrijske parkove po ugledu na zone koje su egzistirale u Mađarskoj.

Slobodna zona Preševo će biti oaza tržišne ekonomije, a lokalna vlast, državne institucije i drugi relevantni privredni činioци moraju sve da urade kako bi se privukli i stimulisali strani investitori, da im se daju dodatne garancije i stimulacije, aktivno prateći efekte poslovanja i utičući na prelivanje pozitivnih efekata na okruženje zone.

Kada dođe ozbiljna kompanija u zonu, ona neminovno za sobom vodi svoje tradicionalne dobavljače i kooperante, koji će angažovati našu sirovinsku bazu, radnu snagu sa područja opštine Preševo i srodnu industriju u okruženju, tako da se poslovanje širi u koncentričnim krugovima i razvoj polako ali sigurno počine da zaživljava. To je jedan od ključnih argumenata za slobodne i industrijske zone. Stvaranjem **Slobodne zone** Preševo, grad će privući sve više stranih investitora, počće da se razmišlja sve više tržišno, Preševo će postati interesantnije i ekonomski jače. Pravilnim pozicioniranjem i razvojem ovog koncepta, dolazi se u situaciju da zona „pulsira i tera“ okruženje da se i ono tako ponaša.

Kompanije koje budu došle donose svoje tehnologije, tako da će se dobiti tehnološko unapređenje poslovanja, što je izuzetno važno. Međutim, još važnije je to što strani investitori donose novu „tehnologiju razmišljanja“- mentalnu revoluciju. Na takav način podići će se tehnološke performanse, doći će do suštinske edukacije i mentalne promene u razmišljanjima i ponašanju ljudi koji vode firme i onih koji rade u njima. To je vrlo bitan momenat, i sa tog aspekta na samo da će se otvoriti nova radna mesta, nego se vrši i kvalitetnija edukacija kadra, direktno onog koji je zaposlen u zoni, a indirektno onog koji je zaposlen u okruženju i koji mora da usvaja određene standarde ako želi da radi sa tim firmama.

Koncept slobodnih zona i industrijskih parkova predstavlja model koji omogućava ubrzan razvoj nerazvijenih područja i mehanizam uravnoteženje ekonomskog razvoja i to je upravo koncept i izlaz iz velike krize u kojoj se nalazi opština Preševo.

Smisao je upravo u tome da lokalna vlast određuje stepen stimulacija i garancija koje će dati investitorima i na taj način u prvi plan staviti interes lokala. Kroz kvalitetnu regulativu i dobru marketing strategiju opština Preševo može i mora biti obuhvaćena ovim konceptom. Najbitnije za **Slobodnu zonu Preševo** da postoji infrastruktura, radna snaga, garancija i stimulacija, a još bitnije je da to promoviše država.

S druge strane, strateški značaj formiranja **Slobodne zone Preševo** je vezan Slobodnu zonu trgovine koja se formira na prostoru Balkana, odnosno jugoistočne Evrope. Na taj način naše tržište će biti izloženo dodatnoj konkurenciji biće otvoreno za njihove proizvode. Iz tog razloga je veoma važno da se ovaj projekat što pre realizuje kako bi što pre i kvalitetnije povećali proizvodnju i te naše proizvode sa uspehom prodavali na tom tržištu.

Jedna od ogromnih prednosti koje bi imala **Slobodna zona Preševo** je upravo činjenica da je veliki procenat ljudi sa ove teritorije na privremenom radu u inostranstvu i da bi ti ljudi sigurno vrlo rado uložili svoj kapital u stvaranje slobodne zone i njen rad i a samim tim u razvoj ovog regiona.

Glavna prepreka za privlačenje investicija u Preševu je za sada veliki problem koji ova opština ima sa infrastrukturom i koji u najskorije vreme mora da se reši kako bi Lokalno-ekonomska strategija mogla uspešno da se realizuje i da konkretne rezultate u narednih nekoliko godina.

Moramo napomenuti da bi za kreiranje Slobodne zone Preševo moglo računati i na pomoć međunarodnih organizacija (CHF, Evropska agencija za rekonstrukciju, UNDP i druge) koje bi sigurno podržale jedan ovakav koncept ka rešenju velikih *ekonomskih problema sa kojima se suočava opština*.

2.5. Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u opštini Preševo

Glavni zadatak Strategije razvoja malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u opštini Preševo jeste da kreira okvir za stvaranje održivog, konkurentnog i izvozno orijentisanog sektora i da na taj način obezbedi ekonomski i društveni boljitak opštine Preševo koji će se ogledati u:

- *povećanju životnog standarda stanovništva*
- *značajnom porastu zaposlenosti*
- *snažnijem razvoju opštine*
- *jačanju veza sa susednim opštinama i regionima*

Glavni elementi strategije razvoja malih i srednjih preduzeća u opštini Preševo su:

- **uklanjanje pravnih prepreka za poslovanje i osnivanje i poslovanje MSP (opština u saradnji sa državnim institucijama)**
- **predlaganje mera od strane opštine za olakšavanje pristupa malih i srednjih preduzeća izvorima finansiranja**
- **smanjenje obima sive ekonomije istovremenim poboljšanjem ambijenta u kome će poslovati novoregistrovana preduzeća**
- **promocija aktivnosti u lokalnim medijima vezanim za razvoj sektora MSP**
- **obezbeđivanje finansijske i tehničke pomoći od strane stranih donatora radi pružanja podrške ostvarivanju prioriternih zadataka u razvoju sektora MSP u opštini Preševo**
- **stvaranje stimulativnog pravnog i administrativnog poslovnog okruženja za sektor MSP**
- **informisanje postojećih i potencijalnih preduzetnika o otvaranju novih kreditnih linija za razvoj MSP**
- **formiranje opštinske agencije za razvoj MSP koja će pružati stručnu pomoć za osnivanje i razvoj malih i srednjih preduzeća**
- **stvaranje klastera i biznis inkubatora**

2.6. KORIDOR 10 kao velika šansa za starteški razvoj opštine Preševo

Izgradnjom auto-puta E-75 uspostavlja se funkcionisanje saobraćaja na pravcu Sever-Jug i ukjučivanje u mrežu savremenih evropskih saobraćajnica i mreže auto puteva. Međunarodni put E-75, koji delom prolazi kroz Srbiju spada u značajnije evropske putne pravce. On je svrstan u **Ten puteve (Trans European Motorways)** koji za jedan od ciljeva imaju povezivanje toplih i hladnih mora Evrope.

Prema svom značaju u putnoj mreži Srbije, putni pravac **Budimpešta- Subotica-Novi Sad- Beograd- Niš- Leskovac- Vranje- Preševo- Skoplje- Solun**, zauzima istaknuto mesto, s obzirom da prolazi kroz područja sa velikom gustom naseljenosti, a takođe povezuje doline reke **Save, Dunava i Morave**. Kod Beograda se ukrštaju koridori auto-puta **E-75 i E-70** a nešto južnije kod Niša koridori auto puteva E-75 i E-80.

Kao rezultat saobraćajnih istraživanja koja su se odnosila na analizu i prognozu saobraćajnog opterećenja na deonici E-75 za period od 1986-2018. godine, dobijen je sledeći Prosečni Godišnji Dnevni Saobraćaj (PGDS).

GODINA	PGDS (vozila/dan)
1986	8 316
1990	8 498
1999	4 633
2002	7 202
2008	10 627
2015	14 400
2018	16 640

Za realizaciju ovog projekta potrebno je obezbediti sredstva kroz koncesije, strana ulaganja i kredite. Investiciona vrednost na deonici Subotica- Beograd (186,8 km) iznosi 318 miliona USD, a **na deonici Beograd- Preševo (378 km) iznosi 678 miliona USD.**

Koridor 10 , a posebno deo od Leskovca do granice sa Makedonijom i dalekovod od Niša do Skoplja važni su strateški projekti za razvoj opštine Preševo. Po zvaničnim podacima na izvođenju ovog projekta biće zaposleno **100 000 ljudi**, a predviđeno je i da se nakon završetka otvori isto toliko radnih mesta. Troškovi izgradnje ove deonice procenjuju se na više **od 550 miliona eura**. Trenutno su u zastoju radovi od Preševa do makedonske granice zbog problema sa eksproprijacijom zemljišta na teritorijama opština Preševo i Bujanovac. Vlasnici zemlje u Preševu traže nekoliko puta veću cenu od realne po kvadratnom metru. **Pored modernog auto puta, trebalo bi da se gradi dvokolosečna pruga, gasovod, dalekovod od 400 kw i postavi optički kabal.**

Na delu puta E-75 od Niša ka Makedoniji prema prostornom planu predviđeno je da će putnici moći da koriste sledeće:

- **9 motela**
- **12 benzinskih pumpi**
- **36 odmorišta**

Prosečni dnevni saobraćaj na Koridoru 10 od Leskovca do granice sa Makedonijom u 2001. godini bio je od 3 660 do 5054 vozila a 2005. predviđeno je 8 300 vozila. Sve to pruža mogućnost za stvaranje novih pravaca razvoja opštine (turizam, usluge).

3. Strateški prioriteti u institucionalnom razvoju

3.1 Institucionalni kapaciteti koje treba ojačati u opštinskoj administraciji da bi se poboljšao LER:

- a) uskladiti razvoj opštinskih institucija sa razvojem lokalne privrede (dovodjenje institucija na viši nivo operativnosti)*
- b) osnovati agenciju za strateški razvoj opštine sa ciljem da bude stručni servis iz oblasti pripreme biznis planova, projekata i kontakata sa institucijama za ekonomski razvoj kako sa teritorije same opštine tako i iz okruženja*

- c) prilagoditi rad institucija u svim oblastima shodno redovnim potrebama stanovnika*
- d) tehnički opremiti i kadrovski osposobiti organe opštine za pružanje kvalitetnih usluga sadašnjim i potencijalno zainteresovanim preduzetnicima , prilikom osnivanja radnji, rešavanja imovinsko-pravnih odnosa itd.*

3.2 Institucionalni kapaciteti građanskog društva i lokalne zajednice koje treba poboljšati u cilju jačanja LER-a

Pošto je građansko društvo na području opštine Preševo tek u povelju potrebno je preduzeti sledeće aktivnosti da bi se ojačao LER:

- a) formirati nevladinu organizaciju koja bi se bavila jačanjem lokalnog ekonomskog razvoja i njegovom promocijom*
- b) formirati asocijaciju koja će koordinirati poslovne aktivnosti na promociji i razvoju lokalne ekonomije*

3.3 Institucionalni i organizacioni kapaciteti koje treba ojačati u opštinskoj organizaciji da bi se poboljšalo pružanje usluga stanovništvu

- a) poboljšanje kadrovske i stručne strukture u opštinskim službama*
- b) tehničko opremanje kompjuterskom opremom i odgovarajućim softverima (proces je započet)*
- c) stručno usavršavanje postojećeg kadra*
- d) adekvatna organizacija zaposlenih*

3.4 Institucionalni i organizacioni kapaciteti koje treba ojačati u javnim komunalnim preduzećima

Da bi se pružila efikasnija isporuka usluga za ekonomski sektor ali i za stanovništvo u opštini;

Da bi JKP poboljšalo kvalitet svojih usluga potrebno je da se preduzmu sledeće aktivnosti:

- a) kadrovsko jačanje u sektoru čistoće*
- b) poboljšanje postojeće opreme za pružanje usluga*
- c) stručno usavršavanje postojećih kadrova*
- d) edukacija građana za adekvatnim odnosom prema očuvanju životne sredine*
- e) tehnička modernizacija sektora za naplatu usluga*

3.5 Mere koje treba preduzeti da bi se poboljšala budžetska osnova opštine

- a) poboljšati naplatu za naknade pružanja komunalnih usluga*
- b) u saradnji sa donatorima obezbediti dodatna sredstva kojima bi se poboljšao kvalitet usluga*
- c) u saradnji sa resornim ministarstvima R. Srbije obezbediti dodatna finasijska sredstva koja bi se namenski koristila radi povećanja usluga građanima*

3.6. Mogućnosti koje treba razviti da bi se povećao finansijski kapacitet opštine za promociju LER-a

Finansijske kapacitete opštine moguće je poboljšati sledećim aktivnostima:

- a) stvaranjem povoljnijih uslova za investiranje kapitala*
- b) stvaranjem povoljnijih uslova za otvaranje radnji, proizvodnih pogona i aktiviranje postojećih*
- c) povećanje lokalnih izvora prihoda (ažurnost naplate, potraživanja od taksi, naknada, poreza i ostalih prihoda)*
- d) većem uključivanju u privredni razvoj preševske dijaspore*
- e) konstituisanje lobi grupe za podršku razvoja opštine na nivou države i međunarodnih organizacija.*

STRATEŠKI AKCIONI PLAN **(Strategija implementacije i razvoja prioriternih projekata)**

Nakon prikazane dijagnoze stanja, problema, razvojnih mogućnosti, potreba i konkurentskih prednosti, definisanju razvojne politike opštine Preševo koja obuhvata izradu vizije i misije opštine, utvrđivanje strateških ciljeva opštine, kao i strateških pitanja u Lokalno-ekonomskoj strategiji, infrastrukturnom i institucionalnom razvoju aktivnosti smo usmerili ka izradi strateskih akcionih planova.

1. Period implementacije

Implementacioni period za strateški akcioni plan opštine Preševo podrazumeva period od deset godina sa revizijom i mogućnošću njegovog usklađivanja posle tri godine od dana usvajanja od strane skupštine opštine Preševo.

2. Identifikacija strateških partnera za implementaciju strateškog opštinskog akcionog plana

U implementaciji strateškog akcionog plana biće angažovani sledeći akteri:

- ***Menadžment Skupštine opštine Preševo***
- ***Ustanove i institucije sa teritorije opštine Preševo***
- ***Građani***
- ***Asocijacije***
- ***Sadašnji i budući strateški partneri***
- ***Vlada Republike Srbije***
- ***Fondovi***
- ***Vladine i nevladine agencije i direkcije***
- ***Stalna konferencija gradova i opština***
- ***Susedne opštine u Srbiji***
- ***Granične opštine u regionu***
- ***Donatori***
- ***Nevladine organizacije i udruženja građana***
- ***Međunarodne finansijske organizacije***
- ***Poslovne banke***

3. *Kratkoročni, srednjeročni i dugoročni projekti u lokalno-ekonomskom razvoju opštine Preševo*

3.1. *Kratkoročni projekti*

3.1.1. *Identifikacija strateških kratkoročnih projekata u LER-u sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću*

Skupština opštine Preševo se opredelila za sledeće kratkoročne strateške projekte u LER-u:

Strateški kratkoročni projekti	Implementaciona struktura - rok	Finansijski koncept	Odgovoran
1. Početak transformacije vlasništva tj. privatizacije postojećih lokalnih firmi u cilju njihove revitalizacije			
IGM Budućnost (krečana i kamenolom)	2006. godina		Vlada Republike Srbije i menadžment firme
Duvanska industrija Preševo (prerada i otkup)	2006. godina		Vlada Republike Srbije i menadžment firme
Fabrika plastičnih masa «7. juli» Preševo	2006. godina		Vlada Republike Srbije i menadžment firme
AD «Grafoleks» (štamparija)	2006. godina		Vlada Republike Srbije i menadžment firme
AD «Metal» Preševo (proizvodnja kotlova i cilindara)	2006. godina		Vlada Republike Srbije i menadžment firme
2. Povećanje korišćenja izgrađenih kapaciteta			
3. Podrška razvoju lokalne stočarske proizvodnje			
Farma Ovaca u Ašanima-zaseok Šabanjojce	2006. godina		Skupština opštine Preševo, Banke, i donatori
4. Podrška razvoju lokalne ratarske proizvodnje			
ZZ «Oraovica» Selo Oraovica	2006. godina		Skupština opštine Preševo, Banke, i

			donatori
5. Uvođenje standarda u proizvodnji i uslugama			
Sve mini mlekare na teritoriji opštine Preševo	2006. godina		Sami vlasnici mlekara uz pomoć CHF
Fabrika za proizvodnju sokova «FLUIDI»	2006. godina		Sam vlasnik
Farma ovaca u Ašanima	2006. godina		Sam vlasnik
Sve uslužne i trgovinske firme	2006. godine		Vlasnici
Skupština opštine Preševo	2006. godina		Skupština opštine uz pomoć CHF
6. Podrška razvoju turizma i usluga			
Formiranje turističke organizacije grada Preševa i turističko informativnog centra u gradu Preševu	2006. godina		Skupština opštine uz pomoć CHF
7. Pomoć postojećim i osnivanje novih zadruga			
Pomoć postojećim zadrugama u opštini	2006. godine		Skupština opštine i Fond za razvoj Republike Srbije

3.1.2. Identifikacija strateških kratkoročnih projekata u razvoju infrastrukture i komunalija sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću

Skupština opštine Preševo se opredelila za sledeće kratkoročne projekte u razvoju infrastrukture i komunalija:

U 000 eura

Strateški kratkoročni projekti	Implementaciona struktura	Finasijski koncept	Odgovoran
a) Infrastruktura			
I Poboljšanje elektroabdevanja u 2006. godini			

1. Pобољшanje elektrosnabdevanja u gradu Preševu	2006.	5.000,000 din.	Opština i CHF
2. Pобољшanje elektrosnabdevanja u naselju „Železnička stanica“	2006.	4.000,000 din.	Opština i CHF
3. Pобољшanje elektrosnabdevanja u selu „Buštranje“	2006.	5.000,000 din.	Opština i CHF
4. Pобољшanje elektrosnabdevanja „Cakanovac i Trnavska reka“	2006.	3.500,000 din.	Opština i CHF
5. Pобољшanje elektrosnabdevanja u selu „Rajince“	2006.	4.500,000 din.	Opština i CHF
6. Izgradnja dalekovoda „Miratovac-granični prelaz Preševo“	2006.	2.000,000 din.	Opština i CHF
7. Pобољшanje elektrosnabdevanja u selu „Ašane“	2006.	1.784,000 din.	Opština i CHF
8. Pобољшanje elektrosnabdevanja u selu „Crnotince“	2006.	4.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
II Putna mreža- saobraćajnice			
1. Rekonstrukcija lokalnog puta „Miratovac-granica sa BJR.Makedonijom“ (Projekat u fazi realizacije)	2006.	17.000,000 din.	Opština i CHF
2. Rekonstrukcija lokalnog puta u selu Rajince	2006.	10.000,000 din.	Opština i CHF
3. Izgradnja ulice „Alajski put“ u MZ Preševo	2006.	2.500,000 din.	Opština i CHF
4. Rekonstrukcija „Omladinske ulice“ u Preševu	2006.	2.500,000 din.	Opština i CHF

5. Rekonstrukcija ulica „I. Seferi“ i „Kumanovske“ u MZ Preševo	2006.	2.000,000 din.	Opština i CHF
6. Asfaltiranje loklanog puta u selu Oraovica; dužina 1000m	2006.	10.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
7. Presvlačenje lokalnog puta kroz selo „Ašane“ u dužini 1000m	2006.	4.500,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
8. Nastavak rehabilitacije magistralnog puta M25 u dužini 11.3 km (Preševo-Depce)	2006.	220.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
9. Rekonstrukcija ulice „Karpoševa“ sa trotoarima	2006.	4.500,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
10. Rekonstrukcija ulice I.L. Ribar	2006.	4.500,000 din	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
11. Asfaltiranje lokalnog puta kroz selo „Trnava“ u dužini od 1200m	2006.	12.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
12. Asfaltiranje lokalnog put Železnička stanica-Cakanovac u dužini od 600m	2006.	6.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
13. Asfaltiranje lokalnog puta za „Jakinu mahal“ u dužini od 900m	2006.	5.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
14. Asfaltiranje lokalnog puta kroz selo „Aliderci“	2006.	10.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
15. Rekonstrukcija prilaznog puta za selo „Buštranje“ dužine 700m	2006.	4.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
16. Asfaltiranje ostalih ulica u gradu	2006.	44.753,380 din.	Opština i Koordinaciono telo

Preševu i ostalim naseljenim mestima			Vlade R. Srbije
17. Izgradnja rampi kod Preševa i u selu Rajince	2006.	20.000,000 din.	Opština i CHF
17. Rekonstrukcija ulice „Maršala Tita“ u centru grada	2006.	5.000,000 din.	Opština i CHF
III Vodovodi, fekalna kanalizacija i regulisanje rečnih korita u mesnim zajednicama			
1. Izgradnja vodovodnih mreža u selu Miratovac, Reljan i Aliderci	2006.	30.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
2. Početak regulacije korita reke u selu Rajince	2006.	10.000,000 din.	Opština i CHF
3. Izgradnja i dogradnja fekalne kanalizacije u selima Aliderce, Miratovac, Rajince, Crnotince, Čukarka, Norča, Trnava i Reljan	2006.	35.246,620 din.	Opština i CHF
IV Izgradnja i rekonstrukcija kulturno- obrazovnih, zdravstvenih, sportsko-rekreativnih i objekata lokalne samouprave			
1. Izgradnja osnovne škole u selu Žujince	2006.	22.000,000 din.	Opština i CHF
2. Aneks dogradnja osnovne škole u selu Bukurevac	2006.	17.000,000 din.	Opština i CHF
3. Izgradnja fiskulturnih sala u osnovni školama u selu „Oraovica, Miratovac i Rajince“	2006.	45.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
4. Izgradnja sportske hale u Preševu (I Faza)	2006.	50.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
5. Završetak radova na dogradnji, nadogradnji i rekonstrukciji Doma kulture A. Krašnica	2006.	20.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije

u Preševu			
6. Izgradnja porodilišta u Preševu	2006.	20.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
7. Rekonstrukcija starog dela zgrade opštine Preševo	2006.	8.000,000 din.	Opština i Koordinaciono telo Vlade R. Srbije
V Unapređenje komunalnih usluga			
Zelena pijaca	2006-2010	3.844.812,44	Fond za građevinsko zemljište grada Preševa

3.1.3. Identifikacija projekata izgradnje jačanja institucija i jačanja kapaciteta u opštinskoj administraciji

Strateški kratkoročni projekti	Implementaciona struktura	Finasijski koncept	Odgovoran
I Stručne i druge edukativne obuke zaposlenih u opštinskim i državnim institucijama i obuke nezaposlenih lica sa evidencije Nacionalne službe za zapošljavanje			
Postavljanje sistema menadžmenta kvalitetom (QMS)	Tim Instituta MSP		Institut MSP i skupština opštine Preševo
Međunarodno pregovaranje i protokol	Tim Instituta MSP		Institut MSP i skupština opštine
Timski rad	Tim instituta MSP		Institut MSP i skupština opštine
Aktivno traženje zaposlenja (za lica sa evidencije NSZ)	Tim instituta MSP		Institut MSP i skupština opštine i nacionalna služba za zapošljavanje
Kako pokrenuti i unaprediti sopstveni biznis (za lica sa evidencije NSZ)	Tim Instituta MSP		Institut MSP, skupština opštine i Nacionalna služba za zapošljavanje

3.1.4. Identifikacija projekata izgradnje institucija i jačanja kapaciteta u javno-privatnom i sektoru građanskog društva sa finansijskim konceptom i implementacionom odgovornošću uključujući angažovanje opštinske administracije.

Strateški kratkoročni projekti	Implementaciona struktura	Finasijski koncept	Odgovoran
I Formiranje nevladinih organizacija			
II Formiranje fondova, internet klubova, turističke organizacije i ostalih strukovnih i neprofitnih udruženja			

3.2. Srednjeročni projekti

3.2.1 Identifikacija strateških srednjeročnih projekata u LER-u sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću

Skupština opštine Preševo se opredelila za sledeće srednjeročne strateške projekte u LER-u

Strateški srednjeročni projekti	Implementaciona struktura - rok	Finasijski koncept	Odgovoran
1. Povećanje korišćenja izgrađenih kapaciteta			
Izgradnja industrijske zone (parka) u opštini Preševo	2006-2010	Zavisi od veličine, lokacije, i zainteresovanosti domaćih i stranih aktera	Skupština opštine Preševo
Izgradnja objekata delu „Koridora 10“	2006-2008	Zavisi od cene zemljišta i planiranih sadržaja	Skupština opštine, privatni preduzetnici, strani donatori, Vlada R. Srbije
Formiranje klastera i biznis inkubatora	2006-2008	Zavisi od broja zainteresovanih preduzeća	Privatni preduzetnici i zainteresovane firme
2. Podrška razvoju turizma i usluga			
Izgradnja hotela u gradu Preševu	2006-2010	Zavisi od kapaciteta, lokacije, cene zemljišta, kategorizacije	Privatni preduzetnici i Skupština opštine Preševo

3.2.2. Identifikacija strateških srednjoročnih projekata u razvoju infrastrukture i komunalija sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću

Skupština opštine Preševo se opredelila za sledeće kratkoročne projekte u razvoju infrastrukture i komunalija:

Tabele koje su prazne će biti popunjene kada nadležne državne institucije dostave potrebne podatke Institutu MSP

U 000 dinara

Strateški srednjoročni projekti	Implementaciona struktura	Finasijski koncept	Odgovoran
a) Infrastruktura			
I Rekonstrukcija dalekovoda			
II Putna mreža- saobraćajnice			
Rehabilitacija kolovoza M25	2006-2007	195.583,516	Skupština opštine, akcionari, donatori
III Vodovod i kanalizacija			
Regulacija preševske reke	2006-2015		Skupština opštine, Vlada R. Srbije, donatori
IV Unapređenje komunalnih usluga			
Ekološka deponija „Pržar“	2006-2015		Skupština opštine, strani donatori, Vlada R. Srbije
V Unapređenje telekomunikacija			
VI Izgradnja infrastrukturnih objekata			
Izgradnja multifunkcionalnih objekata u gradu Preševu	2006-2010		Skupština opštine, strai donatori, Vlada R. Srbije

3.2.3. Identifikacija projekata izgradnje jačanja institucija i jačanja kapaciteta u opštinskoj administraciji

Strateški srednjoročni projekti	Implementaciona struktura	Finasijski koncept	Odgovoran
I Formiranje agencije i novih institucija			
II Sanacija školskih ustanova, domova zdravlja, kulture, predškolskih ustanova i dr.			
III Opremanje kompjuterskom tehnikom i drugim tehničkim sredstvima opštine i drugih institucija			
IV Stručne i druge edukativne obuke zaposlenih u opštinskim i državnim institucijama.			

3.2.4. Identifikacija projekata izgradnje institucija i jačanja kapaciteta u javno-privatnom i sektoru građanskog društva sa finasijskim konceptom i implementacionom odgovornošću uključujući angažovanje opštinske administracije.

Strateški srednjoročni projekti	Implementaciona struktura	Finasijski koncept	Odgovoran
I Formiranje nevladinih organizacija			
II Formiranje fondova, internet klubova, turističke organizacije i ostalih strukovnih i neprofitnih udruženja			

3.3. Strateški dugoročni projekti

3.3.1. Identifikacija strateških dugoročnih projekata u LER- u sa odgovarajućim finasijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću

Skupština opštine Preševo se opredelila za sledeće dugoročne strateške projekte u LER-u

Strateški dugoročni projekti	Implementaciona struktura - rok	Finansijski koncept	Odgovoran
1. Povećanje korišćenja izgrađenih kapaciteta			
Izgradnja Slobodne zone Preševo (SZP)	2006-2015	Slobodna zona treba da bude osnovana u vidu modernog akcionarskog društva. Visna finansijskog uloga bi se odredila u dogovoru između akcionara	Skupština opštine Preševo, Vlada Republike Srbije, Privrednici u Gradu Preševu
2. Podrška razvoju turizma i usluga			
Izgradnja hotelsko-rekreativnog kompleksa na lokaciji „PRŽAR“	2006-2015	Zavisi od cene zemljišta, kapaciteta i dodatnih sadržaja	Privatni preduzetnici i Skupština opštine Preševo
Dogradnja na objektu osnovne škole u Cerevajki, smeštajni kapaciteti i izgradnja sportsko-rekreativnog centra namenjenog deci i učenicima osnovnih škola u Preševu i u regionu	2006-2015	Zavisi od kapaciteta i dodatnih sadržaja koji će se graditi	Privatni preduzetnici, strani donatori, skupština opštine Preševo
Izgradnja hotelsko rekreativnih kapaciteta na lokacijama jezera „Buštranje i Oraovica“	2006-2015	Zavisi od cene zemljišta, kapaciteta i dodatnih sadržaja	Privatni preduzetnici, skupština opštine Preševo

3.3.2. Identifikacija strateških dugoričnih projekata u razvoju infrastrukture i komunalija sa odgovarajućim finansijskim konceptom, implementacionom strukturom i odgovornošću

Skupština opštine Preševo se opredelila za sledeće kratkoročne projekte u razvoju infrastrukture i komunalija

U 000 eura

Strateški dugoročni projekti	Implementaciona struktura	Finasijski koncept	Odgovoran
------------------------------	---------------------------	--------------------	-----------

a) Infrastruktura			
I Rekonstrukcija dalekovoda			
II Putna mreža- saobraćajnice			
III Vodovodi u mesnim zajednicama			
IV Unapređenje komunalnih usluga			
V Unapređenje telekomunikacija			

***PROFIL INDUSTRIJSKE ZONE (PARKA) PREŠEVO (IZP) KAO
SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA***

Naziv projekta	Izgradnja INDUSTRIJSKE ZONE (PARKA) PREŠEVO		
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na formiranje industrijske zone Preševo. Osnivač bi bila opština.		
Osnovna polazišta i ciljevi	Ekonomski razvoj clokupne opštine		
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine Preševo i budući akcionari		
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2011		
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	90% Opština i akcinari	10% donatori	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Građani grada Preševa, privrednici iz opštine i okruženja, investitori iz okruženja itd.		
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Formiranjem industrijske zone, Preševo bi uposlilo svoje stanovnike i postalo bi atraktivno za domaće i strane investitore.		
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o	Za predloženi projekat postoji samo predlog Instituta. Potrebno je pribaviti sve potrebne projekte i papirologiju.		

količinama, procena troškova od strane inženjera).	
--	--

Gde god nađeš dobro mesto ti «posadi investiciju» rekli bi poznavaoi investicionih prilika. Ako tražite takvo mesto dođite u industrijsku zonu Preševo. To bi trebalo da bude promotivna reklamna poruka opštine Preševo u budućem srednjoročnom periodu.

Industrijska zona Preševo može biti Zona od oko 500.000 – 1.000.000 ljudi, blizu Vranja i Bujanovca, Kumanova i Skoplja, Gnjilana i Prištine, u gradu Preševu, tradicionalno poznate zanatstvske i industrijske stručnosti i dobrih radnih navika, na širokom prostoru juga Srbije, na nezaobilaznim železničkim i drumskim komunikacijama evropskog koridora 10. Relativno blizu aerodroma Niš, Skoplje, Priština.

U takvoj budućoj Zoni: **niko neće pitati šta možete učiniti za Preševo, već šta grad Preševo može učiniti za Vas.** Da bi se krenulo u neke aktivnosti, mora se imati jasna vizija i cilj šta se želi i može realizovati. Zato se i radi ovaj Strateški akcioni plan u cilju poboljšanja kvaliteta života građana. A da bi se to ostvarilo potrebno je omogućiti građanima pravo na rad, odnosno stvoriti mogućnosti da se građani zaposle.

Da bi to uradila opština Preševo mora da promoviše dobre strane, a da popravi loše. Potrebno je uraditi sledeće:

- *Potrebno promeniti opštinsku administraciju od loše, spore i neefikasne u dobru, brzu i efikasnu. Zato je potrebno izvršiti reformu opštinske administracije u narednom srednjoročnom periodu.*
- *Smanjiti broj zaposlenih u cilju efikasnijeg rada.*
- *Napraviti prijemno odeljenje u opštini po zapadnoevropskom modelu, od izgleda pultova do opreme koja treba da bude postavljena, kako bi građani 90 odsto svojih potreba završavali na jednom mestu. (jedan deo stvari je već urađen u opštini).*

Investicije su jedan od glavnih prioriteta opštine Preševo. Potrebno *je da opština ima sektor gde investitor dobija oficira za vezu*, odnosno diplomiranog pravnika koji će biti dostupan investitorima 24 časa. *Taj oficir treba da sakuplja sve saglasnosti i na kraju da registruje preduzeće.* U svakom momentu investitor će tako moći da ima uvid u:

- *kojoj fazi je njegov predmet,*
- *odnosno registracija preduzeća,*
- *građevinska dozvola i*
- *druga dokumentacija.*

Tog čoveka opština treba da plaća, i pored plate potrebno je da prima i stimulativnu nagradu.

Potrebno je kompjuterski opremiti opštinu kako bi se potencijalni investitori preko interneta upoznali sa uslovima što se tiče čitave procedure, tako da ne bude praktično birokratskih zavrzlama i da sve bude transparentno. Građevinska dozvola trebalo bi da se dobije veoma brzo od 40-60 dana.

Pored mera koje može da preduzme lokalna samopuprava u Preševu treba očekivati da će *Vlada Republike Srbije smanjiti poreske i druge obaveze kako bi se stimulisali poslodavci da zapošljavaju radnike, jer sa velikim poreskim opterećenjima, naročito u malim firmama, izbegava se prijavljivanje radnika.* Smanjenje poreskih obaveza dovelo bi do veće zaposlenosti, odnosno do većeg broja poreskih obveznika koji bi plaćali manje obaveze, ali bi država imala veće prihode u budžetu.

Potrebno je da građevinsko zemljište bude najjeftinije u regionu, kako bi to bilo podsticaj za investicije.

Dolaskom stranih i domaćih investitora, odnosno renomiranih preduzeća, uspostavili bi se savremeni načini proizvodnje i standardi. Ako renomirano preduzeće u zoni posluje po standardu HACCP, onda i lokalna preduzeća moraju primenjivati taj standard, ako hoće da posluju sa tom firmom, što podiže nivo poslovanja u opštini.

Potrebno je razmišljati i u pravcu otvaranja kancelarije Fonda za razvoj Republike Srbije koji bi poslodavcima davao kredite po najpovoljnijim uslovima. U kancelariji toga tipa mogli bi se zaposliti mladi i obrazovani ljudi koji bi privrednicima pomagali u prikupljanju potrebne dokumentacije, pravljenju biznis planova, studija izvodljivosti i u predaji potrebne dokumentacije.

Predsednik opštine treba da bude medijator takve industrijske zone i mora da koristi svoj politički uticaj i kontaktima i posetama drugim gradovima i regionima u zemlji i okruženju, kako bi uspostvi što povoljnije poslovne veze.

Opština Preševo mora da bude prisutna na svim sajmovima u regionu i okruženju, kao i na privrednim manifestacijama gde bi promovisala svoju privredu i mogućnost ulaganja.

Da bi sve ovo postigla opština Preševo treba da odredi lokaciji ove zone.

Tabela 1. SWOT analiza za srednjoročni projekat Industrijske zone (parka) Preševo

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Izuzetno atraktivna lokacija	Nepostojanje urbanističkog plana za buduću zonu	Sloboda u inicijativi od strane opštine i drugih zainteresovanih privrednika	Mogućnost otvaranja sličnih industrijskih parkova u okruženju
Blizina koridora 10	Relativan problem sa zemljištem u privatnom vlasništvu	Šansa da preševo bude prva privlačna industrijska zona za strane i naše investitore u regionu južne Srbije, a i šire	Nerazumevanje vlasnika zemljišta i građana o značaju industrijske zone za grad Preševo
Blizina aerodroma Niš, Skoplje, Priština	Trenutno nepostojeća infrastrukturna opremljenost lokacije	Smanjenje poreskih opterećenja od strane Vlad Republike Srbije	
Blizina železničkog prevoza	Nerefomisana opštinska administracija	Smanjenje komunalnih i drugih dažbina u odnosu na sve opštine u okruženju	
Mogućnost brzog infrastrukturnog uređenja u budućnosti	Nedovoljno kompjuterizovana opštinska uprava	Uvođenje niza podsticajnih mera, koje su u nadležnosti opštine	

		Preševo, a koje su odlučujuće za buduće investitore	
		Rekonstrukcija Magistralnog puta M25	
		Rekonstrukcija puta od Bujanovca do granice sa Makedonijom	
		Najava ubrzanja radova na koridoru 10 od strane EU i Grčke i Vlade Republike Srbije	

**PROFIL SLOBODNE ZONE PREŠEVO (SZP) KAO DUGOROČNOG
PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE**

Naziv projekta	Izgradnja SLOBODNE ZONE PREŠEVO		
Kratki opis projekta	Projekta se odnosi na formiranje modernog kacionarskog društva koje bi osnovalo Slobodnu zonu Preševo. Jedan od akcionara bila bi i opština.		
Osnovna polazišta i ciljevi	Ekonomski razvoj celokupne opštine		
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine Preševo i budući akcionari		
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2015		
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	90% Opština i akcinari	10% donatori	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Stanovnici grada Preševa, privrednici iz opštine i okruženja, investitori iz okruženja itd.		
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Formiranjem slobodne zone Preševo bi uposlilo svoje stanovike i postalo bi atraktivno za domaće i strane investitore.		
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera).	Za predloženi projekat postoji samo predlog Instituta. Potrebno je pribaviti sve potrebne projekte i papirologiju.		

Slobodne zone kao mesta poslovanja, neodoljivo privlače strane investitore. *Zone su preporodile privrede gde god su otvorene.* Tu ideju su mnoge države veoma brzo kopirale. Od **800**, koliko ih je bilo pre dvadesetak godina, danas ih ima oko **3.500**. U slobodnim zonama u svetu radi **50 miliona ljudi**, ostvarujući oko **25 odsto međunarodne ekonomske razmene**.

U Srbiji postoje 11 slobodnih zona, a najbolje su u **Pirotu i Subotici**, zatim poznate su zone u **Šabcu, Beogradu i Novom Sadu**. *Slobodne zone se smatraju inkubatorima ekonomskog razvoja.*

Počela je izrada nacrtu novog zakona. Očekuje se da u prvom tromesečju 2006. godine počne skupštinska procedura i njegovo usvajanje. Očekuje se da će u novom zakonu biti zastupljena najbolja svetska rešenja. ***Država ce novim zakonom ponuditi veće pogodnosti za poslovanje nego u zonama zemalja u okruženju.*** Predviđa se nenaplaćivanje carine i poreza na dodatu vrednost, ali i poreza na dobit i doprinose. Potrebne su i državne subvencije za pokretanje proizvodnje i razvoj infrastrukture. O razvoju zona trebalo bi da brine posebno telo pri nadležnom ministarstvu. Sve ove novotarije mogu poboljšati uslove za osnivanje slobodne zone Preševo.

Postoji mnogo uspešnih primera slobodnih zona. U različitim sredinama u njima uspevaju različiti tipovi.

Primer:

*Primera radi Dubai se odrekao poreza i carina na svojim pešćanim dinama. Danas je zona **Dzabal Ali** jedna od najuspešnijih na svetu. Prostire se na 100 kvadratnih kilometara i ima više od 1000 inostranih firmi.*

Buduća slobodna zona u opštini Preševo morala bi da bude atraktivnija od svih u Srbiji kako bi privukla buduće strane investitore. ***Opština treba da se odrekne od prihoda od svih dažbina prilikom izgradnje objekata u zoni, uključujući i sve takse u roku od deset godina od početka korišćenja izgrađenog kapaciteta. Opština Preševo bi trebalo i da obezbedi 5-10 ha prostora, sa mogućnošću proširenja. Prostor bi trebalo da ima optički kabal, vodovodnu mrežu, kanalizaciju i savremenu trafostanicu. U zoni je poželjno da rade proizvodne firme, firme koje će skladištiti, pretovarati i pakovati robu za međunarodni transport. Potrebno je da zona ima kontejnerski terminal, špediciju, i organizaciju transporta i potrebno je da pruža sve usluge u modernom logističkom centru na granici sa Makedonijom. Poželjno je i da carinska ispostava bude u granicama zone, a to bi garantovalo brzu uslugu, što bi zadržavanje kamiona i teretnih vozova svelo na najmanju moguću meru.***

MISIJA slobodne zone treba da bude ***konstantno poboljšanje kvaliteta usluga koje pruža korisnicima, pod najpovoljnijim uslovima u regionu uz kreiranje blagostanja za državu i vlasnike zone, pri tome poštujući najviše profesionalne i ekološke standarde.***

Slobodna zona Presevo treba da bude prostor na površini od najmanje **5-10ha** atraktivne lokacije u ovom slučaju na **lokaciji blizu granice sa Makedonijom**. Ova lokacija treba da omogući intenzivne veze i slobodan protok robe i kapitala u međunarodne ekonomske tokove. Potrebno je iskoristiti prednost i odlične mogućnosti:

- ***drumskog Koridora 10,***
- ***železničkog-koloseka koji prolazi blizu ove lokacije***
- ***i možda iskoristiti blizinu skopskog aerodroma tzv. vazdušnog transporta.***

Uvoz u Zonu i izvoz iz nje treba da budu potpuno slobodni, i netreba da se primnejuju:

- ***kontigenti,***
- ***uvozne ili izvozne dozvole i***
- ***druga ograničenja spoiljno-trgovinskog prometa.***

Postupak privremenog iznošenja robe van granica zone u cilju finalizacije, dorade, prerade i ugradnje, atestiranja i marketinškog prezentiranja takođe je dozvoljen i jednostavan.

Uslovi poslovanja u slobodnoj Zoni su povoljniji i liberalniji nego izvan Zone. Zakon o slobodnim zonama (***sl. List SRJ 81/94***) reguliše dugoročne garancije za korisnike slobodnih zona i obezbeđuje im kvalitetnije i stabilne uslove poslovanja, što uz pojednostavljene administrativne procedure i predviđene olakšice, svim korisnicima omogućava uspešnije poslovanje a državi i opštini ostvarenje čitavog niza pozitivnih efekata koje nudi ovakav koncept.

Korisnici slobodne zone ne plaćaju carinske dažbine na unešenu robu za rad u zoni (oprema, rezervni delovi, sirovine i materijali). Carinske obaveze nastaju samo ako se roba izvozi na domće tržište i odnosi se isključivo na ino-komponentu sadržanu u toj robi. Korisnici Zone imaju mogućnost da izaberu da li će obaveze izmiriti po carinskoj stopi propisanoj za finalni proizvod ili stopi propisanoj za ino-komponentu.

PDV se ne plaća, shodno članu 24 Zakona o PDV, na unos dobara u slobodnu zonu, osim dobara ra krajnju potrošnju u slobodnoj zoni (tačka 5) i na pružanje prevoznih i drugih usluga korisnicima slobodnih zona koje su neposredno povezane sa unosom dobara u slobodni zonu (tačka 6).

Sa ciljem konstantnog poboljšanja kvaliteta i spektra usluga, slobodna zona svojim korisnicima mora da pruža i niz dodatnih usluga, kreirajući sistem „**One stop shop**“ gde na jednom mestu, uz minimum napora korisnici mogu u celosti uspešno regulisati svoje programe:

- **Banka**
- **Osiguranje**
- **Špedicija**
- **Usluge manipulacije robom**
- **Održavanje**
- **Restoran**

Slobodna zona se osniva kao moderno akcionarsko društvo koje mogu da čine uglavnom:

- privatne kompanije,
- banke,
- državne institucije,
- opština kao i
- kompanije u mešovitom vlasništvu.

Slobodna zona treba da upravlja određenim proizvodno-skladišnim prostorom (**najmanje 20 000 kvm**) na kome bi se moglo uposliti od 50-100 korisničkih programa i zaposliti preko 500 radnika.

Prozvodno skladišni prostor u Zone treba da sadrži:

- Zatvoreni proizvodni ili skladišni prostor
- Poluzatvoreno-skladišni prostor i nadstrešnice
- Otvoreni skladišni prostor.

Preduzeće koje rukovodi Zonom može da ostvaruje sledeće prihode¹⁴:

1. Zakup proizvodno-skladišnog prostora

- *Zatvoreni skladišni i prizvodni prostor..... 7eura po m2*
- *Poluzatvoreno-skladišni prostori i nastrešice..... 2 eura po m2*
- *Otvoreni skladišni prostor..... 1,5 eura po m2*

2. Zakup zemljišta

- *Naknada za korišćenje infrastrukturno opremljenog zemljišta koje se nalazi u režimu zone..... 0,70 eura po m2*
- *Naknada za korišćenje infrastrukturno opremljenog zemljište koje se nalazi van režima zone..... 0,40 eura po m2*

¹⁴ Prihodi koji se mogu ostvariti obuhvataju cene koje su trenutno važeće u zonama u Srbiji koje već rade.

- *Naknada za korišćenje zemljišta koje nije infrastrukturno opremljeno i koje se nalazi van režimu zone.....0,20 eura po m²*

3. Zakup poslovnog prostora

- *Namešteni kancelarijski prostor.....15 eura po m² mesečno*
- *Nenamešteni kancelarijski prostor..... 12 eura po m² mesečno*

4. Naknada za prisustvo službi

Naknada za prisustvo službi u zoni obuhvata:

- *Fizičko obezbeđenje*
- *Protivpožarnu zaštitu*
- *Prisustvo carinske službe*
- *Održavanje primarne strukture i spoljne rasvete*
- *Iznosi.....0.30 eura po m²*

5. Ulaznica (licenca)

Korisnik plaća licencu za ugovoreni program koji se obavlja u zoni u ukupnom iznosu od 10-15.000 eura. Licencu u iznosu od 5.000 eura plaća:

- *korisnik za drugi ugovoreni program*
- *novi korisnik koji u istom prostoru želi da obavlja isti ugovoreni program, kao i korisnik-potpisnik osnovnog ugovora.*

6. Izgradnja objekata

Naknada uređivanje građevinskog zemljišta za objekte u zoni obračunava se u visini naknade u skladu sa odlukom skupštine opštine.

7. Komunalne i ostale usluge

Komunalna potrošnja korisnika u zoni i usluge date korisnicima koje se naplaćaju preko operatera zone, obračunavaju se uvećane za manipulativne troškove u visini od 3%.

8. Telekomunikacije

9 Stimulacije

1. Popust u iznosu od 10% na sve usluge korisnik može dobiti ako ispunjava neki od sledećih uslova:
 - *Ukoliko je korisnik akcionar slobodne zone;*
 - *Ukoliko korisnik ima izvoz iz zone veći od 50%*
 - *Ukoliko korisnik u proizvodnji koristi 50% domaćeg repromaterijala,*
 - *Ukoliko korisnik zapošljava više od 20 radnika*

Ove stimulacije ne mogu se primenjivati kumulativno.

Tabela 2. SWOT analiza za dugoročni projekat slobodne zone Preševo

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Izuzetno atraktivna lokacija	Nepostojanje urbanističkog plana za buduću zonu	Sloboda u inicijativi od strane opštine i drugih zainteresovanih privrednika	Najave otvaranja slobodnih zona u Vranju i Vladičinom Hanu

Blizina koridora 10	Relativan problem sa zemljištem u privatnom vlasništvu	Najava ubrzanja radova na koridoru 10 od strane EU i Grčke i Vlade Republike Srbije	Slobodne zone u Makediniji
Blizina aerodroma Niš, Skoplje, Priština	Trenutno nepostojeća infrastrukturna opremljenost lokcije	Smanjenje poreskih opterećenja od strane Vlad Republike Srbije	Buduće slobodne zone u regionu
Blizina železničkog prevoza		Smanjenje komunalnih i drugih dadžbina u odnosu na sve opštine u okruženju	
Mogućnost brzog infrastrukturnog uređenja u budućnosti		Usvajanje novog zakona o slobodnim zonama koji se očkuje 2006. godine	

**PROFIL IZGRADNJE MULTIFUNKCIONALNIH OBJEKATA U OKVIRU
MESNIH ZAJEDNICA U KOJIMA NE POSTOJE MESNE KANCELARIJE KAO
SREDNJOROČNOG PROJEKTA GRADA PREŠEVA**

Naziv projekta	Izgradnja MULTIFUNKCIONALNOG OBJEKTA u mesnim zajednicama		
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na izgradnju multifunkcionalnog objekta za mesne zajednice.		
Osnovna polazišta i ciljevi	Izgradnjom novih multifunkcionalnih objekata neke MZ bi po prvi put dobile mesne kancelarije, ambulantu, poštu, prostoriju za kuturno-edukativnu i zabavnu aktivnost.		
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine Preševo, mesne zajednice, građani i donatori		
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2010		
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	50% Opština i akcinari	50% donatori	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Stanovnici mesnih zajednica u kojima nema adekvatnih objekata, omladina i deca mesnih zajednica itd.		
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Građani će moći na adekvatan način da ostvaruju sve svoje potrebe u MZ, adekvatnu zdravstvenu zaštitu, i uz pomoć pošta biće u komunikaciji sa svetom.		
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera).	Za predloženi projekat postoji samo predlog Instituta. Potrebno je pribaviti sve potrebne projekte i papirologiju i obezbediti finansijska sredstva.		

Eksperti Instituta za mala i srednja preduzeća su obilaskom mesnih zajednica na terenu u opštini Preševo i u razgovoru sa savetima mesnih zajednica uvidela da veći broj od 23 mesne zajednice nema građevinsko-prostorne mogućnosti za razvoj i edukaciju stanovnika mesnih zajednica. To su sledeći nedostajući objekti:

- *mesna kancelarija,*
- *ambulanta,*
- *pošta,*
- *prostoriju za kulturno-edukativne i zabavne aktivnosti itd.*

Eksperti Instituta predlažu izgradnju **tipskih multifunkcionalnih objekata** u svim mesnim zajednicama gde nedostaju gore pomenuti objekti. Multifunkcionalni objekti bi bili tipski. Sadržali bi u sebi prostorije za mesnu zajednicu, biblioteku, ambulantu (u mesnim zajednicama gde ona ne postoji), poštu (u mesnim zajednicama gde ne postoji) i prostoriju za kulturnoedukativne i zabavne kativnosti.

Da bi se sagradio ovakav objekat potrebne su sledeće aktivnosti:

- **potrebno je da mesna zajednica odredi lokaciju,**
- **poželjno je da zemljište bude u vlasništvu opštine,**
- **ukoliko zemljište nije u vlasništvu opštine treba prtedvideti i opciju otkupa zemljišta od individualnih vlasnika,**
- **obezbediti sve potrebne papire i projekat**
- **obezbediti finansijsk aredstva ya izgradnju.**

Glavni inicijator i finansijer ovih kativnosti treba da bude SO Preševo uz pomoć određenih donatora. Efekti izgradnje ovakvih objekata su višestruki i to:

- **stanovnici MZ dobijaju svoju kancelariju, gde mogu da rešavaju svoje probleme;**
- **zdravstvena zaštita ljudi se približava građaninu, dostupna je i veoma je blizu.**
- **otvaranjem pošta poboljšva se komunikacija stanovnika MZ sa gradom, okruženjem i svetom;**
- **otvaranjem kulturnoedukativne i zabavne prostorije, omogućava se vezivanje mladih ljudi za selo i svoju mesnu zajednicu čime se sprečava odlazak ljudi iz MZ.**

PROFIL IZGRADNJE EKOLOŠKE DEPONIJE KAO SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO

Naziv projekta	Izgradnja EKOLOŠKE DEPONIJE »PRŽAR»				
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na izgradnju ekološke deponije, čime bi se smanjila zagađenost i povećala čistoća u gradu.				
Osnovna polazišta i ciljevi	Ekološki čista opština				
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine Preševo, Vlada Republike Srbije, Banke, Međunarodne organizacije i donatori				
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2015				
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	20% Opština	20% donatori	40% Banke	20% Vlada Republike Srbije	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Stanovnici grada Preševa, privrednici iz opštine itd.				
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Formiranjem ekološke deponije rešio bi se jedan od glavnih problema u gradu, a sve bi to doprinelo čistijem i zdravijem gradu.				
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera).	Za predloženi projekat postoji predlog Instituta. Postoji program rada i glavni projekat koji je naručila SO Preševo.				

Cilj ovog projekta je izgradnja ekološke deponije koja treba da omogući da :

- *deponija bude ekološka;*
- *da smeće bude čisto*
- *da smeće bude bezbedno za okolinu*
- *da smeće bude bezbedno za vazduh, zemljište i podzemne vode.*

Cilj je da ekološka deponija osim ekološke ostvari i ekonomske koristi.

Da bi se sve ovo ostvarilo potrebno je prvo sanirati postojeću deponiju koja se nalazi u Preševu i izgraditi takvu ekološku deponiju koja će moći da ostvari gore navedene ciljeve.

U industrijskim zemljama za svakim građaninom godišnje ostaje **300 do 400 kilograma smeća godišnje**. Ovo smeće se odlaže na bezbednim i sanitarnim deponijama koje podrazumevaju *zaštitu podzemnih voda* (podzemne vode tajnim kanalima umnogome zagađuju zemljište i bunarsku vodu) i *zaštitu vazduha* od štetnog i opasnog deponijskog gasa.

Deponijski gas nastaje na svakoj deponiji (pa i u ovoj u Preševu) *razgradnjom organskih supstanci i veoma je štetan, jer u proseku sadrži čak 50 odsto metana koji je u određenim uslovima i eksplozivan*. Pored toga *metan je 20 puta štetniji za klimu i ozonski omotač, nego ugljendioksid*. Da bi se odstranili negativni uticaji nekontrolisanog širenja deponijskog gasa, uz pomoć specijalnih sonde koje se zabadaju u deponije *skuplja se taj gas, isisava, sabija i suši i usmerava ka motoru za sagorevanje u takozvane baklje i tako bezbedan odlazi u atmosferu. To je suština projekta ekološke deponije*.

To nije sve: *gasni motor može da bude i generator za proizvodnju skupe električne energije, a preko izmenjivača toplote, može da se dobije i toplotna energija*, koja je pogodna za staklenike i plastenike za proizvodnju ranog povrća i cveća ili recimo za proizvodnju tople vode za grejanje stambenih zgrada.

Po procenama stručnjaka za godišnju količinu od 50.000 tona smeća koliko inače proizvede grad od 150.000 stanovnika, za 20 godina na deponiji bi nastalo 200 miliona kubnih metara deponijskog gasa. Ako bi se sistemom sakupljanjem gasa za gasne motore koristilo samo polovina navedene količine omogućila bi godišnju proizvodnju od devet miliona kilovati struje i 12 miliona kilovata toplote.

**PROFIL REHABILITACIJE KOLOVOZA M 25 KAO SREDNJOROČNOG
PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO**

Naziv projekta	Rehabilitacija kolovoza M25
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na rehabilitacija kolovoza M25; deonice: Preševo administrativna granica sa Kosovom u dužini od 14.045 km
Osnovna polazišta i ciljevi	Bolji putevu u cilju bolje i brže ferkvenkcije i komunikacije
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine Preševo, Vlada Republike Srbije, Banke, Međunarodne organizacije i donatori
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2007
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	Ukupna rekapitulacija radova iznosi: 196.583.516,00 dinara.
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Stanovnici grada Preševa, privrednici iz opštine, građani Kosova i građani oklnih oština u okruženju, itd.
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Rehabilitacijom kolovoza M25, došlobi do bržeg protoka ljudi, robe i kapitala. Poboljšao bi se i kavlitet života, došlo bi do otvaranja mnogih turističkih i uslužnih objekata, a sve to bi uticalo na novo zapošljavanje građana.
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inžinjera).	Postoji idejni i glavni projekat koji je naručila SO Preševo. Projekat je urađen 2003. godine

PROFIL REKONSTRUKCIJE LOKALNOG PUTA

«GRANICA KATASTARSKE OPŠTINE BUJANOVAC-RAJINCE-MIRATOVAC-GRANICA SA MAKEDONIJOM» KAO SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO

Naziv projekta	Rekonstrukcija lokalnog puta «Granica katastarske opštine sa Bujanovcom-Rajince-Miratovac-Granica sa Makedonijom»
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na rekonstrukciju lokalnog puta. Rekonstrukcija se odnosi na dve deonice i to: Deonica 1: Kroz selo Miratovac i od Miratovca do granice sa Makedonijom. Dužina 2,3 km. Deonica 2: Kroz selo Rajince i od Rajinca do granice katastarskih opština Bujanovac i Preševo. Dužina: 1.5 km
Osnovna polazišta i ciljevi	Bolji putevu u cilju bolje i brže ferkvenkcije i komunikacije stanovnika navedenih sela i građana Bujanovca i Preševa prema Makedoniji.
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine Preševo, Vlada Republike Srbije, Banke, Međunarodne organizacije i donatori
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2007
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	Ukupna rekapitulacija radova iznosi: <i>deonica 1: 123.091.589.dinara.</i> <i>deonica 2: 63.411.137.20 dinara</i>
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Stanovnici grada Preševa, Bujanovca i Republike Makedonije kaso i ostali građani SCG.
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Rekonstrukcijom navedenog lokalnog puta kroz dve deonice, došlo bi do bržeg protoka ljudi, robe i kapitala. Poboljšao bi se i kvalitet života, došlo bi do otvaranja mnogih turističkih i uslužnih objekata, a sve to bi uticalo na novo zapošljavanje građana.
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera)	Postoji idejni i glavni projekat koji je naručila SO Preševo. Ukupna rekapitulacija radova iznosi: 196.583.516,00 dinara. Projekat je urađen 2005. godine

**PROFIL PROJEKTA IZGRADNJE «VELIKE ZELENE PIJACE» PREŠEVO
KAO SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO**

Naziv projekta	Projekat izgradnje velike zelene pijace u Preševu
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na izgradnju velike zelen pijace. Lokacija se nalazi u centru grada.
Osnovna polazišta i ciljevi	Bolja snabdevenost građana voćem ,povrćem i drugom robom. Jeftiniji i bolji pristup lokanih proizvođača voća i povrća. Po standardima sagrađen, opremljen i ekološki čist prostor i okruženje.
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Fond za građevinsko zemljište Preševa
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2010
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	Ukupna rekapitulacija radova iznosi: 3.844.812.44 din
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Stanovnici grada Preševa, Bujanovca i Republike Makedonije.
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Očekivana dobit za JKP, građani Prešava su bolje snabdeveni, nova radna mesta i poboljšanje kvaliteta života.
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera).	Postoji idejni i glavni projekat koji je naručila SO Preševo. Projekat je urađen 22.11. 2001. godine

PROFIL PROJEKTA ADAPTACIJE DOMA ZDRAVLJA U VANBOLNIČKO PORODILIŠTE KAO SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO

Naziv projekta	Projekat adaptacije doma zdravlja u vanbolničko porodilište
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na izgradnju porodilišta koje nedostaje gradu Preševu. Lokacija se nalazi u centru grada.
Osnovna polazišta i ciljevi	Bolja zdravstvena zaštita žena i odojčadi.
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	SO Preševo, Vlada Republike Srbije
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2010
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	Ukupna rekapitulacija radova iznosi: 8.376.711.85 din
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Žene Preševa, Bujanovca i graničnih mesta u Makedoniji.
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Najveća korist su zdrave i rođene bebe, i nova radna mesta
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera).	Postoji idejni i glavni projekat koji je naručila SO Preševo. Projekat je urađen septembra 2002. godine

**PROFIL PROJEKTA REGULACIJE PREŠEVSKRE REKE KAO
SREDNJOROČNOG PROJEKTA RAZVOJA OPŠTINE PREŠEVO**

Naziv projekta	Projekat regulacije Preševske reke
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na sanaciju i regulaciju Preševske reka koja je trenutno zagađena.
Osnovna polazišta i ciljevi	Čisto i uređeno rečno korito
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	SO Preševo, Vlada Republike Srbije, donatori
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2015
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Građani Preševa, kao i flora i fauna u gradu
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Poboljšanje kvaliteta života građana
Stanje pripreme projekta (npr: studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera).	Postoji elaborat o tehničkoj kontroli koji je naručila SO Preševo. Projekat je urađen septembra 2003. godine

PROFIL OBJEKATA NA KORIDORU 10 NA TERITORIJI OPŠTINE PREŠEVO

Naziv projekta	Izgradnja uslužnih objekata na delu Koridora 10 koji prolazi kroz teritoriju opštine Preševo
Kratki opis projekta	Projekat se odnosi na izgradnju multifunkcionalnih uslužnih objekata na Koridoru 10
Osnovna polazišta i ciljevi	Privredni razvoj opštine, podsticanje sektora turizma i usluga, novo zapošljavanje građana sa teritorije opštine Preševo
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Privatni preduzetnici i investitori
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2008
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	Skupština opštine, strani donatori, privatni preduzetnici, Vlada R. Srbije
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Privatni preduzetnici iz Preševa i iz dijaspore, turisti i poslovni ljudi na proputovanju koji prolaze delom Koridora 10 koji prolazi pored grada Preševa
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Razvoj turizma, sektora usluga, smanjenje nezaposlenosti, iskorišćenje dobre geografske pozicije u cilju poboljšanja kvaliteta života i podsticanja preduzetničkih inicijativa
Stanje pripreme projekta (npr. Studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera)	Finansijsku projekcije će biti moguće uraditi kada država odredi lokacije za gradnju i njihov konačan broj

KORIDOR 10 KAO RAZVOJNA ŠANSA JUGA SRBIJE

U skladu sa ciljevima evropske inicijative za saradnju- SECI, iniciraće se kreiranje boljih objekata i sredstava za prevoz celom dužinom Koridora 10 a samim tim i dela Koridora koji prolazi kroz teritoriju opštine Preševo.

Planira se izgradnja motela, pumpne stanice i ostalih sadržaja koji bi privukli razvoj dodatnih poslova i preduzeća poput: restorana, automehaničarskih radnji, prodavnica auto-delova, maloprodajnih objekata. Ovde se daje prednost multifunkcionalnim objektima i sredstvima za prevoz- koja kombinuju trgovački transportni centri i centri dobrodošlice sa : promotivnim materijalom i informacijama o regionu, literaturi, katalozima, unikatnim proizvodima u regionu koji mogu da se prodaju u radnji, Ostrvom za dizel gorivo i gas , Centrom za podmazivanje i održavanje kamiona. Glavna zgrada može da sadrži : hotel, restoran, prodavnicu putnih i sitnih ličnih potrepština, privatno kupatilo, hemijsko čišćenje, internet kiosk, poslovni servis ATM, FAY, telefonsku govornicu, igraonicu, brzu hranu.

Objekti i sredstva za prevoz i usluge, kao i promotivni naponi poslužiće povećanju toka turističkog prometa kroz ceo region, i generisati mogućnost za razvoj poslovnih poduhvata malog biznisa u objektima i sredstvima za prevoz- da služe putujućoj javnosti. Održiva opcija za razvoj trgovačkih transportnih centara i centara dobrodošlice odmorišta jeste, uspostavljanje ugovaračkih sporazuma između javnih agencija i profitno orijentisanih korporacija, preko uspostavljanja PRIVATNO-JAVNOG PARTNERSTVA na nivou opštine Preševo.

Promocija sektorskog i lokalnog partnerstva jeste značajan trend za jačanje konkurentnosti i zapošljavanja. Ovde se posebno izdvajaju:

Partnerstvo u klasterima, takozvana sektorska partnerstva input output industriji, tekstilu, dizajnu, štampi. Kod ovih partnerstava u cilju zapošljavanja i konkurentnosti malih firmi treba uraditi SWOT analizu kolektivne snage i slabosti, sagledati probleme kao nedostatak veština, investicione podrške, kvaliteta. Na primer GIDS model u SAD je razvio industrijski razvoj kooperacija.

Naš predlog je da se u opštini Preševo realizuje lokalno partnerstvo koje čine opština, obrazovne i trening organizacije, socijalne službe, radnici, poslodavci i lokalni biro tržišta rada.

Tabela br.1 : SWOT analiza za objekte koji će biti izgrađeni na Koridoru 10 na teritoriji opštine Preševo

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Pozicija opštine i sama činjenica da Koridor 10 prolazi kroz Preševo	Nepostojanje mogućnosti mikrofinansiranja, nerazvijanje garancija na lokalnom nivou	Povećanje svesti građana, preduzetnika i opštinske administracije za strateški značaj Koridora 10	Sporost države u smislu izgradnje objekata na Koridoru 10, neispunjavanje planova koji su zacrtani ,

		ulaganja kapitala u objekte koji se nalaze na koridoru u opštini Preševo	
Visoke potrebe za samozapošljavanje kao jedine mogućnosti zaposlenja- kao osnov osnivanja vlastitih firmi i radnji	Nedovoljno razvijena infrastruktura	Mogućnost ulaganja kapitala iz dijaspore	Mogućnost da Vlada Grčke odustane od finasiranja Koridora 10 u Srbiji kao partnera iz EU (EBRD)
Blizina granice sa R. Makedonijom			Mogućnost da se ulaganja usmere na put E80 ka bugarskoj granici a ne prema Preševu i granici sa R. Makedonijom

PROFIL TURISTIČKE ORGANIZACIJE PREŠEVA

Naziv projekta	Formiranje Turističke organizacije Preševa
Kratki opis projekta	Osnivač bi bila opština Preševo i formirala bi se organizacija koja bi se bavila isključivo promocijom turističke ponude grada Preševa
Osnovna polazišta i ciljevi	Podsticaj razvoja turizma, izgradnja novih neophodnih kapaciteta, iskorišćavanje dobre geografske pozicije grada Preševa
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine Preševo i sadašnji i budući vlasnici turističkih objekata
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2008
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	50% opština- 50% akcionari
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Vlasnici turističkih objekata i opština iz razloga što bi se turistička organizacija bavila realizacijom marketing strategije i promocije turističke ponude Preševa, osmišljavanjem projekata proširenja ponude, inovacijama
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Turistička organizacija Preševa bi bila centar za promociju i logistiku turističke ponude grada, od njenog rada bi umnogome zavisilo poslovanje turističkih objekata koji bi sigurno bili izvor novog zapošljavanja stanovnika Preševa
Stanje pripreme projekta (npr. Studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera)	

PROFIL HOTELSKOG OBJEKTA U GRADU PREŠEVO

Naziv projekta	Izgradnja hotelskog kapaciteta u Preševu, kategorizacija-3*, kapacitet-50 soba
Kratki opis projekta	Izgradnja hotelskog kapaciteta na području užeg centra grada Preševa
Osnovna polazišta i ciljevi	Razvoj turizma, podrška razvoju celokupne privrede grada jer trenutno tako neophodan kapacitet ne postoji
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Privatni preduzetnici
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2010
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	100% privatni kapital
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Preduzetnici koji imaju poslovne kontakte i saradnju sa preduzetnicima iz Preševa, sa predstavnicima lokalne samouprave
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Novo zapošljavanje, povećanje atraktivnosti Preševa kao biznis destinacije
Stanje pripreme projekta (npr. Studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera)	Predloženi projekat je predlog, potrebne parametre u vezi slobodnog zemljišta, njegove cene će nam dati opštinske vlasti

PROFIL IZGRADNJE HOTELSKOG KAPACITETA NA LOKACIJI „PRŽAR”

Naziv projekta	Izgradnja hotelskog kapaciteta na lokalitetu „Pržar“ pored magistralnog puta M25
Kratki opis projekta	Izgradnja hotela, benzinske stanice, retno restorana
Osnovna polazišta i ciljevi	Ekonomski razvoj siromašnog planinskog dela opštine Preševo, zapošljavanje stanovništva iz tog dela opštine
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Privatni preduzetnici
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2015
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	100% privatno vlasništvo
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Korisnici bi bili građani Preševa, poslovni ljudi iz regiona, putnici koji često koriste magistralni put M25 koji spaja preševo sa regionom
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Došlo bi do razvoja turizma, turističke ponude grada, novog zapošljavanja, posebno do oživljavanja gotovo na svaki način zamrlog(u ekonomskom smislu) planinskog dela opštine Preševo
Stanje pripreme projekta (npr. Studija izvodljivosti, preliminarne ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera)	Predlog Instituta; potreban parametar cene zemljišta, vlasništvo, uklanjanje deponije sa tog područja

**PROFIL IZGRADNJE HOTELSKO- REKREATIVNOG KAPACITETA NA
POSTOJEĆEM OBJEKTU OSNOVNE ŠKOLE U CEREVAJKI**

Naziv projekta	Izgradnja i renoviranje hotelsko-rekreativnog kapaciteta na objektu osnovne škole u Cerevajki
Kratki opis projekta	Dovršavanje postojećih kapaciteta od 16 soba i izgradnja novog, izgradnja sportskog terena
Osnovna polazišta i ciljevi	Ekonomski razvoj planinskog dela grada Preševa, osposobljavanje kapaciteta namenjenih deci i učenicima osnovnih i srednjih škola
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Skupština opštine, privatni preduzetnici
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2015
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	Skupština opštine, strani donatori, privatni preduzetnici
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	učenici koji pohađaju osnovnu i srednju školu
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Novo zapošljavanje, mogućnost za odmor učenika, učenje u prirodi, ekonomski razvoj planinskog dela Preševa
Stanje pripreme projekta (npr. Studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera)	Potrebni parametri: cena i vreme za dobijanje dozvola za gradnju

PROFIL IZGRADNJE HOTELSKO-REKREATIVNIH KAPACITETA NA LOKALITETU JEZERA KOD BUŠTRANJA I ORAOVICE

Naziv projekta	Izgradnja hotelsko-rekreativnih kapaciteta na lokalitetima kod Buštranja i Oraovice
Kratki opis projekta	Izgradnja turističkih kapaciteta na atraktivnim lokacijama
Osnovna polazišta i ciljevi	Ekonomski razvoj, novo zapošljavanje, razvoj turističke ponude
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Privatni preduzetnici
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2015
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	Skupština opštine, privatni preduzetnici
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Građani Preševa i okolnih gradova u regionu
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Poboljšanje kvaliteta života građana Preševa, organizovanje kulturnih i sportskih manifestacija,
Stanje pripreme projekta (npr. Studija izvodljivosti, preliminarna ili finalna izrada, faktura o količinama, procena troškova od strane inženjera)	Potrebni parametri: izgradnja potrebne infrastrukture, vlasništvo zemljišta, dozvole za gradnju

PROGRAM ZA USMERAVANJE I PODSTICANJE RAZVOJA TURIZMA U OPŠTINI PREŠEVO

Saglasno raspoloživoj resursnoj osnovi i dostignutom nivou razvijenosti, kao i važnijim trendovima na domaćem tržištu osnovni ciljevi Programa za podsticanje razvoja turizma u opštini Preševo u narednih 10 godina su:

- *Intenziviranje ukupnog broja turističke industrije kroz potpunije korišćenje postojećih kapaciteta, poboljšanje strukture i kvaliteta proizvoda, kao i drugih bitnijih faktora njihove konkurentnosti, uz potenciranje inovativnosti, selektivnosti i ržišnosti*
- *Reintegracija Preševa kao turističke destinacije na domaćem i regionalnom tržištu, koja se najefikasnije može ostvariti usklađivanjem strukture, kvaliteta i cena proizvoda i usluga sa zahtevima odgovarajućih segmenata domaće tražnje uz intenzivnu promociju turističkog proizvoda*
- *Povećanje domaćeg turističkog prometa zbog njegovih višestrukih ekonomskih, socijalnih, demografskih, ekoloških i drugih efekata*
- *Efikasno i održivo upravljanje razvojem turizma, do koga se može odći stalnim preduzimanjem inovativnih mera i aktivnosti u pogledu dogradnje postojećih i razvijanja novih komponenti njenog organizovanja i funkcionisanja*
- *Izgrađivanje privrednog ambijenta koji će stimulatивно delovati na učaganja i poboljšanje poslovanja u ovoj privrednoj grani*

Posebni ciljevi Programa su:

1. *razvoj malih i srednjih preduzeća u oblasti turizma*
2. *osnivanje turističke organizacije grada Preševa koj bi bila logistika razvoju turizma i turističkih kapaciteta*
3. *poboljšanje smeštajne ponude izgradnjom kapaciteta više kategorije*
4. *izgradnja neophodne turističke infrastrukture*
5. *izgradnja objekata u skladu sa zahtevima savremenog tržišta*
6. *unapređenje kvaliteta ponude obnovom i modernizacijom postojećih objekata*
7. *unapređenje kvaliteta ponude izgradnjom novih sadržaja*
8. *produžetak turističke sezone*
9. *razvoj turističkih aktivnosti u skladu sa principima održivog razvoja*

Radi prevazilaženja evidentnog zaostajanja opštine Preševo u infrastrukturnom opremanju i izgradnji turističkih objekata kao ograničavajućem faktoru za razvoj turizma, potrebno je preduzeti sledeće mere:

- *urediti i adekvatno koristiti zemljište namenjeno opštoj rekreaciji i turističkim uslugama*
- *izgraditi komunalnu infrastrukturu koja pripada eksternim tehničkim sistemima višeg reda, odnosno lokalne saobraćajnice, parkinzi, autobuska stanica, vodovod i*

kanalizacija sa uređajima za prečišćavanje otpadnih voda, uređenje javnih površina (trgovi, otvorene pijace, platoi, natkrivene pešačke komunikacije, atrijumi, dečja igrališta).

- *Izgradnja sportsko-rekreativnih sadržaja*

Kako bi se turistička ponuda opštine Preševo razvijala potrebno je ispuniti sledeće uslove:

- *Obogaćivanje vanpansionskih sadržaja u skladu sa zahtevima tržišta*
- *Izgradnja posebno specijalizovanih turističkih objekata (eko hoteli, butik hoteli, seoski hoteli, porodični pansioni)*
- *Realizovati projekte koji upotpunjuju turistički proizvod kroz plasman kulturnih, istorijskih i drugih antropogenih atraktivnosti Preševa. kao posebnih vanpansionskih sadržaja*
- *Realizovati projekte međugranične saradnje u turizmu*
- *Edukativne i socijalne projekte u turizmu koji su namenjeni mladima i socijalno ugroženim slojevima stanovništva*

Atraktivne lokacije za gradnju turističkih objekata u opštini Preševo:

1. *Istraživačkim radom na terenu, tim Instituta MSP je utvrdio da je opštini Preševo prvenstveno potrebna izgradnja objekta hotela u samom gradu sa kapacitetom od 50 soba i svim dodatnim sadržajima (restoranom, barom). Hotelski objekat će biti neminovnost kako se opština bude razvijala u infrastrukturnom i ekonomskom smislu, a posebno u slučaju da se na teritoriji opštine Preševo realizuje projekat Slobodne zone ili Industrijskog parka jer će sam razvoj privrede usloviti i razvoj i povećanje kapaciteta i kvaliteta turističke ponude. Hotel da ima kategorizaciju 3 zvezdice sa širokom paletom ponude koja bi bila prijemčiva i atraktivna kako za domaće goste, tako i za goste iz inostranstva.*
2. *Isto tako, atraktivna lokacija za gradnju turističkih objekata i promociju turizma u Preševu je i zemljište pored magistralnog puta M25 koji će u perspektivi biti sve frekventniji i uslovljen tesnim poslovnim, porodičnim i kulturnim vezama između stanovništva opštine Preševo i pograničnih opština*

Prvi uslov da bi se uopšte razmišljalo o gradnji turističkih kapaciteta na ovoj lokaciji, potrebno je izmestiti deponiju na drugu lokaciju.

Na ovoj lokaciji predlažemo gradnju jednog objekta na području „Pržara“ , kapaciteta 20 soba, sa etno restoranom i etno kućom koja bi u ponudi imala sve što je karakteristično za ovo podneblje. Tu bi prvenstveno bila zastupljena hrana i preševski specijaliteti („Flija“ na primer“) i suveniri koji su karakteristični za narod koji živi na oštini i njegovu istoriju. Predlažemo da u okviru ovog turističkog kompleksa bude izgrađena i benzinska stanica.

Nedaleko od ove lokacije predlažemo renoviranje kapaciteta koji se nalazi u okviru osnovne škole na području Cerevajke koji bi bili idealni za školski turizam, rekreativnu nastavu, nastavi i edukaciju u prirodi. Ova lokacija nije atraktivna samo na nivou opštine Preševo, već bi bila interesatna i za druge okolne opštine učenike koji su sa teritorije tih opština. Predlažemo stavljanje u funkciju kapaciteta koji mogu da se pretvore u sportske terene.

3. Lokacija kod graničnog prelaza sa R. Makedonijom je veoma atraktivna za izgradnju objekta motela sa svim pratećim sadržajima (benzinska stanica, prodavnica mešovite robe, grill restoran ATM uto-perionica) sa obezbeđenim parkingom i odmorištem i kapacitetom od 25 soba. Ovakav objekat je i predviđen da se izgradi u projekciji izgradnje objekata na Koridoru 10 i neophodan je obzirom da je frekventnost vozila na relaciji Leskovac- Preševo, okvirno oko 10 hiljada dnevno.

4. Lokacija Buštranje i Oraovica, izgradnja multifunkcionalnih objekata sa sportskim terenima, restoranima brze hrane, mogućnost organizacija sportskih takmičenja, organizacija eventa koji bi se institucionalizovali i organizovali svake godine (dani kulture, dani poezije)

Tabela 1. SWOT analiza za izgradnju i promociju turističkih kapaciteta opštine Preševo

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Atraktivne lokacije	Na lokaciji „Pržar“ i granični prelaz nedostatak infrastrukture	Mogućnost ekonomskog oporavka uz primenu Strategije lokalno-ekonomskog razvoja	Turistička ponuda gradova koji se nalaze u blizini Preševa, turistička ponuda u regionu
Koridor 10, magistralni put M25 ka Gnjilanu, centar grada Preševa, jezera kod Buštranja i Oraovice	Postojanje deponiji u blizini lokacije „Pržar“	Verovatnoća za ulaganje R. Srbije u nerazvijena područja juga Srbije	
Frekventnost drumskog saobraćaja na navedenim lokacijama, centar grada koji je najizgrađeniji i najuređeniji sa relativno dobrom infrastrukturom	Nerazvijenost privrede, nezaposlenost, nedovoljna iskorišćenost prekogranične privredne saradnje, loša infrastruktura	Ulaganja međunarodnih organizacija, posebno u infrastrukturne projekte	
		Korišćenje grantova međunarodnih organizacija u smislu razvoja preduzetništva i aktivnog zapošljavanja a sve u cilju povećanja standarda građana	

PROFIL PROJEKTA POSLOVNOG UDRUŽENJA ŽENA PREŠEVA

Naziv projekta	Osnivanje nevladine organizacije „Poslovno udruženje žena Preševa“
Kratki opis projekta	Osnivanje organizacije koja će okupljati žene Preševa i raditi na njihovoj edukaciji, emancipaciji i njihovom intenzivnijem uključivanju u sve društvene sfere
Osnovna polazišta i ciljevi	Edukacija, treninzi, osposobljavanje žena za vođenje sopstvenog biznisa, saradnja sa sličnim organizacijama u zemlji i regionu u cilju daljeg razvoja i involviranja žena Preševa u ekonomske, kulturne, socijalne tokove
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Osnivači nevladine organizacije – postojeće i potencijalne poslovne žene Preševa
Procenjeni vremenski rok implementacije	9-12 meseci
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Ženska populacija grada Preševa starosti od 18 godina pa nadalje
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Novo zapošljavanje žena Preševa, uspostavljanje evropskih standarda, međunarodna saradnja, razmena iskustava i informacija, konkurisanje za grantove kod međunarodnih organizacija

Tabela 1. SWOT analiza za Projekat osnivanja „Poslovno udruženje žena Preševa“

SNAGE	SLABOSTI	ŠANSE	PRETNJE
Svest žena o novoj ulozi u savremenom društvu	Ekonomska neerazvijenost regiona juga Srbije	Sve intenzivnija ulaganja R. Srbije i međunarodne zajednice u region juga Srbije (posebni fondovi izdvojeni za razvoj preduzetništva kod žena)	Bolan period ekonomske tranzicije R. Srbije i spore reforme
Sve veća dostupnost informacija i novih trendova (internet, elektronski mediji, integracija R. Srbije u EU)	Nizak standard, nemogućnost putovanja	Početak ekonomske integracije u regionu po uzoru na Evropsku Uniju i saradnja sa sličnim organizacijama u Evropi i svetu	Nedostatak tradicije organizovanja žena, nepostojanje institucija Aktiva žena, Foruma žena
Novi trendovi u regionu po pitanju slobodnog protoka roba, kapitala, usluga i ljudi	Slabo razvijen nevladin sektor, neorganizovanost ženske populacije	Povećanje svesti muške populacije o značaju emancipacije i napredovanja žena	

Opšte informacije o Profilu

1. OPIS PROFILA PROJEKTA

1. Kratak naziv projekta: Ekonomski razvoj žena Preševa

A) Ciljevi

Opšti cilj ovog projekta je podsticanje i razvijanje poslovne i intelektualne svesti kod žena Preševa, o potrebi menjanja i mogućnosti učešća žena u promenama u društvu i u kreiranju sopstvene budućnosti, kao i u ekonomskom razvoju Preševa, čime se olakšava proces integracije grada u savremene društvene tokove.

B) Svrha projekta

Aktivnosti predviđene projektom imaju za svrhu:

- Podrška inicijativi i ličnom angažovanju žena u kreiranju sopstvene budućnosti i promenama u društvu
- Prevazilaženje stereotipa i predrasuda i mišljenja o ženama na jugu Srbije
- Podsticanje i razvijanje samostalnosti žena i ženske omladine u Preševu i njihovo učešće u formiranju demokratskog sistema vrednosti u društvu
- Razvijanje tolerancije i prihvatanje različitosti u tradicionalnoj preševskoj sredini (polne, kulturološke, verske i nacionalne)
- Razvijanje fleksibilnih stavova u oblasti izbora alternativnih profesija za žene Preševa
- Prilagođavanje i profesionalno usmeravanje žena Preševa prema potrebama tržišta
- Adekvatno prepoznavanje šansi i opasnosti za biznis i adekvatno reagovanje

Šira, odnosno dugoročnija svrha projekta je da se kroz edukaciju, informisanje i animiranje ženska populacija, kao i predstavnici lokalne vlasti uključe u rešavanje problema vezanih za ekonomski razvoj žena.

C) Ciljna grupa:

Ciljna grupa ovog projekta su pre svega **žene Preševa:**

Ova ciljna grupa se može podeliti u tri grupe:

- **Mladi ženski svet uzrasta 15-20 godina**
- **Žene životnog razdoblja 20-30 godina**
- **Žene životnog razdoblja 30-40 godina**
- **Žene životnog razdoblja 40-50 godina i više**

Opis problema i specifičnih potreba za ovaj projekat

Danas smo svedoci sve intenzivnije participacije žena u javnom i društvenom životu u našoj zemlji. Ipak, tokom života u patrijarhalnoj i tradicionalnoj sredini, ona na sebe uzima **nekoliko tipičnih uloga:**

- deteta,
- supruge,
- majke i
- na kraju bake.

Kuća i porodica jedina je sfera u kojoj je dopušteno da deluje. Preševo je definitivno muško orijentisano društvo u kome čelne pozicije ipak zauzimaju muškarci.

Iako je ženska emancipacija stigla i u Preševo, statistike pokazuju da je mali broj žena završio fakultet. Ipak, one koje su od 90-tih godina počele da sazrevaju, ne uklapaju se u ove stereotipe. Današnje devojke na ovom području sve češće pokazuju profesionalne ambicije koje prevazilaze okvire dobre udaje i rađanje dece. One u sebi saadrže mešavinu tradicionalnosti i modernih trendova koji dolaze sa zapada.

Višedecenijsko siromaštvo napravilo je od žena Preševa vrlo vešte kalkulante kada je reč o porodičnom budžetu, ali i njihovom fizičkom izgledu. Iako nisu imale prilike mnogo da putuju, one su moderne, lepo obučene, finih manira, domišljate, kreativne i drže do sebe.

Pored ovih tipičnih odlika savremene žene Preševa postoje i one koje dolaze do izražaja sa njenim sazrevanjem. Zato smo za realizaciju ovog projekta žensku populaciju podelili u određene grupe.

a) Devojke uzrasta 15-20 godina

U ovom životnom razdoblju prosečna devojka Preševa, živi sa roditeljima i, samim tim roditelji u izvesnoj meri kontrolišu i njen život. Odlučuju o tome gde će njihova ćerka da izlazi, kada će da se vrati kući, šta će da jede, da obuče, tako da ona nema priliku da samostalno organizuje svoj život. U ovoj fazi današnje mlade devojke ambicioznije su od svojih prethodnica. Žele da završe školu, eventualno da upišu fakultet, odnosno da steknu znanje koje će lako da realizuju u nekoj profesiji. Iako im udaja nije prioritet ima slučajeva da se mlade devojke udaju i da se posvećuju porodici.

b) Žene životnog razdoblja 20-30 godina

Žene u ovom razdoblju intenzivno razmišljaju, odnosno žele da se njihove emocije realizuju u porodici. Za određeni broj žena udaja nije prioritet, one razmišljaju da završe fakultet, pa tako udaja jeste važna, ali više žele da budu profesionalno aktivne, da zarađuju za novac kojim će same raspolagati.

One žene koje žele karijeru smatraju da će na taj način realizovati kvalitetnije partnerske odnose, odnosno da će naći boljeg partnera.

Žene Preševa su svesne da su ove godine, zapravo najkvalitetnije, da su u ovom periodu najlepše i žele da to iskoriste za nalaženje odgovarajućeg supruga. S druge strane, uticaji patrijarhalne kulture u našem društvu toliko su jaki da žena nije udata ili nema decu, a prešla je tridesetu godinu, automatski dobija kvalifikaciju poput **usedelice**. Zbog toga u ovom periodu naše žene gotovo sve rade u cilju udaje i rađanja dece.

c) Žene životnog doba od 30-40 godina

Ovo je period kad su žene već realizovale sebe, dakle, udate su i zaposlene. One koje se, recimo nisu zaposlile, nesrećne su jer nemaju komunikaciju sa svetom, po ceo dan su u kući želele bi da rade. Zaposlena i udata žena kod nas je po pravilu rastrzana. Izgubila je svežinu i lepotu. Emancipacija joj nije donela zadovoljstvo, iako radi. S obzirom na siromaštvo u zemlji, prinuđena je da pored rada na poslu, radi i u kući. Dakle, podiže decu, kuva ručak jer nema novca da ide u restoran, pere i prgla veš, sređuje kuću, jer ne može takve usluge da plati. Iscrpljena je i umorna i nema vremena da često ide kod frizera i kozmetičara i na neki način propada. Može se reći da je veoma teško biti žena u siromašnom regionu. U ovom regionu su žene shvaćene kao hipersposobna bića koja mogu sve da podnesu. Mnoge od njih zaista i mogu, ali dosta je onih koje se zapuste. Uglavnom su zaposlene tamo gde su primanja mala, recimo u prosveti i zdravstvu, jer u profesijama gde se ozbiljno zarađuje dominiraju muškarci. Na primer, u politici i na rukovodećim pozicijama.

Žene ovog regiona koje su izgradile poslovnu karijeru imaju veliki problem da uspostave ravnotežu između kuće i porodice sa jedne i radnih obaveza sa druge strane. Kao supruge, žene se i dalje drže stereotipa, po kojima je muškarac Bog u kući, odnosno

glava porodice. Česti su slučajevi u ovom regionu da se supruga često posveti deci i kućnim poslovima, tako da vremenom sve manje razmišlja o organizaciji i kvalitetu sopstvenog života. Takođe, nije ni mnogo ambiciozna u ostvarenju sopstvene karijere. Ovakav tip žena će se radije podrediti karijeri supruga i njemu pomagati.

d) Žene životnog doba 40-50 godina i više

To je period kada se kod žena javlja strah od starosti, jer su u tim godinama manje privlačne. Sve to onemogućuje da u tim godinama bude mirna i stabilna i da nastavi dalje da realizuje sebe. Ukoliko je žena u 50-toj godini uspešna, okolina ovog regiona će joj odmah naći manu koja će obezbediti njen uspeh.

Razlog zbog koga je ovaj Projekat neophodan upravo se nalazi u gore navedenim činjenicama, a sama realizacija projekta bi omogućila pravu emancipaciju žene ovog regiona kao i njen intelektualni i duhovni razvoj što bi joj omogućilo da bude jedan od nosioca ekonomskih promena koje su neophodne ovom regionu.

4. Vremenski raspored i plan aktivnosti

- a) Trajanje projekta: 9-12 meseci
- b) Rad na projektu bi otpočeo odmah nakon dobijanja donacije

Raspored aktivnosti

1. Izbor lokacije u sardnji sa lokalnom samoupravom na kojoj bi se sagradila zgrada veličine 150 m² u kojoj bi se nalazili Poslovno udruženje žena Preševa
2. Izrada projektne dokumentacije i budžeta potrebnog za izgradnju zgrade
3. Opremanje prostorija osnovnim inventarom
4. Opremanje prostorija najnužnijom opremom od računara do video projektora
5. Formiranje edukativnih radionica

Projekat bi se realizovao kroz strukturane radionice i otvorene grupe.

Poslovno udruženje žena Preševa bi realizovalo edukativne radionice u cilju obrazovanja, podizanja nivoa svesti, prilagođavanje trendovima koji dolaze iz razvijenih zemalja.

Edukacija bi obuhvatala teme kao što su: započinjanje i vođenje sopstvenog biznisa, izučavanje informacionih i komunikacionih tehnologija, marketing, prodaju, uslužni sektor, zdravstvo, medije i druge relevantne teme.

PROFIL STVARANJA KLASTERA U PREŠEVU

Naziv projekta	Osnivanje klastera
Kratki opis projekta	Udruživanje preduzeća Preševa u klastere
Osnovna polazišta i ciljevi	Udruživanje kapitala, znanja, zajednički nastup na tržištu preševskih preduzeća
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Preduzetnici koji egzistiraju na teritoriji opštine Preševo
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2008
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Tržište na teritorii opštine Preševo, tržište regiona zapadnog Balkana
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Očekuje se velika dobit od udruživanja u klastere i to po pitanju konkurentnosti, cena a pogotovo zaštita interesa preduzetnika koji su članovi klastera

KLASTERI – (UMREŽAVANJA MSP) KAO NOVA ŠANSA ZA INTEGRACIJE I ULAZAK PREŠEVSKIH MSP NA EVROPSKO I SVETSKO TRŽIŠTE

Klaster predstavlja novu reč za nas, koja znači, ustvari, jednu od poslednjih faza globalizacije u oblasti ekonomije. Reč klaster prevodimo kao **ROJ, SKUP, GROZD, MNOŠTVO, GRUPA**.

Klasteri su relativno nov oblik povezivanja MSP-a (malih i srednjih preduzeća) i veoma su bitni kako bi se umrežila MSP-a jedne oblasti. **Klasteri** predstavljaju poseban sistem povezivanja i organizovanja preduzeća koji će unaprediti njihovu konkurentnost produktivnost i inovativnost. To nije obično povezivanje proizvođača, niti je karakteristično samo za zemlje u tranziciji.

Klasteri omogućavaju i povezivanje sa sličnim klasterima u drugim evropskim oblastima, i potom sjedinjavanje i nastup u zajedničkim poslovnim poduhvatima pod okriljem Evrope. Klaster ne čine samo firme, to je geografska koncentracija međusobno povezanih preduzeća iz jedne delatnosti, ali i iz vertikalno povezanih delatnosti, proizvođača komplementarnih proizvoda, institucija koje obezbeđuju obuku, informacije, istraživanje i drugu tehničku podršku. **Klaster, dakle, povezuje kompanije, finansijske institucije, Vladu nauku i obrazovanje i lokalnu samoupravu.**

U svetu trenutno postoji oko **1.400 klaster organizacija**; a ima zemlja, kao što su **Italija i Austrija**, koje vode politiku razvoja regiona preko klastera.

Slovenija je od bivših Jugoslovenkih republika najdalje otišla u razvoju klastera. Primera radi Autoklaster ACS iz Slovenije danas uključuje 47 preduzeća, sedam nezavisnih instituta i saraduje sa 5 fakulteta. Ovaj klaster zapošljava 18.000 ljudi (Slovenija ima oko 2.000.000 stanovnika) i ima

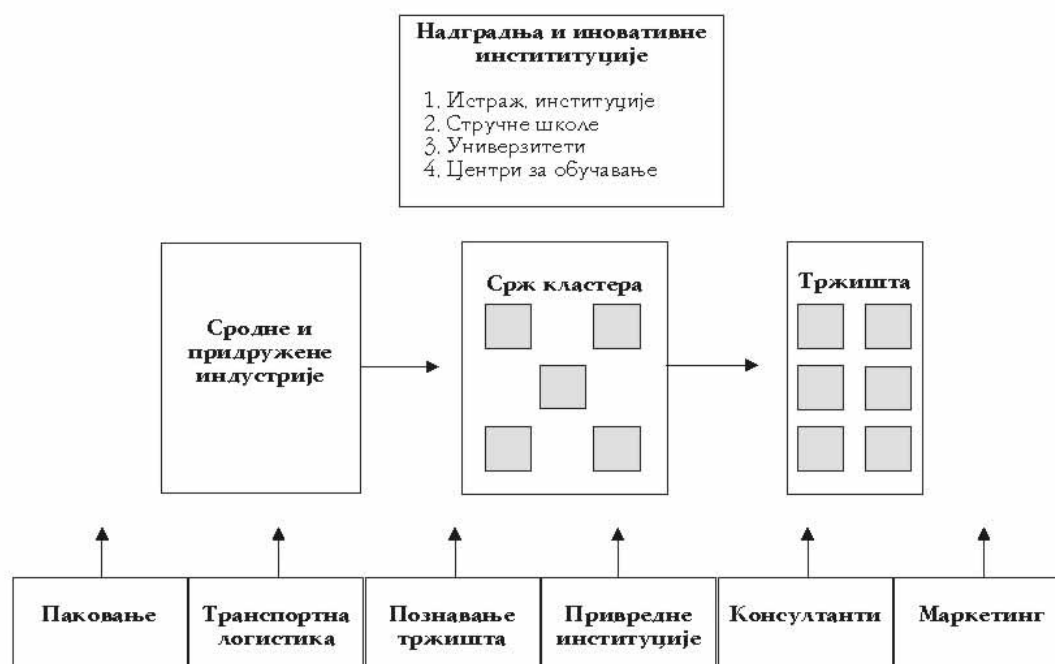
registrovanih 2.2000 istraživača). Tu su uključene i firme koje se bave hemijskom i tekstilnom industrijom. Na primer svi koji učestvuju u izradi sedišta u automobilu nalaze se u lancu.

Klasteri mogu postati najjeftiniji način za priključak juga Srbije i Preševa Evropi.

Danas se u ovdašnjem političkim krugovima licitira kada ćemo stići na Briselski šalter za prijem. Udruživanjem preduzeća naših oblasti sa regionima koristi od saradnje mogu imati kako stanovnici tih oblasti, tako država uopšte.

Da je država zainteresovana da podrži ovaj model oživljavanja domaće privrede i razvoja MSP-a, ukazuje **pilot projekat za razvoj klastera koji je definisalo Ministarstvo privrede i Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom**. Prema ovom pilot projektu polanirano je da se u 2006. podstakne povezivanje preduzeća u klaster. Obezbeđena je i konkretna podrška u vidu bespovratnih budžetskih sredstava, koja će se raspoređivati na osnovu javnog oglasa i pokrivaće deo stvarno nastalih troškova. Pravo na učešće na konkursu imaju sve zainteresovane grupe preduzeća i razvojne institucije sa svojim projektima za udruživanje u klaster.

Za jug Srbije bio bi veoma interesantan **klaster zdrave hrane**.

Како изгледа кластер!

Mala i srednja preduzeća Preševa mogu naći spas u industrijskim distriktima-klasterima.

Evo nekih faza u implementaciji klastera.

- Treba imati u vidu da je reč o MSP-a koja nisu u stanju da investiraju u poslovno-informacionu strukturu, niti u kvalifikovane kadrove za marketinške, razvojne i informatičke poslove. Zato je cilj udruživanja izrada zajedničkog kataloga gotovih proizvoda, usluga i materijala u elektronskoj i štampanoj formi, na srpskom, albanskom i engleskom jeziku i izrada zajedničkog sajta.

- Zatim, tu je analiza domaćeg tržišta sa predlogom organizacije direktne prodaje kako bi se izbegli trgovci i uspostavljanje jedinstvenog lanca snabdevanja materijalima i uslugom.
 - Treba odabrati zajedničku banku radi strane poslovne saradnje i što je najbitnije – započeti umrežavanja članica.
 - Zatim uključiti fakultete, ali samo najkvalitetnije ljude iz zemlje i inostranstva (oni se angažuju po potrebi)
 - Povezivanje inženjera i drugih visokokvalifikovanih kadrova iz svih firmi, a sajt će ih informisati o novinama u poslu.
 - Informisanje mora da bude umreženo.
 - Udruživanje znanja i inovacije u zajednički sistem.
 - Lokalizovano učenje i mrežno povezivanje.
-

PROFIL BIZNIS INKUBATORA U PREŠEVU

Naziv projekta	Osnivanje biznis inkubatora u prostoru preduzeća „Kristal“
Kratki opis projekta	Formiranje biznis inkubatora i početak javno-privatnog partnerstva kao osnove za razvoj preduzetništva i malih firmi
Osnovna polazišta i ciljevi	Podsticanje osnivanja potpuno novih malih firmi i njihov razvoj iz beneficije koje pruža postojanje biznis inkubatora
Institucije za implementaciju, vlasnik projekta	Država, privatni preduzetnici, potencijalni preduzetnici, međunarodne organizacije, lokalne agencije za razvoj preduzetništva
Procenjeni vremenski rok implementacije	2006-2008
Procenjeni finansijski aranžman za investicije	
Očekivani korisnici (ciljne grupe)	Viškovi zaposlenih iz firmi koje privatizovane ili su u procesu privatizacije, mladi nezaposleni koji bi pokrenuli nove privatne inicijative, žene preduzetnici u Preševu
Očekivane koristi (očekivana dobit ili ušteda, nova radna mesta, vrsta i nivo poboljšanja kvaliteta života itd.)	Novo zapošljavanje, samozapošljavanje, razvoj preduzetništva, poboljšanje životnog standarda

Biznis inkubatori- uslov za razvoj malih i srednjih preduzeća u Preševu

Biznis inkubatori , su zapravo, poslovni, srvisni centri podrške malim firmama u osnivanju, pružajući im ono što im najviše nedostaje u početnoj fazi razvoja, da bi lakše, uz što manje troškova, prebolele najčešće dečje bolest preduzetništva. Lokacija buduće biznis inkubatora u Preševu će biti u prostoru preduzeća „Kristal”. Osnovna funkcija biznis inkubatora je pomoć preduzetnicima da osnuju novo preduzeće, sa novim radnim mestima, koje će istovremeno doprineti i lokalno- ekonomskom razvoju. Biznis inkubatori obezbeđuju preduzetnicima registrovan prostor po nižim cenama od tržišnih i zajedničke servis službe u nekoj zgradi ili kompleksu zgrada (sekretarske usluge, telefonsku centralu, internet priključak, mogućnost vođenja poslovnih knjiga, konsalting finansijske, marketinške, pravne usluge) smanjuju im troškove i oslobađaju ih brige o svemu onome što je najdirektnije vezano za njihov osnovni posao, i to u periodu kad su najranjiviji.

Kako ušuškanost među inkubatorima ne bi potrajala duže nego što je potrebno i tako otupela preduzetničku dovitljivost, uslovi ulaska i izlaska iz inkubatora, uključujući i vreme boravka, trebalo bi da budu unapred definisani. Period inkubacije, do osamostaljivanja, trebalo bi da traje od

tri do pet godina. Ovo vreme je ujedno i vreme za koje bi biznis inkubator, trebalo da postane ekonomski održiv, da isplati početna ulaganja, da stekne neki profit, koji će dalje investirati u unapređenje poslovanja kako se ne bi dogodilo da mali pojedju velikog, da se veliki, pomažući novorođenče, toliko iscrpi da bankrotira. Jer, biznis inkubatori su i sami preduzeća i oni moraju poslužiti kao primer svojim klijentima.

Pravno gledano, biznis inkubator je akcionarsko društvo. Početna sredstva bi trebala da budu obezbeđena od strane države i ona je glavni akcionar. Ovaj biznis inkubator bi trebao da bude plod javno-privatnog partnerstva. Ostali akcionari bi bili agencije za ekonomski razvoj, za razvoj preduzetništva, međunarodne organizacije. Ovakav inkubator bi sigurno doprineo oživljavanju preduzetništva i doveo bi do porasta samozapošljavanja što je i jedina formula za ekonomski oporavak ovog ekonomski nerazvijenog grada.

Raspoloživa praktična rešenja za osnivanje biznis inkubatora za osnivanje Biznis inkubatora u gradu Preševu:

- Korak po korak vodič za formiranje biznis inkubatora
- U praksi verifikovana ekspertiza i praktični pristup
- Jedinstveni i sveobuhvatni program obuke za preduzetnike
- Iskusan tim za implementaciju
- Instrumenti za formiranje uspešnog tima za implementaciju na lokalnu
- Instrumenti za uspešan izbor rukovodstva i osoblja biznis inkubatora
- Instrumenti za upravljanje biznis inkubatorom
- U praksi provereni pravni instrumenti- pravilnici, ugovori, obrasci
- Instrumenti za evaluaciju inicijativa za formiranje biznis inkubatora
- Procedure za evaluaciju poslovnih ideja potencijalnih stanara
- Procedure za sve neophodne nabavke
- Praktični instrumenti za preduzetnike
- Sistemi za izradu strateških planova biznis inkubatora i praćenje
- Budžetiranje
- Sistemi za ostvarivanje kontakata sa stranim partnerima

Osnovni parametri za implementaciju inicijative za osnivanje biznis inkubatora

- Lokalno vlasništvo
- Postojeća lokalna mreža MSP
- Postojeća lokalna poslovna mreža
- Obaveza lokalnih vlasti
- Razvijanje preduzetničke sredine
- Uspostavljanje veza sa univerzitetskim/ akademskim institucijama

- Dostupnost adekvatnih izvora finansiranja
 - Dostupnost odgovarajućih prostorija (preduzeće „Kristal“)
 - Razvoj regionalnih i lokalnih strategija
 - Uticaj na rešavanje socijalnih problema
-

PREDLOG BIZNIS OPCIJA ZA PROGRAME „ZAPOČINJANJE I VOĐENJE SOPSTVENOG BIZNISA“

1. Gajenje paradajza u plasteniku

Od više sorti paradajza preporučujemo tzv. polume-snati paradajz. To je sorta 72 - 41 RZ, po snazi i načinu rasta slična sorti *Marta* RZ. Plod je težak 130 - 150 g i sadrži 3 - 5 komora. Karakteristika tih sorti je ranije sazrevanje. Osim tih sorti, poznate su i vrste *Claire*, *Isidoro*, *Suso*, *Miqa* i dr., sa visokim prinosom i kvalitetnim plodom. Profitabilnost programa raste sa povećanjem veličine plastenika, pa za površinu od 250m² bruto dobit po 1€ investicije iznosi 0,57€. Ključni elementi programa su izbor sorte paradajza, proces njenog gajenja i veličina plastenika. Paradajz proizveden u plasteniku može se upotrebljavati na različite načine, u svežem stanju i za industrijsku preradu.

Veličina zemljišta: 100 m² (za plastenik)

Broj radnika: 2 (članovi domaćinstva)

Ulaganje kapitala: 1.000 € (plastenik)

Period izvršenja: do 30 dana

Rok povratka kapitala: nakon plasmana i naplate 6. berbe

Godišnja bruto dobit: 500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,45 €

Ekološka ocena: B,4

2. Gajenje krastavaca u plasteniku

Preporučujemo sorte *Valore* RZ zbog visokog prinosa i ujednačenosti ploda. Plod je tamnozelen, blago rebrast i dobro se čuva. Sorta je otporna na virus krastavosti. Profitabilnost programa raste sa povećanjem veličine plastenika, pa za površinu 250 m² bruto dobit po 1 € investicije iznosi 0,57 € . Kritični elementi programa su izbor sorte krastavaca, proces gajenja i veličina plastenika. Zbog jednostavne konstrukcije plastenik se lako i brzo postavlja na željeno mesto. Prema potrebi, moguća je montaža i prenošenje na drugu lokaciju. Lukovi su izrađeni od čeličnih cevi prečnika 32 mm i trajno su zaštićeni galvanizacijom. Krov plastenika je kristalno čista, troslojno ekstrudirana folija, na primer, *Solar EVA*, trajnosti 4 godine. Osim izvrsnih termo-izolacijskih svojstava, folija omogućava kapanje kondenzovane vode po biljkama. Ventilacija plastenika izvodi se jednostavnim podizanjem folije po dužini. U ovom tipu plastenika moguće su tri berbe godišnje.

Veličina zemljišta: 100 m² (za plastenik)

Broj radnika: 2 (članovi domaćinstva)

Ulaganje kapitala: 1.000 € (plastenik)

Period izvršenja: do 30 dana

Rok povratka kapitala: nakon plasmana i naplate 6. berbe

Godišnja bruto dobit: 500 €

Bruto dobit po 1 € investicije: 0,45 €

Ekološka ocena: B,4

3. Gajenje paprika u plasteniku

Od više vrsta paprika izdvajamo: *Tango* RZ, *Polka* RZ, *Valeta* RZ i *Mazurka* RZ. Sorta *Tango* RZ vrlo je povoljna za gajenje u staklenicima i plastenicima. Ima čvrste plodove koji su u zrenju crvene boje. To je rana sorta visokog prinosa. Profitabilnost programa raste sa povećanjem veličine plastenika, pa za plastenik površine 250 m² bruto dobit po 1 € investicije iznosi 0,80 € .

Kritični elementi programa su izbor sorte paprike, proces gajenja i veličina plastenika. Zbog jednostavne konstrukcije plastenik se lako i brzo postavlja na željeno mesto. Prema potrebi, moguća je demontaža i prenošenje na drugu lokaciju. Lukovi su izrađeni od čeličnih cevi prečnika 32 mm i trajno su zaštićeni galvanizacijom. Krov plastenika je kristalno čista, troslojno ekstrudirana folija, na primer, *Solar EVA*, trajnosti 4 godine. Osim izvrsnih termoizolacionih svojstava, folija omogućava kapanje kondenzovane vode po biljkama. Ventilacija plastenika izvodi se jednostavnim podizanjem folije po dužini. U ovom tipu plastenika moguće su tri berbe godišnje.

Veličina zemljišta: 100 m² (za plastenik)
Broj radnika: 2 (članovi domaćinstva)
Ulaganje kapitala: 1.000 € (plastenik)
Period izvršenja: do 30 dana
Rok povratka kapitala: nakon plasmana i naplate 4. berbe
Godišnja bruto dobit: 750 €
Bruto dobit po 1 € investicija: 0,70 €
Ekološka ocena: B,4

4. Gajenje lisnate salate u plasteniku

Poznato je više vrsta tih salata, a izdvajamo *Raisu RZ*, *Krizet RZ*, *Sesam*, *Gringo*, *Karif*, *Endiviju*, *Stratego*, *Duku*, *Bellami*, *Priscillu*. Mogu se gajiti tokom cele godine. Optimalna težina pri berbi je 250 - 300 g po glavici. Otporne su na plamenjaču, a daju veliki prinos. Pro-fitabilnost programa raste sa povećanjem veličine plastenika, pa za površinu 250 m² bruto dobit po 1 € investicije iznosi 0,57 €.

Kritični elementi programa su izbor sorte salate, proces gajenja i veličina plastenika. Tako proizvedena salata konzumira se isključivo u svežem stanju, pa je potrebno osigurati pravovremen i stalan plasman svake berbe.

Veličina zemljišta: 100 m² (za plastenik)
Broj radnika: 2 (članovi domaćinstva)
Ulaganje kapitala: 1.000 € (plastenik)
Period izvršenja: do 30 dana
Rok povratka kapitala: nakon plasmana i naplate 6. berbe
Godišnja bruto dobit: 500 €
Bruto dobit po 1 € investicija: 0,45 €
Ekološka ocena: B,4

5. Gajenje spanaća u plasteniku

Od više vrsta, zbog sličnosti spominjemo samo dve, i to *Martine* i *Taurus*. Otporni su na plamenjaču. *Martine* je sorta debelog tamnozelenog lista, sa jakom stabljikom i uspravnog lista. Prodaje se na pijacama, industrijski se prerađuje i suši. Sortu *Taurus* preporučujemo za ranu setvu, od januara do marta, a posebno za jesensku setvu, od avgusta do septembra.

Profitabilnost programa raste sa povećanjem plastenika. Zbog jednostavne konstrukcije plastenik se lako i brzo postavlja na željeno mesto. Prema potrebi, moguća je demontaža i prenošenje na drugu lokaciju. Lukovi su izrađeni od čeličnih cevi prečnika 32 mm i trajno su zaštićeni galvanizacijom. Krov plastenika je kristalno čista, troslojno ekstrudirana folija, na primer, *Solar EVA*, trajnosti 4 godine. Osim izvrsnih termoizolacionih svojstava, folija omogućava kapanje kondenzovane vode po biljkama. Ventilacija plastenika izvodi se jednostavnim podizanjem folije po dužini. U ovom tipu plastenika moguće su tri berbe godišnje.

Veličina zemljišta: 500 m² (za plastenik)
Broj radnika: 2 (članovi domaćinstva)
Ulaganje kapitala: 2.500 € (plastenik)
Period izvršenja: do 30 dana
Rok povratka kapitala: nakon plasmana i naplate 4. berbe
Godišnja bruto dobit: 1.750 €
Bruto dobit po 1 € investicija: 0,66 €
Ekološka ocena: B,4

6. Gajenje ranog krompira

Program je napravljen za dopunsku poljoprivredu na površini 0,5 ha sopstvenog zemljišta, uz sopstvenu mehanizaciju, kao i potreban skladišni prostor. Gajenjem ranog krompira pod crnom folijom (trajnosti do 3 godine) postiže se ranije sazrevanje, dobijaju se čistiji i ujednačeniji plodovi, a uz to nije potrebna obrada radi uništenja korova (jer ga uopšte nema). Za takav krompir postiže se i mnogo bolja tržišna cena, a lako se i prodaje.

U pogledu makrolokacije program zahteva područja blaže mediteranske klime, a mikrolokacijski dobro ga je smestiti blizu većih potrošačkih sredina, uz zadovoljavanje posebnih infrastrukturnih uslova.

Kritični elementi su izbor sorti semena, kvalitet zemljišta i agrotehničke mere, tržišne cene i znanje poljoprivrednika.

Veličina zemljišta i prostora: 0,5 ha vlastitog zemljišta i 20 m² priručnog, zatvorenog magacinskog prostora
Broj radnika: poljoprivrednik-preduzetnik (povremeno i neki članovi njegove porodice)
Ulaganje kapitala: 4.500 € (uređenje trapa 44,44%, folija za 3 godine 33,33%, pribor, alat i ostalo 22,23%)
Period izvršenja: oko 1 godine
Rok povratka kapitala: nakon plasmana i naplate polovine prvog roda
Godišnja bruto dobit: 8.500 €
Bruto dobit po 1 € investicija: 1,89 €
Ekološka ocena: B,4

7. Podrumsko gajenje šampinjona

Reč je o vrlo zanimljivom dopunskom porodičnom programu koji zahteva srazmerno malo rada. Proizvod se lako prodaje i donosi dobru zaradu. Od osnovnih sredstava potrebno je imati oko 250 m² klimatizovanog podrumskog, jamskog ili sličnog prostora, opremljenog potrebnim inventarom. Treba nabaviti kompost, micelijum (troškovi proizvodnje), uz energiju, vodu i sl.

U programu je predviđeno i pakovanje u kućnoj radinosti, što uveliko povećava njegovu profitabilnost. Makrolokacija je praktično nezavisna, a mikrolokacija je uslovljena sopstvenim prostorom preduzetnika, ali je nužna infrastruktura.

Kritični elementi programa su: znanje preduzetnika, kvalitet proizvoda i mogućnost stalnih, eventualno kooperacijskih porudžbina.

Veličina prostora: 250 m² podrumskog prostora u vlasništvu preduzetnika
Broj radnika: preduzetnik (povremeno i neki članovi njegove porodice)

Ulaganje kapitala: 19.500 € (obrotnički radovi i instalacije 25,64%, klimatizacija 51,28%, nameštaj 12,82%, strojevi, alat i pribor 7,69%, ostalo 2,56%)

Period izvršenja: 2 do 3 meseca

Rok povratka kapitala: 1 godina i 2 meseca

Godišnja bruto dobit: 21.500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,96 €

Ekološka ocena: B,2

8. *Proizvodnja testenine*

Program obuhvata proizvodnju svih vrsta testenine, sveže ili sušene, bez jaja i sa jajima, uz dodatak brašna drugih žitarica, uz dodatak povrća i voća, npr. cvekle, spanaća, paradajza, šargarepe, jabuke i dr.

Glavna obeležja proizvodnje nezavisno od sirovinske osnove i sezone sazrevanja sirovina su velika fleksibilnost u kreiranju pogona i relativno malo ulaganja u gra-đevinske objekte (prostor).

Veća profitabilnost se može ostvariti uz dodatna ulaganja, pre svega u opremu (veći kapacitet prese i sušare). Pogon bi trebalo smestiti neposredno uz mesto potrošnje, na primer, blizu većega grada ili trgovačkog centra.

Veličina zemljišta i prostora: 100 m² (objekat 35-45 m²)

Broj radnika: 1 KV, 1 PKV, 1 NKV

Ulaganje kapitala: 51.500 € (objekat 54%, oprema 36%, ostalo 10%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 4 godine i 3 meseca

Godišnja bruto dobit: 16.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,31 €

Ekološka ocena: B,1

9. *Proizvodnja peciva*

Reč je o proizvodnji svih vrsta peciva, koje se razlikuju po obliku, težini ili dodacima različitih sirovina. Prednost je u odnosu prema industrijskoj proizvodnji proširenje asortimana proizvoda.

Veća profitabilnost može se postići uz dodatna investiciona ulaganja (potpuno automatizovana linija, povećanje kapaciteta peći). Proizvodi se mogu prodavati u vlastitoj prodavnici ili u drugim prodavnicama na pogodnom mestu (u centru grada, blizu škola i slično).

Kritični elementi programa su asortiman, kvalitet, prodajni kanali (mogućnosti velikih i stalnih porudžbina), cene proizvoda kao i uspešnost promocije.

Veličina zemljišta i prostora: 100 m² (objekat 60-80 m²)

Broj radnika: 2 KV, 2 PKV

Ulaganje kapitala: 84.500 € (objekat 50%, oprema 44%, ostalo 6%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 2 godine i 10 meseci

Godišnja bruto dobit: 52.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,62 €

Ekološka ocena: B,1

10. Pekara sa sopstvenom prodavnicom

Svaka urbana celina sa više od 10.000 stanovnika morala bi imati barem jednu ovakvu, manje ili više specijalizovanu pekaru. Program predviđa proizvodnju nekoliko specijalnih vrsta hleba i peciva, uz vlastitu prodavnicu (što znači da na tom tržištu ima mesta i za druge - specijalizovane komplementarne "konkurente"). Proizvodni i prodajni prostor ne moraju lokacijski biti celoviti, jer prodavnicu treba locirati na mesta sa najvišom koncentracijom i/ili frekvencijom mogućih kupaca, najčešće u trgovačkim sredinama naselja, gde postoje i komplementarni trgovački sadržaji. Projektovani kapacitet omogućava zadovoljavanje i veće tražnje, a najkritičniji su elementi programa asortiman, kvalitet i cene proizvoda.

Veličina prostora: 60m² radnog (sopstve-nog) i 20m² prodajnog prostora (kupljenog)

Broj radnika: 7 (preduzetnik, 2 majstora pekara, 2 šegrta, 2 prodavca)

Ulaganje kapitala: 96.500 € (cena prostora 13,99%, zanatski radovi, instalacije i nameštaj 19,70%, potrebna oprema 56,99%, automobil i ostalo 9,32%)

Period izvršenja: 8 do 10 meseci

Rok povratka kapitala: sredina 3. godine roka programa

Godišnja bruto dobit: 69.700 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,71 €

Ekološka ocena: A

11. Proizvodnja sladoleda

Program uključuje proizvodnju različitih vrsta kvalitetnog sladoleda "klasičnim" postupkom. Oda-brana oprema omogućava pripremu od određenih sirovina, pasterizaciju, zrenje smese i zamrzavanje. Kapacitet uređaja je 120 kg sladoleda na sat. Predviđeno je da se deo proizvodnje plasira sopstvenom pro-dajom, a deo posrednom prodajom, tj. većim potroša-čima ili distributerima. Tome je prilagođen i način pakovanja, odnosno vrsta ambalaže. Program je name-njen, pre svega, većim potrošačkim sredinama (grado-vima i turističkim područjima). Pri godišnjoj proiz-vodnji 300 t može se ostvariti povratak uloženog kapitala već u prvoj godini.

Veličina prostora: 113 m² zatvorenog i 150 m² manipulativnog prostora

Broj radnika: 3 KV, 3 PKV, 2 NKV, 1 SSS, 1 VSS

Ulaganje kapitala: 226.000 € (objekat 32%, oprema 53%, ostalo 15%)

Period izvršenja: 6 do 8 meseci

Rok povratka kapitala: 11 meseci

Godišnja bruto dobit: 1.019.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 4,51€

Ekološka ocena: B,1

12. Pripremanje domaćih marmelada, džemova i slatka

Program je zamišljen tako da bude srazmerno jednostavan dopunski izvor prihoda domaćinstva. "Tajna" programa je u tradicionalnom načinu pripre-manja marmelada (od paradajza, limuna, narandže itd.), džemova (od trešnje i narandže), kao i slatka (od dunja i ruža).

Potrebne sirovine mogu se lako nabaviti, sam proces odvija se u stanu preduzetnice, a proizvodi se plasiraju preko specijalizovanih prodavnica pre-hrambenih proizvoda. Tako pripremljeni proizvodi kvalitetniji su i ukusniji, a često i jeftiniji od indu-strijskih. Program je lokacijski sasvim nezavisan, a njegova profitabilnost se povećava srazmerno pove-ćanju obima proizvodnje.

Kritični elementi programa su recepture i cene proizvoda.

Veličina prostora: oko 50 m² prostora u kući preduzetnice
Broj radnika: domaćica-preduzetnica i potreban broj ukućana
Ulaganje kapitala: 10.000 € (oprema 19,51%, polovan automobil 73,17%, ostalo 7,32%)
Period izvršenja: 30 do 60 dana
Rok povratka kapitala: 1 godina i 1 mesec
Godišnja bruto dobit: 11.000 €
Bruto dobit po 1 € investicija: 1,10 €
Ekološka ocena: B,2

13. *Proizvodnja domaćih sirupa*

Program je namenjen preduzetnim domaćicama, koje dobro poznaju tradicionalne recepture pripremanja prirodnih sirupa od borovnice, duda, zove, majčine dušice i sl. Proizvodi se pripremaju u kućnoj radinosti, a plasiraju se preko trgovačke mreže i/ili angažova-njem akvizitera.

Lokacija programa uslovljena je lokacijom prostora preduzetnice, a obično se preporučuje urbana, potrošačka sredina sa više od 50.000 stanovnika i sa nešto izraženijim potrebama za proizvodima iz ovog programa. Sve očekivane oscilacije tražnje mogu se zadovoljiti unutar projektovanih parametara, pa ni u slučaju povećane proizvodnje nema potrebe za dodatnim ulaganjima kapitala.

Kritični elementi programa su samo recepture i kvalitet proizvoda.

Veličina prostora: oko 20 m² u stanu ili kući preduzetnice
Broj radnika: preduzetnica, pomoćnica (prosečno 3 sata dnevno), akviziter (rad na proviziju)
Ulaganje kapitala: 9.000 € (pribor i oprema 38,89%, polovan automobil 55,56%, ostalo 5,56%)
Period izvršenja: 30 do 60 dana
Rok povratka kapitala: 7 meseci
Godišnja bruto dobit: 19.855 €
Bruto dobit po 1 € investicija: 2,10 €
Ekološka ocena: B,2

14. *Klanica goveda*

Velika potrošnja goveđeg mesa nameće potrebu gradnje male klanice goveda u neposrednoj blizini farmi i seljačkih domaćinstava. Goveđe meso namenjeno je snabdevanju lokalnog stanovništva i preradi u mesne preradevine (mesno testo i odresci raznih kategorija). Tehnološki proces sastoji se od omamljivanja Šermerovim pištoljem, klanja, priku-pljanja krvi, ručnog skidanja kože, evisceracije, hlađenja u priručnim vazдушnim hladnjačama i zatim rasecanja u četvrtine. Kapacitet klanice je 6 goveda na sat.

Kritični elementi programa su: stepen automatizacije proizvodnje, uslovi skaldištenja i transporta mesa, kao i nabavni i prodajni kanali. Naravno, pretpostavlja se visok kvalitet i konkurentne cene mesa.

Veličina prostora: 500 m² zatvorenog i 1.200 m² manipulativnog prostora
Broj radnika: 1 KV, 3 PKV, 1 NKV
Ulaganje kapitala: 558.000 € (objekat 67%, oprema 31%, zemljište 2%)
Period izvršenja: 8 do 10 meseci
Rok povratka kapitala: 1 godina i 6 meseci
Godišnja bruto dobit: 881.500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 1,58 €

Ekološka ocena: C,1,2,3,4,5

15. Pržionica kafe sa sopstvenom prodavnicom

Program je projektovan kao lokalna mini-pržionica kvalitetnijih vrsta kafe, uz pakovanje (u raznim kombinacijama) u ambalažu primerenu načinu prodaje, kao i plasman u sopstvenoj prodavnici ili drukčije. S obzirom na kapacitet (uz pretpostavljene tržišne uslove), program bi se mogao locirati u urbane celine sa više od 20.000 stanovnika i nešto izraženijom tradicijom pijenja kafe. Prodajno mesto treba smestiti tamo gde je veća frekvencija potencijalnih kupaca i koncentracija komplementarnih trgovačkih sadržaja.

Kritični elementi od kojih zavisi visina profitabilnosti su: asortiman (receptura mešanja različitih vrsta kafe), kvalitet i cena robe, uspešnost prodaje i nabavke, izbor makrolokacije, kao i promotivne aktivnosti. Uspešnost prodaje naročito se povećava angažovanjem većeg broja lokalnih prodavaca (akvizitera na proviziju).

Veličina prostora: 60 m² - varijanta iznajmljivanja

Broj radnika: 8 (preduzetnik, administrator, predradnik, 3 priučena radnika, 2 trgovca)

Ulaganje prostora: 38.500 € (godišnji zakup 4,70%, uređenje prostora 9,14%, oprema i nameštaj 13,05%, razne mašine 46,99%, polovan automobil 19,58%, ostalo 6,54%)

Period izvršenja: 30 do 60 dana

Rok povratka kapitala: 5 meseci

Godišnja bruto dobit: 150.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 3,22 €

Ekološka ocena: B,3

16. Punionica vode

Preduzetnik, pronalazač i proizvođač poznatog bezalkoholnog pića "The Drink of millions", osnovao je taj posao vođen idejom da posetiocima Njujorka, na vrlo jednostavan način, skrene pažnju na jedan od njegovih malobrojnih prirodnih kvaliteta. Sa svoja dva prijatelja otvorio je u garaži punionicu vode, uloživši u opremu i flaše 3.000 dolara. Nakon kratkog vremena njihov proizvod je postao jedan od najpopularnijih niskokaloričnih bezalkoholnih napitaka i uvrstio se među tridesetak najbolje ocenjenih pića, s obzirom na ukus, boju i sastav sedimenata. S obzirom na jeftinu prirodnu sirovinu, o profitu je suviše govoriti. Predlog preduzetnicima mogao bi dakle glasiti: "Krenite u veliki poslovni poduhvat sa manje od 5000€". Proizvođači raznovrsnih bezalkoholnih pića izvlače velike profite. Niko ne prodaje flaširanu prirodnu vodu. A zašto ne?

Veličina prostora: do 80 m² (vlasništvo preduzetnika)

Broj radnika: preduzetnik, 3 do 4 radnika, 2 KV vozača

Ulaganje kapitala: 60.000 € (objekat, vozilo, oprema)

Period izvršenja: 4 do 5 meseci

Rok povratka kapitala: 1 godina

Godišnja bruto dobit: 75.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 1,25 €

Ekološka ocena: B,2

17. *Proizvodnja meda*

Posredi je program proizvodnje meda i drugih pčelarskih proizvoda preseljavanjem košnica u posebno adaptiranom teretnom vozilu (pčelarskom kamionu za 150 košnica), uz mogućnost kraćeg i dužeg zadržavanja na raznim mestima - pčelinjim pašama, kao i lake manipulacije košnicama. Dakle, potreban je kamion, 150 napunjenih košnica, električna otklapalica, vrcaljka, različit pribor i alat, kao i montažna prostorija veličine 20m². Preporučuju se područja blage mediteransko-crnomske klime, uz mogućnost brze i pravovremene selidbe na lokacije dobrih cvetnih paša. Kapacitet uslovljava konstrukcija vozila, pa je (uz povoljne tržišne i druge uslove) moguće samo udvostručenje obima programa.

Kritični parametri su: stručnost i predanost pčelara, dobar i pravovremen izbor paše, kvalitet proizvoda i otkupne cene meda.

Veličina prostora: teretno vozilo za 150 košnica i 20 m² zatvorenog, montažnog prostora

Broj radnika: pčelar-preduzetnik (prosečno 1 - 2 sata na dan) i, povremeno, neki članovi njegove porodice

Ulaganje kapitala: 56.000 € (košnice i legla 53,57%, kamion 26,78%, mašine, pribor i alat 17,85%, ostalo 1,78%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 2 godine i 8 meseci

Godišnja bruto dobit: 23.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,40 €

Ekološka ocena: A

18. *Proizvodnja gipsa*

Zasniva se na specijalnom postupku obrade sirovog gipsa u pećima, na visokoj temperaturi. Program je zamišljen na pretpostavci da će godišnja proizvodnja biti oko 140.000 t. Lokacijska zavisnost odnosi se na troškove prevoza sirovina i gotovih proizvoda, pa je poželjno pogon sagraditi blizu izvora sirovina i/ili u područjima intenzivnije i kontinuirane građevinske delatnosti. Profitabilnost programa zavisi od plasmana, pa se može uveliko povećati u slučaju stalnih i povoljnih aranžmana s velikim kupcima, ali i od organizacije proizvodnje različitih proizvoda na osnovu gipsa (što se može ostvariti uz mala ulaganja u osnovna sredstva), kao i od plasmana na inostrana tržišta. Kritični elementi programa su: izbor lokacije, organizacija distribucije, kvalitet i cene proizvoda. **Veličina zemljišta i prostora:** koncesija na 400 m² zemljišta i izgradnja 200 m² zatvorenog prostora

Broj radnika: 7 (preduzetnik, administra-tor, predradnik, 4 priučena radnika)

Ulaganje kapitala: 2.985.000 € (objekat 3,36%, oprema 96,48%, ostalo 0,16%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 2 godine i 10 meseci

Godišnja bruto dobit: 1.115.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,31 €

Ekološka ocena: B,2,(3),5

19. *Proizvodnja plastičnih cevi*

Plastične cevi proizvode se postupkom ekstrudiranja (konstantnog natiskivanja raznih plastičnih smeša u kalupe i njihovog oblikovanja). Cevi mogu biti različitog oblika i namene (poljoprivreda, industrija, komunalne svrhe, domaćinstva itd.). Program predviđa iznajmljivanje potrebnog prostora, i to blizu većih urbanih celina, odnosno trgovačkih preduzeća i/ili specijalizovanih trgovina za distribuciju plastičnih cevi. Kako su mogućnosti plasmana vrlo velike, realno je očekivati i povećanje obima proizvodnje, što se može ostvariti njenim intenziviranjem (uvođenjem treće smene), dakle bez dodatnih ulaganja u osnovna sredstva. Pri tom, porast profita uveliko nadmašuje troškove zapošljavanja novih radnika.

Kritični elementi su izbor mikrolokacije i organizacija prodaje.

Veličina prostora: 50 m² - varijanta iznajmljivanja

Broj radnika: 8 (preduzetnik, administra-tor, 4 majstora plastičara, šegrt)

Ulaganje kapitala: 410.000 € (postrojenje 97,56%, oprema i alat 1,22%, ostalo 1,22%)

Period izvršenja: 6 do 8 meseci

Rok povratka kapitala: 1 godina i 7 meseci

Godišnja bruto dobit: 465.500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 1,10 €

Ekološka ocena: B,2

20. *Proizvodnja ploča od stiropora*

Ploče od stiropora proizvode se tako što se polistirenska so (proizvod petrohemijske industrije) termički obradi specijalnim postupkom, zatim puni u kalupe - blokove, koji se nakon jednodnevnog sušenja seku u ploče odgovarajuće debljine (od 0,5 do 3 cm). Koriste se za termoizolaciju u industriji, građevinarstvu, zatim u industriji ambalaže, ali i u domaćinstvima. Program je projektovan uz pretpostavku da se sagradi pogon kapaciteta oko 30.000m³ blokova godišnje. Lokacijski je nezavisan, ali se prednost daje blizini većih urbanih i/ili industrijskih središta. Profitabilnost programa može se povećati intenziviranjem proizvodnje.

Kritični elementi programa su kvalitet, cena proizvoda i organizacija prodaje (posebno aranžmani sa velikim kupcima) na domaćem i inostranom tržištu.

Veličina prostora: 500 m² - varijanta gradnje

Broj radnika: 7 (preduzetnik, administra-tor, predradnik, 2 majstora, 2 šegrta)

Ulaganje kapitala: 497.500 (objekat 24,12%, oprema i alat 75,38%, ostalo 0,50%)

Period izvršenja: 8 do 10 meseci

Rok povratka kapitala: 2 godine i 7 meseci

Godišnja bruto dobit: 285.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,53 €

Ekološka ocena: B,2

21. *Proizvodnja poljoprivrednog alata i pribora od drveta*

Reč je o malom pogonu za poluindustrijsku proizvodnju vrlo širokog asortimana poljoprivrednog alata i pribora od najrazličitijih vrsta drveta, npr. vila, grabulja, svih vrsta i tipova držača za alat, vesala itd. Program je lociran u području veće koncentracije ekstenzivne poljoprivrede i zanatskih radionica (jer su i one značajni potrošači određenog dela proizvoda), na mestima najpovoljnijih

građevinskih i infrastrukturnih uslova. Sve oscilacije u tražnji mogu se nadoknaditi u sklopu projektovanog obima proizvodnje, što umnogome povećava profitabilnost programa.

Kritični elementi su kvalitet, asortiman, cene proizvoda i mogućnost stalnih aranžmana sa velikim i specijalnim kupcima. Organizator programa mogao bi (u datim tržišnim okolnostima) razmišljati i o otvaranju jednog ili više prodajnih mesta svojih i komplementarnih proizvoda drugih proizvođača.

Veličina prostora: 50 m² - varijanta gradnje

Broj radnika: 5 (preduzetnik, administra-tor, 2 majstora stolara, šegrt)

Ulaganje kapitala: 31.500 € (izgradnja prostora 39,68%, zanatski radovi, nameštaj i oprema 9,52%, mašine 15,87%, pribor i alat 7,94%, polovan automobil 23,81%, ostalo 3,17%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 1 godina i 10 meseci

Godišnja bruto dobit: 35.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 1,12 €

Ekološka ocena: B,2,(5)

22. Proizvodnja drvene lamperije i broskog poda

Program je projektovan kao specijalizovani stolarski mini-pogon za proizvodnju maloserijske (obično prema narudžbini) lamperije i broskog poda, pretežno od kvalitetnijih vrsta drveta, i vrlo bogatog asortimana (mnoštvo varijacija u pogledu materijala izrade, dizajna, veličine i drugih obeležja proizvoda). Tržišno je privlačan, jer kod nas nedostaju kvalitetni proizvodi iz te grupe. Treba ga locirati blizu većih potrošačkih i/ili distribucionih središta, i to tamo gde su najpogodnije mogućnosti gradnje, kao i drugi mikrolokacijski i infrastrukturni uslovi. Projektovani obim programa (ukupni radno-tehnološki kapacitet) omogućava zadovoljavanje i mnogo veće tražnje, pa se može očekivati mnogo veća profitabilnost.

Kritični elementi su: dizajn, kvalitet, asortiman, cene proizvoda i organizovanost kanala prodaje, a posebno uspešnost promocije.

Veličina prostora: 250 m² - varijanta gradnje

Broj radnika: 10 (preduzetnik, administra-tor, komercijalista, 2 majstora stolara, 2 šegrta, 2 pomoćna radnika, vozač)

Ulaganje kapitala: 120.000 € (gradnja prostora 54,17%, zanatski radovi, nameštaj i oprema 12,50%, mašine 16,67%, pribor i alat 2,08%, automobil 12,50%, ostalo 2,08%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 2 godine

Godišnja bruto dobit: 125.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,96 €

Ekološka ocena: B,2,3,5

23. Proizvodnja parketa

Posredi je tržišno privlačan, dakle i profitabilan preduzetnički program, jer se polazi od pretpostavke da se na domaćem tržištu ne može naručiti parket željene veličine, oblika i materijala izrade, uz to izrađenog u kratkom roku i po pristupačnoj ceni. Ovaj program omogućava baš to, jer je projektovan kao mali pogon za maloserijsku i "unikatnu" (dakle, za poznate kupce) izradu posebnih vrsta parketa pretežno od kvalitetnih vrsta drveta. Lociran je blizu veće koncentracije mogućih potrošača, odnosno intenzivnije individualne stambene gradnje, kao i na mestima

pogodnih infrastrukturnih i drugih mikrololacijskih uslova. Profitabilnost programa naročito zavisi od dizajna, asortimana, kvaliteta, cena i organizacije kanala distribucije (nabavke i prodaje).

Veličina prostora: 200 m² - varijanta grad.

Broj radnika: 12 (preduzetnik, administra-tor, komercijalista, 2 majstora stolara, 3 šegrta, 2 parketara, pomoćni radnik, vozač)

Ulaganje kapitala: 132.500 € (gradnja prostora 37,74%, zanatski radovi, nameštaj i kancelarijska oprema 13,02%, mašine 33,96%, pribor i alat 3,77%, automobil 11,32%, ostalo 1,89%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 2 godine i 11 meseci

Godišnja bruto dobit: 150.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 1,03 €

Ekološka ocena: B,2,5

24. Poljoprivredne alatke - motike

Proizvodnja poljoprivrednog alata je isplativa s obzirom na to da je to potrošni materijal u proizvodnom procesu. Tehnološki proces uključuje sečenje materijala, zagrevanje, kovanje, brušenje i kaljenje. Motike se izrađuju od topljenog čelika. Za izradu su potrebni: testera, peć (plinska ili električna), čekić 5 kN, bazen za kaljenje i stabilna brusilica. Makrolokacija je nezavisna, a za mikrolokaciju se preporučuje industrijska zona. Troškovi proizvodnje smanjuju se automatizacijom procesa proizvodnje.

Veličina prostora: 40 m² (vlasništvo preduzetnika)

Broj radnika: 1 KV, 1 PKV

Ulaganje kapitala: 6.500 € (oprema 98%, ostalo 2%)

Period izvršenja: 4 do 6 meseci

Rok povratka kapitala: 1 godina i 4 meseca

Godišnja bruto dobit: 7.500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 1,05 €

Ekološka ocena: B,2,5

25. Ukrasne ograde od kovanog gvožđa

Ograde od kovanog gvožđa ugrađuju se na balkone i stepeništa porodičnih kuća, vila, vikend-kuća i drugih građevina. Njihova lepota doprinosi opštem estetskom izgledu objekta. Tehnološki proces uključuje presovanje, uvijanje i spajanje. Izrađuju se od čeličnih profila. Potrebne mašine i oprema su: mehanička presa, mašina za uvijanje, komorna peć, alat, komplet ručnog alata i aparat za zavarivanje. Sve mašine i oprema mogu se nabaviti na domaćem tržištu. Povećanje obima proizvodnje do 30% ne bi zahtevalo veća investiciona ulaganja, ali bi trebalo povećati broj zaposlenih za tri radnika.

Kritičan element programa je stagnacija izgradnje stambenih objekata za domaće tržište.

Veličina prostora: 100 m² (gradnja na sopstvenom zemljištu)

Broj radnika: 1 SSS, 4 KV

Ulaganje kapitala: 80.000 € (gradnja prostora 56%, oprema 41%, ostalo 3%)

Period izvršenja: 10 do 12 meseci

Rok povratka kapitala: 3 godine i 10 meseci

Godišnja bruto dobit: 28.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,30 €

Ekološka ocena: B,2,5

26. Prevozna agencija

Agencijski poslovi se sastoje od pronalaženja tereta za prevoz i prevoznika koji će prevesti teret. Osim toga, može se organizovati skladištenje robe, utovar i istovar, pakovanje, obeležavanje, merenje, kontrola kvaliteta i kvantiteta, uzimanje uzoraka i dr. Za ostvarenje programa potrebno je dobro poznavanje tržišta robe i prometnih usluga, zatim prevoznih sredstava i njihovih karakteristika. U programu je prikazan minimalni obim poslovanja, a njegovim intenziviranjem može se uveliko povećati dobit sa istim brojem radnika. Prihod se ostvaruje iz dva izvora: razlike u ceni usluga i provizije. Kritični elementi programa su kvalitet, ažurnost i cene usluga.

Veličina prostora: 25 m² - varijanta kupovine

Broj radnika: preduzetnik i 2 SSS

Ulaganje kapitala: 33.500 € (cena prostora 75%, oprema 18%, ostalo 7%).

Period izvršenja: 4 do 6 meseci

Rok povratka kapitala: 1 godina i 9 meseci

Godišnja bruto dobit: 27.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,81 €

Ekološka ocena: A

27. Ribarnica

Otvorite li ribarnicu, uverićete se da je riba (a i ostali plodovi mora), osim što je vrlo hranljiva i ukusna namirnica, i odličan izvor profita. Ribarnicu otvorite u bilo kom većem naselju i/ili turističkom centru s razvijenijim navikama konzumiranja plodova mora, i to, ako je moguće, blizu pijace ili sličnih sadržaja. Ako udovoljite kritičnim elementima programa, odnosno, ako dobro organizujete puteve nabavke, zagarantujete kvalitet i ponudite pravi izbor plodova mora, uz to po konkurentnim cenama, postaćete izezetno uspešan preduzetnik. Naravno, profitabilnost programa i u sklopu projektovanih parametara može biti veća ako obogatite asortiman robe (soljenom i sušenom ribom, konkurentnim vrstama riba iz uvoza i sl.) i organizujete stalno snabdevanje velikih kupaca (restorana, hotela, brodova i sl.)

Veličina prostora: 50 m² - varijanta iznajmljivanja

Broj radnika: 6 (preduzetnik, admini-strator, 2 prodavca, vozač, čistačica)

Ulaganje kapitala: 22.250 € (zakup i uređenje prostora 32,58%, oprema 29,21%, automobil 33,72%, ostalo 4,49%)

Period izvršenja: 2 do 3 meseca

Rok povratka kapitala: 5 meseci

Godišnja bruto dobit: 210.000 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 8,38 €

Ekološka ocena: B,1,2

28. Salon "Uradi sam"

Često biste mogli sami da obavite neke jednostavnije kućne, molerske, stolarske, bravarske, električarske i vodoinstalaterske ili druge poslove kada biste pri ruci imali potreban materijal (pakovan baš za takve namene), kao i odgovarajući pribor i alat. Tome je namenjena ovakva prodavnica koja svoje kupce nalazi među osobama koje mnoge male kućne poslove žele da obave

sami. Prodavnica mora imati veliki i raznovrstan asortiman posebno pakovanih materijala, te prikladno dizajniranog pribora i alata za takve potrebe. Svakako, mora imati i stručne prodavce koji će znati da posavetuju kupce, a preporučljivo je i da im ponude priručnu literaturu o kućnim majstorima tipa "uradi sam". Prodavnicu treba smestiti u gravitirajuće zone sa više od 10.000 stambenih jedinica (u povoljnim mikrolokacijskim uslovima), a od kritičnih elemenata posebno ističemo izbor makrolokacije i mikrolokacije, organizovanost kanala nabavke, stručnost prodajnog osoblja, asortiman, kvalitet, cene artikala i učinak promocije.

Veličina prostora: 115 m² - varijanta iznajmljivanja

Broj radnika: 11 (preduzetnik, admini-strator, 6 prodavaca, 3 šegrt)

Ulaganje kapitala: 26.000 € (godišnji zakup 21,15%, uređenje i opremanje 69,23%, ostalo 9,62%)

Period izvršenja: 6 od 8 meseci

Rok povratka kapitala: 11 meseci

Godišnja bruto dobit: 116.500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 3,51 €

Ekološka ocena: A

29. Usluge smeštaja u adaptiranim sobama prve kategorije

Gradske sobe za iznajmljivanje daju se na korišćenje gostima cele godine. Gostima sobe služe pre svega za noćenje u toku 1 do 3 dana. Vlasnik sobe se stara o čišćenju soba i zameni posteljina u propisanim vremenskim razmacima, zavisno od kategorije sobe. Izabrani primer odnosi se na dvokrevetnu sobu s kupatilom, sa opremom prve kategorije (****), s parki-ralištem u blizini, koja se godišnje iznajmljuje 200 dana. Adaptira se deo postojećeg stana, pa su troškovi investicija srazmerno niski. Program zavisi od ekonomske stabilnosti u regiji i poreske politike. Prednost imaju veliki gradovi, poslovna i urbana središta. Mikrolokacija zavisi od blizine poslovnih sadržaja, javnih parkirališta i ekskluzivnosti gradskih sredina.

Veličina prostora: 17 m² neto površine

Broj radnika: vlasnik (spremačica)

Ulaganje kapitala: 4.000 € (adaptacija 60%, oprema 30%, ostalo 10%)

Period izvršenja: 2 do 3 meseca

Rok povratka kapitala: 1 godina

Godišnja bruto dobit: 5.750 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 1,44 €

Ekološka ocena: A

30. Seoski turizam (sezonski)

Reč je o sezonskom pružanju usluga smeštaja i ishrane u adaptiranom delu seoskog domaćinstva za odmor prve kategorije. Deo seoskog domaćinstva, koji je uređen za potrebe seoskog turizma, služi za smeštaj i ishranu gostiju koji provode godišnji odmor na selu. Vlasnik seoskog domaćinstva priprema i poslužuje hranu i piće i stara se o čišćenju prostorija i zameni posteljine. Izabrani primer odnosi se na seosko domaćinstvo sa pet dvokrevetnih soba prve kategorije, sa pratećim prostorijama, koje se godišnje iznajmljuju 90 dana. Rentabilnost bi se mogla povećati uređenjem većeg broja spavaćih soba. Prednost ima planinsko i brdskoplaninsko područje. Mikrolokacija zavisi od zdrave okoline, blizine turističkih atrakcija, kao i komunalne i društvene infrastrukture, posebno kvalitetnih saobraćajnica.

Veličina prostora: 150 m² neto površine

Broj radnika: vlasnik i potreban broj ukućana

Ulaganje kapitala: 28.500 € (adaptacija 63%, oprema 31%, ostalo 6%)

Period izvršenja: 2 do 3 meseca

Rok povratka kapitala: 2 godine

Godišnja bruto dobit: 16.500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 0,58 €

Ekološka ocena: A

31. Agencija za poslove čišćenja i održavanja

Reč je o agenciji specijalizovanoj za poslove čišćenja i održavanja stambenih, poslovnih, proizvodnih i drugih zatvorenih prostora. Onaj kome su potrebne takve usluge, samo će pozvati agenciju, a ona će mu u tačno dogovoreno vreme i na određeno mesto poslati dovoljan broj radnika za kraće, duže ili stalno obavljanje nekog posla iz širokog raspona usluga čišćenja i održavanja. Program se može ostvariti u svim većim urbanim sredinama sa više od 20.000 stambenih jedinica, razvijenom gazdinskom infrastrukturom i malo višim životnim standardom građana. Osim preduzetnika, telefoniste i administratora, programom se predviđa (i prema potrebama angažuje) veliki broj radnika za različite poslove čišćenja i održavanja. Učinak programa najviše zavisi od izbora makrolokacije, preduzetni kove sposobnosti, raznovrsnosti, kvaliteta i cena usluga, kao i učinka promocije.

Veličina prostora: 10 m² - vlasništvo preduzetnika

Broj radnika: 3 (preduzetnik, admini-strator, telefonista)

Ulaganje kapitala: 8.000 € (pribor 37,50%, automobil 62,50%)

Period izvršenja: 30 do 60 dana

Rok povratka kapitala: 6 meseci

Godišnja bruto dobit: 40.500 €

Bruto dobit po 1 € investicija: 4,95 €

Ekološka ocena: A

PRAKTIČNI PRIMER OPERATIVNOG KONCIPIRANJA PREDUZETNIČKOG BIZNISA

PRIMER: KONCEPT PROIZVODNJE MEDA U PČELARSKOJ RADNJI MEDA

1.1. Izvorište poslovne ideje

Ja, **Bekaj Bećir**, nezaposleni mašinski inženjer iz Preševa, na osnovu ispitanih potreba domaćeg tržišta i svog dosadašnjeg iskustva, opredelio sam se za proizvodnju meda sa određenog geografskog područja.

1.2. Izbor poslovne ideje

Pažljivim ispitivanjem lokalnog i šireg našeg tržišta uočio sam da se na njemu vrši kupoprodaja meda sa negarantovanim kvalitetom i u neadekvatnoj ambalaži. Upravo zbog toga sam se odlučio za proizvodnju meda. Med ću sakupljati sa 200 pčelinjih društava na obroncima Preševskih planina. Posle sakupljanja i prerade meda isti ću u početku pakovati u staklenu ambalažu težine 1 kg. Isti će nositi adekvatnu deklaraciju sa naglašenim poreklom *meda iz Preševa.*

Med je sladak, gust, kristalan, viskozan proizvod koji medonosne pčele proizvode iz nektara cvetova medonosnih biljaka (četinara i lišćara), koji pčele sakupljaju, dodaju mu sopstvene specifične materije, transformišu i odlažu u ćelije saća da sazri.

Zahvaljujući velikom sadržaju prostih šećera, med je dragocena, prirodna, visoko vredna i lako svarljiva hrana, koja posle uzimanja direktno prelazi u krvotok. Stoga se preporučuje kako zdravim osobama, tako i obolelim, a naročito deci i rekonvalescentima. Med je odličan regulator krvnog pritiska. Upotrebom meda popravljaju se malokrvnost. Med korisno deluje kod nervne i psihičke iscrpljenosti, kod oboljenja štitne žlezde, hroničnog i akutnog oboljenja organa za disanje i kod oboljenja jetre.

Jedan kilogram meda ima hranljivu vrednost kao: 50 jaja, 3 kg ribe, 1 kg šunke, 2,5 kg teletine, 6 kg pomorandži, 10-12 kg povrća itd. *Optimalna količina meda za odrasle iznosi 60-100 g dnevno, a za decu upola manje. Med je najbolje uzimati tri puta dnevno: ujutru oko 30 g, u toku dana oko 40 g i uveče oko 25 g.*

Med je najbolje uzimati rastvoren u toploj vodi ili tako da se duže zadržava u usnoj duplji. Med nikada ne treba stavljati u vreli čaj ili u vrelo mleko niti ga zagrevati iznad 45 stepeni celzijusa, jer on tada znatno gubi dragocena svojstva. Najgori način uzimanja meda jeste kad se proguta sa hladnom vodom.

2. Operativno koncipiranje biznisa

2.1. Koncipiranje obima proizvodnje

Polazeći od ispitanih mogućnosti plasmana meda, koje su veoma naglašene i trajne, opredelio sam se za čuvanje *200 košnica sa realnom godišnjom proizvodnjom od 5.000 kg meda*. Pored toga, kao sporedna proizvodnja javiće se i *100 kg polena, 1kg mleča, 5kg propolisa, 100 kg voska i 200 matica*.

Te količine ću plasirati na lokalnoj pijaci i putem izložbi po većim gradovima Srbije i regiona

2.2. Tehnološko koncipiranje biznisa

Med ću da sakupljam sa pčelinjih društava sa više lokacija putem seobe. Posle ceđenja med se čuva u adekvatnoj ambalaži, a po potrebi se razliva u staklene tegle od 1 kg.

2.3. Materijalno koncipiranje biznisa

Za predviđenu proizvodnju koristiću sledeće objekte i opremu:

- *Postojeću zgradu površine 120 m²;*
- *200 košnica za pčelinja društva;*
- *adekvatnu opremu za ceđenje meda i njegovo skladištenje.*

2.4. Organizovanje koncipiranog biznisa

Celokupnu proizvodnju realizovaću sa svojom suprugom. U mojoj porodici postoji tradicija u pčelarstvu duga 25 godina.

2.5. Registrovanje odabranog biznisa kod nadležnih institucija

Ukoliko kroz proveru ovaj biznis pokaže pozitivan rezultat, izradiću biznis plan i registrovaću radnju.

3. Provera efikasnosti biznisa

3.1. Ekonomska ocena biznisa

Predračunska vrednost investicije (PVI)

Nomenklatura ulaganja	Jedinica mere	Količina	Vrednost u eurima	Obezbedenost sredstava
Poslovna zgrada	m ²	120	15.000	+
Adaptiranje zgarade			2.000	-
Oprema 200 košnica, centrifuga i ostalo	komplet	1	20.000	+
Startna obrtna sredstva	-	-	3.000	+
Ukupno			40.000	+,-

Izvori finansiranja: Nepokriveni deo investicije od 2.000 eura pokriću od svoje ušteđevine.

Procena godišnjih prihoda (GP)

Proizvodi	Jedinica mere	Količina	Jedinična ce na u eurima	Prihod u eurima
Med pakovanje (tegla)	kg	5.000	3,4	17.000
Polen (kesice)	gram (pak. od 100)	1.000	1,5	1.500
Mleč (bočice)	gram (pak. od 10)	100	7,0	700
Propolis (u bočice)	mg (pak. od			

	20)	1.000	1,0	1.000
Vosak	Kg	100	4,0	400
Matice (kavez)	komad	200	5,0	1.000
Ukupno				21.600

Procena godišnjih rashoda (GR)

Vrsta troškova	Jedinica mere	Količina	Jedinična ce na u eurima	Prihod u eurima
Med pakovanje (tegla)	kg	5.000	0,2	1.000
Kavezi za matice	kom	200	0,1	20
Šećer za prehranu pčela	kg	2.000	0,5	1.000
Transport				1.000
Amortizacija				500
Zakup tezge				300
Bruto zarade radnika		2	4.500	9.000
Ukupno				12.820

Očekivana bruto dobit (BD) i (ND)

$$BD = UP - UR = 21.600 - 12.820 = 8.780$$

$$BD = 8.780 \text{ eura}$$

$$ND = PK \cdot h \cdot BD = 0,86 \cdot 8780 = 7550 \text{ eura} > GND$$

$$ND = 7550 \text{ eura}$$

Stopa akumulativnosti (SA) i vreme vraćanja ulaganja (VVU)

$$SA = ND/PVI \cdot 100 = 7550/40000 \cdot 100 = 18,8\% > 15\%$$

$$SA = 18,8\%$$

$$VVU = PVI/ND = 40000/7550 = 5,2 \text{ godina}$$

$$VVU = 5,2 \text{ godina}$$

Polazeći od ovih rezultata, sa ekonomskog aspekta ovaj biznis je pozitivan.

3.1. Ocena rizika biznisa

Rizik ovog biznisa je prihvatljiv zbog sigurne mogućnosti prodaje, a radi se i o proizvodu koji nema rok trajanja.

3.3. Društvena ocena biznisa

Ova ocena je pozitivna, jer su, pored dobijenog proizvoda, velike koristi kod oprašivanja voća i povrća.

4. Zaključna ocena koncepta

S obzirom na rezultate prethodnih provera, **OVAJ KONCEPT PRIHVATAM** pa ću na osnovu njega sačiniti biznis plan i zatim registrovati radnju **MEDAN**.

OSNIVANJE I VODJENJE MALOG BIZNISA - DRUŠTVENO OKRUŽENJE, OSNOVNE VREDNOSTI, OČEKIVANJA, MOTIVI, INFORMACIJE I ZNANJE

- Rezultati empirijskog istraživanja –

Uvodne napomene

Mala i srednja preduzeća, tzv. „mali“ i porodični biznis, fleksibilni modeli zapošljavanja predstavljaju jedan od temelja ekonomskog i tehnološkog razvoja svake zemlje. Strateški značaj malih i srednjih preduzeća, malog i porodičnog biznisa, fleksibilnih modela zapošljavanja, ili tačnije rečeno fleksibilnih modela ekonomske aktivnosti stanovništva danas predstavlja aksiom, opšte prihvaćen u ekonomskoj teoriji, kao i u ekonomskim, političkim i socijalnim strategijama razvoja. Praktično nema zemlje u kojoj se o malim i srednjim preduzećima, malom i porodičnom biznisu ne govori kao o spasonosnom leku protiv rastuće nezaposlenosti, ekonomske recesije, socijalne nesigurnosti i njihovog neizbežnog pratioca političkog i socijalnog nezadovoljstva. Osnovu za takav stav daju ekonomske činjenice o rastu uloge i značaja malih i srednjih preduzeća u nacionalnim ekonomijama, o njihovoj kompatibilnosti sa tzv „velikom privredom“, o porastu broja zaposlenih u malim i srednjim preduzećima, malom i porodičnom biznisu, o podsticanju ličnih inicijativa i odgovornosti, o komparativnim prednostima malog i porodičnog biznisa u pogledu korišćenja novih tehnologija i prilagodjavanja stalno promenljivim zahtevima tržišta.

Prednosti ovog novog segmenta nacionalne ekonomije, koji čine mala i srednja preduzeća, mali i porodični biznis, posebno su potvrđene u zemljama tranzicije, upravo zbog napred navedenih i drugih činilaca, kao što su niski troškovi, mali početni kapital, brza prilagodljivost zahtevima tržišta i uspostavljanje fleksibilnih, efikasnih modela organizacije rada.

U Srbiji je takodje, kao sastavni deo političkih, ekonomskih i socijalnih reformi, započeo proces uspostavljanja i razvoja malih i srednjih preduzeća, malog i srednjeg biznisa. Uspešnost ovog procesa uslovljena je ukupnim rezultatima procesa tranzicije, a to znači brzinom i kvalitetom promena zakonske regulative, odnosno njenog prilagodjavanja evropskim standardima, otvaranjem tržišta, odnosno uspostavljanjem društvenog okruženja za časnu i ravnopravnu tržišnu utakmicu i slobodu preduzetničke inicijative, političkom, ekonomskom i socijalnom stabilnošću društva, podsticanjem i hrabrenjem ljudi da se brže prilagodjavaju novim društvenim okolnostima u tom svetlu hrabrije ulaze u poslovne inicijative i rizike.

Deo tih napora je i Projekat „**Izrada strategije lokalno-ekonomskog razvoja Preševa**“, koji je, uz podršku CHF- Internationala i Skupštine opštine grada Preševa, realizovao ekspertski tim Instituta za razvoj malih i srednjih preduzeća iz Beograda. Reč je o funkcionalnom vidu saradnje dve različite organizacije, ovoga puta okupljene oko istog cilja.

U tom smislu definisani su i osnovni ciljevi Projekta:

- Da se utiče na političke aktere u društvu da stvaraju što povoljnije društveno okruženje za razvoj malih i srednjih preduzeća, malog i porodičnog biznisa, a posebno da brže uklanjaju administrativne i zakonske prepreke koje u tom pogledu postoje;

- Da afirmiše prednosti malog i porodičnog biznisa i njihov potencijalni doprinos bržem zapošljavanju i porastu standarda i kvaliteta života;

- Da ukaže na potencijalne oblasti u kojima, u skladu sa potrebama tržišta, razvoj malog i porodičnog biznisa ima najveće perspektive;

- Da omogući zainteresovanima da steknu potrebna znanja i informacije o zakonskim propisima i procedurama za otvaranje malog i porodičnog biznisa, kao i o svemu što treba prethodno da učine da bi uspešno otpočeli samostalnu privrednu delatnost;

- Da omogući potencijalnim akterima malog i porodičnog biznisa da iznesu sopstvena iskustva, zapažanja, predloge i sugestije vezane za osnivanje i razvoj ovih ekonomskih aktivnosti.

Projekat je realizovan u toku 2005 i 2006. godine. Ciljne grupe istraživanja su bili građani Preševa koji su bili ispitivani o trenutnoj ekonomskoj situaciji u Preševu i mogućnosti za njeno poboljšanje uz angažovanje svih relevantnih aktera.

Elementi teorijsko –metodološkog pristupa

Karakter Projekta odredio je u osnovi i sadržaj i karakter teorijsko - metodološkog pristupa. Reč je o aplikativnom Projektu, sa veoma praktičnim ciljevima, medju kojima je osnovni izbor polaznika, stručne i organizacione pripreme i realizacija programa osposobljavanja ciljnih, odnosno seminarских grupa za uspešno osnivanje i vodjenje malog i porodičnog biznisa. To je, medjutim, predstavljalo metodološku pogodnost, jer se rezultati Projekta mogu lakše, konkretnije i pouzdanije meriti.

U Projektu u celini, i u istraživanju kao sastavnom delu Projekta pošlo se od osnovnog stava da su mali i porodični biznis jedno od nespornih uporišta i strateških opredeljenja stručnjaka i političara u tekućim i predstojećim reformskim procesima. Medjutim, taj nesporni opšti stav nailazi na brojne prepreke u kada ga treba pretvoriti u stvarnost, odnosno realne poslovne inicijative i projekte, koji će odgovoriti zahtevima i potrebama privrede i gradjana, otvoriti nova radna mesta i uticati na porast standarda i kvaliteta života. Ove prepreke su do sada, manje više identifikovane u brojnim analizama i istraživanjima, kao i u procesu praktične realizacije ideja i inicijativa u oblasti malog i porodičnog biznisa. Osnovna i glavna prepreka za brži ekonomski razvoj Preševa je loša

infrastruktura, nedostatak edukacije građana i dugogodišnji sunovrat privrede Srbije, a pogotovo regiona Južne Srbije, kojem Preševo pripada.

Jedna od krupnih prepreka u osnivanju i razvoju malog i porodičnog biznisa, je i negativno istorijsko nasleđe o tzv. apsolutnoj sigurnosti radnog mesta, strah od promena, nespremnost, odnosno nedostatak motivacije da se prihvati poslovni rizik, nepoznavanje zakonskih propisa i administrativnih procedura, kao i zahteva i potreba tržišta za određenim robama i uslugama.

Pošlo se od opšte hipoteze da nepoznavanje zakonskih propisa i administrativnih procedura, kao i svaki drugi strah od nepoznatog demotiviše ljude da se angažuju, plašeći se nepoznatog. Tome treba dodati i činjenicu nepostojanja najelementarnijih praktičnih iskustava u oblasti pokretanja i vođenja malog i porodičnog biznisa u sopstvenoj lokalnoj sredini, ili što je još gore postojanje glasina, nepotpunih, netačnih ili polutačnih informacija, što situaciju još više otežava. Istovremeno, neznanje, nepotpune i netačne informacije snažan su izvor zloupotreba, birokratskog administriranja i korupcije u procesu osnivanja i razvoja malog i porodičnog biznisa. Istovremeno, iskustvo uspešnih zemalja tranzicije, kao i lokalnih zajednica u Srbiji u kojima je mali i porodični biznis najrazvijeniji potvrdilo je da je pravovremeno, celovito i kvalitetno informisanje i sticanje potrebnih znanja o ekonomiji i preduzetništvu, jedan od temelja tog uspeha.

Sprovedeno istraživanje imalo je za cilj da na sistematski, pouzdan i proverljiv način doprinese realnom ocenjivanju efekata Projekta, sa stanovišta stečenog nivoa znanja i informisanosti polaznika o osnivanju i vođenju malog biznisa, odnosno unapređivanja njihovog kapaciteta da se uspešno bave malim biznisom.

Ispitanici su davali svoje mišljenje o stanju infrastrukture Preševa, radu lokalne samouprave, komunalnim uslugama, mogućnostima za započinjanje sopstvenog biznisa, samozapošljavanju, mogućnostima razvoja lokalne samouprave, informisanosti o pogodnostima za pokretanje sopstvenog biznisa u Preševu.

Naravno, neophodno je pri zaključivanju imati u vidu da je reč o velikom, ali konzistentnom uzorku, sa stanovišta socio – ekonomskih obeležja ispitanika, što znači da se na osnovu rezultata istraživanja mogu praviti opšti zaključci, koji bi se odnosili na širu populaciju. Medjutim, stavovi analizirani u istraživanju mogu, u svakom slučaju da posluže kao jedan od indikatora, za osposobljavanje i podsticanje pojedinih ciljnih grupa da se uključe u mali i porodični biznis.

Osnovni rezultati istraživanja - stavovi, vrednosti, očekivanja, znanje i informacije

U okviru sprovedenog istraživanja, kroz terensko anketiranje ispitanika, sagledavani su stavovi ispitanika – o stanju infrastrukture u Preševu, radu lokalne samouprave, društvenom okruženju sa stanovišta uticaja na pokretanje poslovnih inicijativa, procena dosadašnje radne aktivnosti, odnosno zaposlenja, porodična tradicija, odnosno eventualno iskustvo ispitanika i njegove porodice u pokretanju i vođenju malog i porodičnog biznisa, motivi za pokretanje i očekivanja od malog i

porodičnog biznisa sa stanovišta standarda i kvaliteta života, postojeći nivo znanja i informacija o uslovima i načinu osnivanja i vođenja malog i porodičnog biznisa, kao i osnovne socio – demografske i individualno – psihološke karakteristike ličnosti relevantne za uspešno pokretanje i vođenje malog biznisa. Stavovi ispitanika klasifikovani su u sledeće grupe pitanja.

Ocena stanja u društvu i lokalnoj zajednici

Prvi blok pitanja se odnosio na stanje u društvu i lokalnoj zajednici. Odgovori ispitanika nam ukazuju da se velika većina izjašnjava (90%) da će ekonomska situacija u narednoj godini za građane Preševa biti ista kao i proteklih nekoliko godina (45%) ili čak gora nego prethodnih godina (55%). Samo 10% ispitanika je iskazalo mišljenje da će biti pozitivnih pomaka i poboljšanja teške situacije u kojima se većina građana Preševa nalazi. To nam govori da su građani Preševa u apatiji koja je izazvana dešavanjima u našoj zemlji u proteklih 15 godina, u kojima su građani masovno ostajali bez posla i siromašili, a samim tim se njihov kvalitet života spustio na najniži mogući nivo.

Stavovi o materijalnom položaju i uslovima života u lokalnoj zajednici

Drugi blok pitanja se odnosi na ispitivanje mišljenja građana Preševa o uslovima života i njihovom materijalnom položaju. Većina ispitanika se izjasnila da je njihov materijalni položaj teško podnošljiv (50%), nepodnošljiv (30%), a 20% ispitanika se izjasnilo da je njihov materijalni položaj podnošljiv. Ovi rezultati govore o veoma teškom životu građana Preševa koji bukvalno sa svojim izvorima prihoda preživljaju i teško uspevaju da stvore uslove za život dostojan čoveka. Nadovezujući se na prvi blok pitanja, zaključujemo da većina građana Preševa čak ne vidi ni u perspektivi neko drastično poboljšanje svog ekonomskog položaja. Veliko je nezadovoljstvo ispoljeno i prema uslovima života (80%). Što se tiče rada organa lokalne saouprave, on se ocenjuje u 20% slučajeva kao zadovoljavajući, u 60% slučajeva više zadovoljavajući nego nezadovoljavajući i u 20% slučajeva više nezadovoljavajući nego zadovoljavajući. Ovi podaci govore o relativno pozitivnom stavu prema radu i zalaganju organa lokalne samouprave s obzirom na to da u trenutnoj situaciji kada u Srbiji nije izvršena decentralizacija i organi lokalne samouprave nemaju velika ovlašćenja i relativno mali budžet za razvoj grada i prigradskih naselja.

Podeljena su mišljenja i u vezi rada komunalnih i zdravstvenih službi. Oko 40% ispitanika ocenjuje rad ovih službi više nezadovoljavajućim nego zadovoljavajućim, 40% ocenjuje da je njihov rad više zadovoljavajući nego nezadovoljavajući i 20% daje potpuno zadovoljavajuću ocenu. Ova mišljenja nam kazuju da je potrebno i u velikom procentu poboljšati kapacitete i rad i zdravstvenih i komunalnih službi.

Na pitanje da navedu koja su tri najveća problema grada Preševa i građana Preševa, gotovo da 90% ispitanika navode tri goruća problema, a to su:

1. Problem nezaposlenosti;
2. Problem ekonomske nerazvijenosti;

3. Problem loše infrastrukture u gradu.

U preostalim 10% spadaju loša situacija na polju zdrave životne sredine, nezadovoljavajuća saradnja lokalne samouprave sa republičkim organima i institucijama.

Istraživanjem smo došli i do podatka da bi se 90% građana Preševa aktivno uključilo u rešavanje problema lokalne zajednice, ukoliko bi im se pružila takva mogućnost. To nam govori da bi u Preševu sigurno mogao da funkcioniše već predloženi princip Javno- privatnog partnerstva o kome je detaljnije bilo reči u okviru dela Projekta koji se tiče Strategije lokalno - ekonomskog razvoja koji bi pokrenuo sve relevantne aktere u gradu (političke, privredne, radnike, nevladine organizacije, nezaposlene, studente, međunarodne organizacije i institucije) kako bi se stvorili uslovi za brži ekonomski oporavak Preševa.

Stavovi o mogućnostima za pokretanje sopstvenog biznisa u Preševu

Treći blok pitanja odnosio se na osnovne pokazatelje u pogledu bavljenja samostalnim delatnostima, odnosno malim i porodičnim biznisom.

U okviru ovog bloka ispitanicima su postavljena sledeća pitanja:

- Da li ste zainteresovani za pokretanje privatnog biznisa;
- Izbor između sigurnog zaposlenja i privatnog biznisa;
- Stepen obaveštenosti o uslovima za pokretanje sopstvenog biznisa;
- Zainteresovanost za uključenje u programe obuke o pokretanju sopstvenog biznisa;
- Da li bi uključili članove porodice u pokretanje sopstvenog biznisa;
- Od koga očekuju pomoć pri pokretanju sopstvenog biznisa;
- Koja vrsta pomoći je potrebna;
- Da li bi uzeli kredit od banke za pokretanje sopstvenog biznisa;
- Da li bi uzeli kredit od državnog Fonda za razvoj za pokretanje biznisa.

Odgovori ispitanika pokazuju da u pogledu zainteresovanosti za pokretanje sopstvenog biznisa postoje značajne potencijalne pretpostavke za bavljenje malim i porodičnim biznisom.

Zainteresovanost za pokretanje sopstvenog biznisa

Istraživanjem smo došli do velikih kontradiktornosti kada je u pitanju spremnost za pokretanje sopstvenog biznisa. Skoro 80% ispitanika se izjasnilo da je zainteresovano ili veoma zainteresovano za pokretanje samostalnog biznisa. Međutim, već u sledećem pitanju 60% istih ispitanika daje odgovor da bi pre izabralo da imaju sigurno zaposlenje nego što bi izabrali pokretanje sopstvenog biznisa. To nam govori da građani Preševa u velikom procentu preferiraju sigurnost radnog mesta pre nego pokretanje biznisa koji nosi svoje rizike i velika odricanja i materijalna, a i ljudska

ulaganja i trud. Zaključujemo da treba mnogo raditi na promeni svesti građana u smislu da novo vreme donosi nove izazove pogotovo kada je u pitanju zapošljavanje koje je dovelo do velike konkurencije i borbe za svako slobodno radno mesto. Nove prilike i trendovi su nam doneli do promene načina mišljenja naših ljudi i potrebom za permanentnim usavršavanjem, edukacijom i učenjem. Novi trendovi diktiraju da ljudi preuzimaju svoju sudbinu u svoje ruke, pokreću samostalne biznise, udružuju se potpuno svesni da sami moraju da jure poslove i da aktivno traže zaposlenje što nisu morali da čine u prethodnom periodu.

Stepen obaveštenosti o uslovima za pokretanje sopstvenog biznisa i zainteresovanost za uključivanje u program obuke za pokretanje sopstvenog biznisa

Kada je u pitanju obaveštenost građana o uslovima za pokretanje biznisa, podaci govore da je samo 20% građana Preševa dobro obavešteno o ovim uslovima, 30% građana je delimično obavešteno, 25% je malo obavešteno i 25% građana je potpuno neobavešteno. Smatramo da je ovakvo stanje, što se tiče informisanosti građana proizvod nedostataka specijalizovane institucije (biznis info centra) u Preševu koji bi promptno snabdevao informacijama građane Preševa o uslovima za započinjanje sopstvenog biznisa. Naravno da je neinformisanosti građana Preševa doprineo i nedostatak računarske opreme, internet kafea, nedovoljna svest o značaju informacija i informacionih tehnologija danas. Primećujemo da je jedan od ključnih razloga za ovakvo stanje i veoma loš standard građana koji ne mogu sebi da priušte edukaciju, potrebnu opremu i uslove za rad i pravovremeno informisanje.

Ovakav stav našeg tima potvrđuju i podaci da su građani Preševa i te kako zainteresovani za edukativne programe i lično usavršavanje. Podaci govore da je 85% građana zainteresovano da pohađaju edukativne seminare, da se usavršavaju na svim poljima koja će im poslužiti da razviju svoje sposobnosti, ideje i da ih uvedu u svet preduzetništva.

Mogućnost za uključivanje članova porodice u pokretanje sopstvenog biznisa

Podaci govore da su u Preševu građani jako zainteresovani za pokretanje porodičnog biznisa u koji bi uključivali članove porodice. U 75% slučajeva, građani Preševa su se izjasnili da bi obavezno uključili članove porodice u sopstveni biznis. U 25% slučajeva su se izjasnili da o tome ne razmišljaju. Ovi podaci kazuju da je u Preševu i dalje porodica ono na čemu se će se zasnivati dalji razvoj društvene zajednice i grada. Takav slučaj već imamo u mnogim razvijenim evropskim zemljama čije se čitave ekonomije zasnivaju na razvoju i podsticanju porodičnih malih i srednjih preduzeća u kojima rade i privređuju kompletne porodice.

Od koga građani Preševa očekuju moguću pomoć u procesu pokretanja sopstvenog biznisa

Ovo pitanje je podrazumevalo mogućnost tri odgovora, tako da su rađena ukrštanja odgovora, gde su se građani u najvećem procentu izjašnjavali za kombinaciju tri vrste moguće pomoći. U 30% slučajeva su se izjasnili za kombinaciju nevladinih organizacija i lokalne vlasti, u 25% slučajeva je

to kombinacija nevladinih organizacija i pomoći rodbine iz inostranstva, 15% za kombinaciju, 10% za pomoć porodice i nevladinih organizacija i 20% se nisu odlučili ni za jednu od ponuđenih varijanti. Ukrštanje varijabli u slučaju navedenog pitanja je pokazalo da se građani najviše oslanjaju na rad nevladinih organizacija u Preševu i organa lokalne vlasti. Razlog za to je sigurno, što realno međunarodne organizacije i lokalna vlast ulažu najveće napore za pospešivanje ekonomije, preduzetništva, razvoja porodičnog biznisa i stvaranja uslova za što brže moguće samozapošljavanje i rasta sektora malih i srednjih preduzeća.

Koja vrsta pomoći vam je najpotrebnija

Skoro 70% građana Preševa se izjasnilo da bi im najviše bila potrebna finansijska pomoć u pokretanju sopstvenog biznisa. Generalno, finansije su najveći problem potencijalnih preduzetnika u R. Srbiji tako da se takva situacija realno reflektuje i na jug Srbije kome Preševo pripada. Za pomoć u traženju potencijalnih tržišta za svoje proizvode se izjasnilo 20% građana Preševa, što govori da oni imaju viziju kakvu vrstu biznisa bi pokrenuli, ali nemaju dovoljno informacija gde bi mogli da plasiraju svoje proizvode i usluge. Upravo tu stavljamo akcenat na već postavljeno pitanje u vezi informisanosti potencijalnih preduzetnika i ovde se iskazuje baš ta preka potreba za pravovremenom informacijom kada je u pitanju pronalaženje novih tržišta i targetiranje gepova na postojećem tržištu.

Oko 10% građana se izjasnilo da su im potrebni partneri u budućem biznisu i da bi im najviše odgovarala pomoć oko pronalaženja istih, sa kojima bi zajednički mogli da nastupe na tržištu.

I na kraju, 10% stavlja u prvi plan stručnu pomoć, koju bi po našem mišljenju trebalo da pruže Regionalna privredna komora, biznis info centar, nadležni sekretarijat u okviru lokalne samouprave i nadležna ministarstva koja se bave tematikom razvoja juga Srbije.

Da li biste uzeli kredit od poslovne banke i da li biste uzeli sredstva za pokretanje biznisa od Fonda za razvoj R. Srbije

Kada su u pitanju krediti za započinjanje sopstvenog biznisa kod poslovnih banaka, 50% građana se izjasnilo da bi uzelo kredit isključivo ako ne bi imali drugog izbora, samo 15% se izjasnilo da bi ih bezuslovno uzeli, 20% da ne bi uzeli kredit i 15% da ne bi uzeli, jer nisu sigurni da bi mogli da vrate kredit pod uslovima koje nude poslovne banke. Primećujemo da su građani sa razlogom veoma skeptični kada su u pitanju zaduživanja kod poslovnih banaka i to isključivo zbog toga što su njihovi uslovi za odobravanje kredita veoma nepovoljni za preduzetnike, pogotovo za potencijalne preduzetnike zainteresovane za start-up biznis. U pitanju su veoma visoke kamatne stope i obavezna hipotekarna obezbeđenja, tako da bi se potencijalni preduzetnici odlučili na ovaj korak samo ako ne bi imali drugi izbor, a s druge strane su sigurni da bi njihova poslovna ideja zaživela iako imali visoke troškove poslovanja uzrokovane visokim kamatnim stopama.

Kada je u pitanju Fond za razvoj R. Srbije, 25% građana odgovara da uopšte nije upoznata sa radom ovog Fonda koji već dugo egzistira u R. Srbiji i kod koga se može aplicirati za sredstva pod

izuzetno povoljnim uslovima. I u ovom slučaju se pojavljuje neizostavan problem nedostatka informacija. Samo 5% građana se izjasnilo da ni pod kakvim uslovima ne bi uzelo sredstva od Fonda, a 70% građana se izjasnilo da bi uzelo sredstva, jer Fond ima najbolje uslove kod plasmana sredstava. Veliki problem kod sredstava koje obezbeđuje Fond je taj da on nema dovoljno sredstava da bi mogao da servisira aplikacije i biznis ideje svih zainteresovanih za ova sredstva.

Međutim, najbitnija informacija koju nam daje obrada ovog pitanja je da su potencijalni preduzetnici u Preševu spremni da rizikuju i da se zaduže kada je u pitanju mogućnost za realizaciju njihovih biznis ideja. Ovo nas upućuje da je moguće razvijati preduzetničku inicijativu u Preševu, a podaci nam govore da je to moguće uz realizaciju javno-privatnog partnerstva državnih organa, lokalne samouprave, privrednika, nevladinih organizacija i međunarodnih institucija.

Individualno – psihološki faktori koji utiču na pokretanje malog i porodičnog biznisa

Na odluku o pokretanju i vođenju malog ili porodičnog biznisa u velikoj meri utiču individualno i socijalno - psihološke karakteristike ličnosti. Ovo utoliko pre, ako se ima u vidu da ulazak u mali ili porodični biznis ne znači samo promenu zanimanja i načina rada, već i promenu načina života pojedinca i njegove porodice. Imajući to u vidu, nastojalo se da se kroz poseban blok pitanja dodje posredno do određenih psiholoških osobina, odnosno stava o individualnom i timskom radu, o sistematskom i kampanjskom radu, o upornosti i istrajnosti, odnosu prema sigurnosti i riziku, prema uspehu i neuspehu, spremnosti da se koristi znanje eksperata i sopstvenom biznis obrazovanju onih koji nameravaju da osnuju i vode mali ili porodični biznis.

Jedna od bitnih pretpostavki uspešnog rada u savremenom dobu u celini, pa i osnivanja i vođenja malog biznisa jeste spremnost i sposobnost da se radi timski. U tom pogledu, rezultati istraživanja se mogu oceniti kao zadovoljavajući.

Zaključna razmatranja

Analizirani stavovi ispitanika mogu se koristiti kao indikatori koji govore o važnim aspektima stanja infrastrukture u Preševu, rada lokalne samouprave, osnivanja i razvoja malog i porodičnog biznisa, podsticajnim i ograničavajućim činiocima ovog procesa, elementima socijalnog i individualno psihološkog profila onih koji se suočavaju sa izazovima malog ili porodičnog biznisa, motivacionim i demotivacionim faktorima, koji utiču na pojedinačne odluke, ali i na razvoj malog i porodičnog biznisa u celini, a samim tim i razvoj celokupne ekonomije grada Preševa.

Ono što je nesporno, što su samo još jednom potvrdili i brojni stavovi u ovom istraživanju, jeste da se mali i porodični biznis ne može posmatrati izvan ukupnog političkog i ekonomskog okruženja, što znači da je razvoj malog i porodičnog biznisa samo jedan od indikatora ukupnog stanja u društvu, stvarne volje i kompetentnosti političkih vlasti da stvaraju povoljno makro – ekonomsko okruženje.

U tom pogledu situacija se može posmatrati kao protivurečna. Naime, izuzetno dugotrajna ekonomska i politička kriza iz koje naše društvo još nije definitivno izašlo, koja je iscrpela sve resurse ima i veoma ograničavajuće dejstvo na razvoj malog i porodičnog biznisa. Istovremeno, veoma dugo trajanje krize sa njenim rastućim ekonomskim i socijalnim posledicama (nezaposlenost, strah od gubitka posla, male i neredovne zarade), bio je taj činilac koji je snagom poraznih činjenica pada standarda i kvaliteta života prinudjavao ljude da se „snalaze“, odnosno traže izlaz iz takve situacije. Tako se brojne pojedinačne sudbine vremenom pretvaraju u potencijalnu energiju traženja izlaza u drugim vidovima ekonomskih aktivnosti, uključujući tu i mali i porodični biznis. To se manifestovalo kroz rast motivacije za osnivanje malog i porodičnog biznisa što je i jedan od nalaza ovog istraživanja.

Pri tome su mali i porodični biznis potvrdili svoje komparativne prednosti sa stanovišta fleksibilnosti organizacije, mogućnosti zapošljavanja radnika koji ostaju bez posla i članova njihovih porodica, brzog prilagođavanja promenljivim ćudima i zahtevima tržišta.

Dominantna većina ispitanika potvrdila je da ima motive za osnivanje i vođenje malog ili porodičnog biznisa. Na ovu motivaciju svakako utiče i saznanje stečeno iskustvom da je to jedan od realnih izlaza iz situacije u u kojoj se mnogi radnici i njihove porodice nalaze, ali i prethodno iskustvo sa dodatnim poslovima i u celini visok stepen spremnosti ispitanika da prihvate dodatne poslove, a to znači dodatno napor koji, po svojoj prirodi zahteva mali i porodični biznis. To, kao indikator, pokazuje da je moguće sistematskim organizovanim radom odgovarajućih državnih institucija i društvenih organizacija i međunarodnih organizacija, afirmisati i jačati preduzetničku svest, jasnu liniju razgraničenja između odgovornosti pojedinca i države u oblasti preduzetništva i na taj način povećavati motivaciju i stalno proširivati potencijalni krug aktera malog i porodičnog biznisa.

L I T E R A T U R A

1. Dr Zoran Ristić i Vladimir Marinković: „Osnivanje i vođenje malog biznisa“, ASNS i VTTŠ Beograd, 2005
2. Prof.dr Edita Kastratović: „Preduzetnički menadžment“, IMSP, Beograd 2004
3. „Preduzetništvo, mali i porodični biznis“, Zbornik radova sa Simpozijuma – Menadžment – Ključni faktori uspeha, FON, Beograd 2004.

**INSTITUT
ZA RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA**

Direktor Instituta: prof. dr Edita Kastratović

**Adresa:
Vase Pelagića 23, 11 000 Beograd**

**Telefoni:
+ 381 11 3692 184
+ 381 11 3692 185
+ 381 11 3692 188
+ 381 11 3692 446**

[www. smeinstitute.co.yu](http://www.smeinstitute.co.yu)

E-mail: [office@ smeinstitute.co.yu](mailto:office@smeinstitute.co.yu)